

STENOGRAFSKE BELEŠKE
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 5

BEOGRAD 1936 GODINE

KNJIGA 3

XXIII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 9 MARTA 1936 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK

STEVAN ĆIRIĆ

i

POTPRETSEDNICI

FRANJO MARKIĆ i RADISAV VUČETIĆ

SEKRETAR

ALEKSANDAR LAZAREVIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan M. Stojadinović; Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec; Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho; Ministar bez portfelja dr. Šefkija Behmen; Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković; Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja i zastupnik Ministra pravde Dragiša Cvetković; Ministar trgovine i industrije dr. Milan Vrbanić; Ministar građevina dr. Marko Kožul; Ministar šuma i rudnika Đura Janković; Ministar prosvete Dobrivoje Stošović; Ministar finansija Dušan Letica; Ministar pošta, telegrafa i telefona dr. Branko Kaluderčić; Ministar bez portfelja dr. Miho Krek; Ministar vojske i mornarice, armijski general Ljubomir Marić; Ministar bez portfelja Vojislav Đorđević; Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Josip Rogić.

POČETAK U 10.35 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXI i XXII redovnog sastanka;

2 — Saopštenje Ukaza Kraljevskog Namesništva o ostavci Kraljevske vlade dr. Milana M. Stojadinovića i o obrazovanju nove Kraljevske vlade dr. Milana M. Stojadinovića;

3 — Saopštenje zahteva Ministra unutrašnjih poslova o izdavanju sudu narodnih poslanika Dragiša Stojadinovića i drugova;

4 — Saopštenje izveštaja Ministra unutrašnjih poslova, da će na interpelaciju dr. Milovana Pinterovića i Milana Mravlja, narodnih poslanika, odgovoriti kad prikupi potrebne podatke;

5 — Saopštenje amandmana koje podnosi Ministar finansija o izmenama i dopunama u predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom finansijskog zakona za 1936/37 godinu — Ministarstvo finansija — Budžetsko odeljenje Br. 2623/VII od 9 marta i K.Br. 2404/VII od 9 marta 1936 godine.

Govornici: Sekretar Narodne skupštine Aleksandar Lazarević, Predsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić.

Dnevni red:

1 — Pretres izveštaja Imunitetnog odbora o davanju ovlašćenja za produženje krivičnog postupka protiv narodnog poslanika Damijana Arnautovića, a po zahtevu Ministra unutrašnjih poslova.

Govornici: Izvestilac odborski Živko Šušić, Milovan Lazarević, dr. Mirko Kosić, Borivoje Đurić, Predsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić, Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec.

2 — Produženje pretresa u pojedinostima predloga budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1936/37 godinu:

— Pretres i usvajanje budžeta rashoda — IX razdeo — Ministarstvo vojske i mornarice.

Govornici: Ministar vojske i mornarice, armijski general Ljubomir Marić, Luka Kostrenčić, dr. Vjekoslav Miletić, Predsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić, Izvestilac dr. Časlav Nikitović.

Pretres i usvajanje budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina.

Govornici: Ministar građevina dr. Marko Kožul, Mihailo Bošković, Radisav Vučetić, Karlo Gajšek, Potpredsednik Narodne skupštine Franjo Markić, izvestilac dr. Časlav Nikitović.

Pretres i usvajanje budžeta rashoda — XIV razdeo — Ministarstvo šuma i rudnika.

Govornici: Ministar šuma i rudnika Đura Janković, Petar Kosović, Života Milanović, Dušan Antonijević, Milan Mijić, Osman Muradbašić, Potpredsednik Narodne skupštine Franjo Markić, Izvestilac dr. Časlav Nikitović.

Pretres i usvajanje budžeta rashoda — XIa razdeo — Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona.

Govornici: Ministar pošta, telegrafa i telefona dr. Branko Kaluderčić, Đorđe Jevtić, Nikon Lazarević, Pretsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić, izvestilac dr. Časlav Nikitović.

(Prilikom ulaska u dvoranu Pretsednika Ministarskog saveta, i Pretsednika Narodne skupštine i članova Kraljevske vlade svi narodni poslanici ustaju sa svojih mesta i burno kliču: Živeli! — Opšte burno pljeskanje).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, otvaram XXIII redovni sastanak. Molim gospodina sekretara da izvoli pročitati zapisnik XXI. a posle toga i zapisnik XXII redovnog sastanka.

Sekretar Aleksandar Lazarević pročita zapisnik XXI redovnog sastanka.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima li ko od g. g. narodnih poslanika da učini kakvu primedbu na pročitani zapisnik? (Nema) Primedaba nema, te je prema tome, zapisnik primljen. Gospodo poslanici, izvolite čuti i zapisnik XXII redovnog sastanka.

Sekretar Aleksandar Lazarević pročita zapisnik XXII redovnog sastanka.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima li ko od g. g. narodnih poslanika da učini kakvu primedbu na pročitani zapisnik? (Nema.) Primedaba nema te je, prema tome, zapisnik primljen. Izvolite čuti Ukaz Kraljevskog Namesništva.

Sekretar Aleksandar Lazarević (čita):

„U IME

NJEGOVOG VELIČANSTVA

PETRA II

Po milosti Božjoj i volji narodnoj

KRALJA JUGOSLAVIJE

KRALJEVSKI NAMESNICI,

Uvažavajući ostavku, koju su podneli:
Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova Stojadinović dr. Milan;
Ministar unutrašnjih poslova Korošec dr. Anton;
Ministar vojske i mornarice Živković Petar;
Ministar saobraćaja Spaho dr. Mehmed;
Ministar bez portfelja Behmen dr. Šefkija;
Ministar poljoprivrede Stanković Svetozar;
Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja i zastupnik Ministra fizičkog vaspitanja naroda Cvetković Dragiša;

Ministar trgovine i industrije Vrbanić dr. Milan;
Ministar građevina dr. Kožul Marko;
Ministar šuma i rudnika Janković Đura;
Ministar prosvete Stošović Dobrivoje;
Ministar finansija Letica Dušan;
Ministar pravde Miškulin dr. Mile;
Ministar pošta, telegrafa i telefona Kaluderčić dr. Branko;

Ministar bez portfelja Krek dr. Miho; — razrešavaju ih od dužnosti i stavljaju na raspoloženje, a

POSTAVLJAJU:

Za pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova Stojadinovića dr. Milana, pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova na raspoloženju;

za Ministra unutrašnjih poslova Korošeca dr. Antona, Ministra unutrašnjih poslova na raspoloženju;

za Ministra saobraćaja Spahu dr. Mehmeda, Ministra saobraćaja na raspoloženju;

za Ministra bez portfelja Behmena dr. Šefkiju, Ministra bez portfelja, na raspoloženju;

za Ministra poljoprivrede Stankovića Svetozara, Ministra poljoprivrede na raspoloženju;

za Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja i zastupnika Ministra pravde, Cvetkovića Dragišu, Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja i zastupnika Ministra fizičkog vaspitanja naroda na raspoloženju;

za Ministra trgovine i industrije Vrbanića dr. Milana, Ministra trgovine i industrije na raspoloženju;

za Ministra građevina Kožula dr. Marka, Ministra građevina na raspoloženju;

za Ministra šuma i rudnika Jankovića Đuru, Ministra šuma i rudnika na raspoloženju;

za Ministra prosvete Stošovića Dobrivoja, Ministra prosvete na raspoloženju;

za Ministra finansija Leticu Dušana, Ministra finansija na raspoloženju;

za Ministra pošta, telegrafa i telefona Kaluderčića dr. Branka, Ministra pošta, telegrafa i telefona na raspoloženju;

za Ministra bez portfelja Kreka dr. Miha, Ministra bez portfelja na raspoloženju;

za Ministra vojske i mornarice, armijskog generala Marića Ljubomira, načelnika Glavnog generalštaba;

za Ministra bez portfelja Đorđevića Vojislava, narodnog poslanika; i

za Ministra fizičkog vaspitanja naroda Rogića dr. Josipa, narodnog poslanika.

Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova neka izvrši ovaj Ukaz.

7 marta 1936 godine

Beograd

PAVLE, s. r.

Dr. R. STANKOVIĆ, s. r.

Dr. I. PEROVIĆ, s. r.

Pretsednik Ministarskog saveta
i Ministar inostranih poslova,
Dr. M. M. Stojadinović, s. r.”

(Čitanje Ukaza Kraljevskog Namesništva svi narodni poslanici saslušali su stojeći i propratili opštim burnim pljeskanjem i gromkim poklicima: Živeo Kralj!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Ovaj se Ukaz prima na znanje. Izvolite čuti jedan zahtev g. Ministra unutrašnjih poslova.

Sekretar Aleksandar Lazarević (čita): G. Ministar unutrašnjih poslova traži odobrenje za vodenje krivičnoga postupka protivu narodnih poslanika: g. g. Dragiše Stojadinovića, Radivoja Nanovića, Dragiše Milovanovića, Mirka Uroševića, Nikole Kabalina, Jo-

vana Nenadovića, Dragoljuba Ivanovića, Mihaila Đurovića i Vasilija Trbića, zbog dela iz čl. 1, tačka 7 Zakona o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi, a po traženju Uprave grada Beograda Br. 1474. (Vidi prilog).

Председник Stevan Ćirić: Ovaj zahtev biće upućen Imunitetnom odboru. Pošto g. Ministar unutrašnjih poslova ovaj zahtev smatra vrlo hitnim, predlažem da Narodna skupština reši, da se Imunitetni odbor po ovoj stvari još danas sastane i hitno je reši. Prima li Narodna skupština ovaj moj predlog? (Prima!) Objavljujem, da je Narodna skupština donela odluku, da se Imunitetni odbor po ovoj stvari još danas sastane i hitno stvar svrši.

Izvolite čuti jedan izveštaj g. Ministra unutrašnjih poslova.

Секретар Aleksandar Lazarević (čita): G. Ministar unutrašnjih poslova izveštava da će na interpelaciju g. dr. Milovana Pinterovića o velikim finansijskim teretima, koje snosi grad Osijek, zbog izdržavanja mnogobrojne policije i na interpelaciju g. Milana Mravljea i drugova o zlostavljanju uhapšenika pri sprovođenju iz Dravske banovine u Zagrebačku policiju radi saslušanja, odgovoriti kad prikupe potrebne podatke.

Председник Stevan Ćirić: Ovaj se izveštaj prima na znanje. Izvolite čuti amandmane g. Ministra finansija.

Секретар Aleksandar Lazarević (saopštava): G. Ministar finansija podnosi izmene i dopune u predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1936/37 godinu — Ministarstvo finansija — Budžetsko odeljenje Br. 2623/VII od 9 marta i K.Br. 2404/VII od 9 marta 1936 godine. (Vidi prilog).

Председник Stevan Ćirić: Ovi amandmani uzeće se u obzir prilikom pretresa odnosnih budžetskih razdela koji su danas na dnevnom redu.

Gospodo narodni poslanici, prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu kao prva tačka: Pretres izveštaja Imunitetnog odbora o davanju ovlašćenja za produženje krivičnog postupka protivu narodnog poslanika Damnjana Arnautovića a po zahtevu g. Ministra unutrašnjih poslova.

Reč ima izvestilac Odbora narodni poslanik g. Živko Šušić.

Известилац Живко Шушић прочита извештај Имуниетног одбора, који гласи:

„НАРОДНА СКУПШТИНА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Имуниетни одбор

VIII Бр. 32

7 марта 1936 године
у Београду

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

Имуниетни одбор Народне скупштине примио је преко господина Председника Народне скупштине захтев господина Министра унутрашњих послова Пов. III Бр. 478 од 6 марта 1936 године, којим, — на основу извештаја Управе града Београда Пов. II Бр. 1244 од 6 марта 1936 године да је ухапшени народни посланик Арнаутовић

Дамјан због злочина, који је учинио пуцањем из револвера у седници Народне скупштине, пошто је затечен на самом делу злочина — тражи од Народне скупштине овлашћење за продужење кривичног поступка противу именованог народног посланика за поменуто кривично дело.

На седници својој, одржаној 7 марта 1936 године, Имуниетни одбор одлучио је *једногласно*: да предложи Народној скупштини да се, на основу §§ 107, 108 и 110 Закона о пословном реду у Народној скупштини у вези са чланом 74 Устава Краљевине Југославије, даде овлашћење за продужење кривичног поступка противу народног посланика Дамјана Арнаутовића због злочина, који је учинио пуцањем из револвера на Господина Председника Министарског савета и Министра иностраних послова г. др. Милана Стојадиновића у седници Народне скупштине на дан 6 марта 1936 године.

Одбору је част умолити Народну скупштину да овај Његов извештај изволи усвојити.

За известиоца Одбор је одредио г. Живка Шушића, народног посланика.

За Председника
Имуниетног одбора
најстарији члан,

Милован Лазаревић, с. р.

Секретар,

Радомир В. Гајић, с. р.

Чланови:

Др. Андреј Вебле, с. р.

Милан Ђ. Мијић, с. р.

Радоје М. Јовичић, с. р.

Др. Војислав Дошен, с. р.

Иван Шакић, с. р.

Александар А. Станковић, с. р.

Тодор Р. Тонић, с. р.

Зејнел-бег Ибрахим Страцимир, с. р.

Михаило Каламатијевић, с. р.

Душан Милошевић, с. р.

Живко Шушић, с. р.”

Молим Народну скупштину да овај предлог Имуниетног одбора изволи примити и дати одобрење, на основу изложених законских и уставних прописа, да се Арнаутовић Дамјан изда истражним и судским властима ради прогона и кривичног поступка по Закону о кривично-судском поступку.

Председник Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Milovan Lazarević.

Милован Лазаревић: Господо народни посланици, у питању издавања суду посланика Дамјана Арнаутовића, који је извршио на један безуман начин једно кривично дело у овоме Дому, међу нама у Имуниетном одбору, коме сам имао част, поверењем мојих другова у томе Одбору да председавам, међу нама није, господо, било подвојених мишљења. Ми смо сви у овоме питању мислили једно, без обзира на политичке разлике које су нас делиле. (Повици: Тако је!) Кад је реч, пријатељи и господо, о једноме овако крупном делу, ја сам убеђен да се они посланици који савесно врше своју дужност, да се неће ни најмање огрешити о своју дужност да једно дело и један сраман догађај најодлучније осуде. (Повици: Тако је!). Док

смо, господо, ми у Одбору били једнога мишљења, што чини по моме дубоком уверењу част нашем Одбору, који је питање овога злочина решавао, ја мислим да и наши другови, народни посланици, да ће и они бити тога мишљења и да ће овај извештај Имуниетног одбора прихватити. (Повици: Тако је!). Ми не смемо допустити у интересу угледа наше земље, ми не смемо допустити у интересу овога Дома чији углед на првоме месту ми морамо чувати, да се врше оваква гнусна злочина дела. (Повици: Тако је! — Пљескање). И, господо, све догде у свему је у реду. Међу нама неподељено је мишљење у питању одговорности овако једног безумног дела које је један безуман човек могао извршити. Довде, пријатељи и господо, ми се потпуно слажемо. Сад Вас, господо, молим да чујете у чему се ми не можемо са вама сложити.

За време мог дугогодишњег политичког рада, као и за време тридесетогодишњег посланичког рада, ја сам стекао једно велико искуство. Пролазећи кроз живог у борбама за политичка права и грађанске слободе, ја сам свршио једну велику школу. Као такав, ја држим, да сам позван у интересу не само вашем, већ у општем интересу, да вам кажем да ово што Влада г. др. Милана Стојадиновића ради, не ваља, и да не доноси никоје добра, а најмање нашој земљи.

Немио догађај који смо сви ми осудили, употребљава се као једно недопуштено сретство за обрачунавање Владе са својим политичким противницима. (Жагор и протести на десници). Оно што ради Господин Министар унутрашњих послова са својим подручним органима према народним посланицима, свакојачко са знањем Краљевске владе, то је, господо, по мом дубоком уверењу, атак на основна начела слободе и уставних права народних посланика. (Жагор и протести на десници. Један глас: Ви браните убице!). Не, господо, ја не браним убице, али браним ваша уставна права на која сте ви у овом случају заборавили.

Господо, док је, на велику радост нашу, атентатор Арнаутовић промашио Претседника владе г. др. Стојадиновића, дотле Министар унутрашњих дела г. др. Корошец, није промашио Устав земаљски, он је погодио његов чл. 76.

Помоћу агената и своје полиције, ево већ пуна три дана како хвата народне посланике као какве скитнице, хапси их без икаквих стварних доказа и унижава њихову част и достојанство, које претставници народни у уставним земаљама треба да имају. (Граја и протести на десници).

Господо, далеко је од мене и мојих другова и помисао да браним злочина дела, јер то не би одговарало мојој прошлости, али моја савест мора да се буну да Влада, коју Ви помажете, овако немидице и непромишљено гази по земаљском Уставу и врши атак на основна начелна права и слободе имунитета народних посланика само на основу једне полицијске сумње, пре неосноване.

Не заборавите господо, да је ово земаља изнађења и врло честих промена, и да се једнога дана, на основу оваквих преседана, које Ви стварате, могу овакве методе и на Вас једнога дана применити. Зато немојте сећи грану на којој стојите.

Господо, у име Клуба коме имам част припадати, у име Југословенског националног независног клуба, а по овлашћењу и Клуба Југословенског радикалног, мени је част да изјавим ово:

Наш Устав гарантује народном посланику имунитет. Циљ је имунитета, да посланика заштити од сваке самовоље ма од кога она долазила па и од самовоље власти, која би под разним изговорима могла да врши терор на народне посланике из опозиције, потржући их на одговор, или лишавајући их слободе за какво недоказано или измишљено кривично дело. (Жагор).

Господо, имунитет народног посланика није уведен зато да се народни посланици спасу какве кривичне одговорности.

Имуниет само суспендује прогон, суспендује га све дотле док Народна скупштина не изручи властима судским народног посланика. (Жагор и приговори у центруму). Ама, немојте се љутити, господо!

Председник Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, ja vas molim da u miru saslušate gospodina govornika. (*Mihailo Krstić:* Pročitajte, gospodine Lazareviću čl. 74 Ustava!).

Милован Лазаревић (наставља): И њега и чл. 75. (Приговори у центруму и на десници. — Један глас: Пронађен је арсенал оружја код њих!) Молим вас, господо, имајте стрпљења да једног свог друга, који вас увек пажљиво слуша, саслушате. (Приговори код већине).

Народна скупштина, уверен сам, неће дозволити да имунитет народног посланика послужи зато да се њиме штите злочинци. (Узвици: Тако је!). Али је њена дужност исто тако, да не дозволи да власти повреде имунитетско право, које је народном посланику гарантовано јасним и прецизним одредбама земаљског Устава. (Жагор и приговори код већине).

Члан 74 Устава, на кога се мој друг Крстић позива, прокламује неодговорност народног посланика за његов службени рад. Али, ако његове изјаве и поступци садрже кривична дела, он за њих одговара, али тек ако то одобри Народна скупштина. (Жагор). Тек по њеном претходном одобрењу. Међутим, претходно одобрење Народне скупштине није потребно у случају кад посланик, вршећи свој мандат, учини дело клевете, увреде или злочина. Што се тиче кривица које народни посланик учини ван своје посланичке дужности, власт не сме ни на одговор да их узме, а још мање да их лиши слободе све дотле, док то претходно не одобри Народна скупштина. (Жагор).

Господо, немојте се одрицати једног јасно прокламованог права које је цео наш народ, без разлике партије, одобрио. Та заштита народног посланика у вршењу његове дужности не сме ни од кога бити повређена. (Жагор и приговори у центруму. — Један глас: А народни посланик са галерије да пуца, то сме. — Жагор. — Један глас: Није правник).

Господо, претходно одобрење за кривична дела, била она злочине природе или обични преступ, која би народни посланик извршио ван своје званичне дужности, императивно тражи чл. 75 земаљског Устава.

Народни посланици, који су покупљени као скитнице по улицама и отерани у Управу града Београда... (Жагор и приговори у центруму и на десници).

Господо, ми смо очевидци, да они овде то дело нису ни извршили да би истражна власт има-

ла права да их на овакав начин похапси. (Жагор и приговори на десници).

Једини, господо, изузетак од тога правила је сте случај кад је народни посланик ухваћен на самом делу злочина. Па и онда власти морају одмах да обавесте Народну скупштину, како би бар накнадно добила одобрење за прогон. Народна скупштина пак може то одобрење дати или га не дати. То право имунитета тако је важно, да га се народни посланик и кад би то хтео, не може одрећи. Народни посланик Дамјан Арнаутовић, у сали Народне скупштине, за време седнице извршио је једно кривично и безумно дело, које ми сви у овом Дому неподељено осуђујемо. (Аћим Поповић: Зар да чекамо да изврше још које такво дело, да нас побију, па тек онда да их хапсимо!). Ви, господине Поповићу, не изгледате ми тако наивни, да бих се ја могао забринути за Ваш драгоцен живот. Не мисли нико од нас, да брани кажњива дела и да спречава кривце од законске одговорности, али тако исто, не сме се ни једној Влади, па ни Влади г. др. Стојадиновића дозволити, да догађај Арнаутовића употребљава као сретство за обрачунавање са својим политичким противницима из опозиције, јер то не би водило добру, и остао би као један рђав пример који би шкодио угледу наше земље и угледу самог парламента.

Господо, Ви би требали о овом и оваквом начину поступања са народним посланицима да поведете озбиљно рачуна и да озбиљно размислите какве све последице овакав поступак доноси нашем јавном и политичком животу. Данас се овакве методе примењују према данашњој опозицији, а не заборавите да сутра исте могу доћи и вама у посету.

Атентатор Арнаутовић, лишен је слободе, што је све у своме реду. О томе је власт одмах обавестила преко г. Министра унутрашњих послова Народну скупштину, што је све правилно и у своме реду. Имунитетни одбор је једногласно и неподељено одобрио ово тражење иследне власти, и док, господо, власт води рачуна о имунитету чак и онг народног посланика, који је усред Скупштине пуцао и извршио једно кривично дело, дотле се господо, о имунитету народних посланика који нису на делу злочина ухваћени, и за чије се кривице, ако их има, још ништа и не зна, нимало не води рачуна. Док ви, господо, из Владе водите рачуна о имунитету једног злочинца, дотле не водите рачуна о имунитету деветорице народних посланика, за које још није утврђено да ли су криви или не. (Жагор и протести на десници).

Господо, овакав поступак претставља једну тешку повреду имунитетског права народних посланика. Све ово претставља очиту повреду и самога Устава.

Народни посланици лишени су слободе на један начин непознат у уставним и културним земљама, под једном полицијском сумњом која са правном истином нема ничега заједничког. Посланик г. др. Српко Вукановић, хапси се из разлога које полиција наводи, што су у његовој фијоци у Клубу југословенском нађене приликом претреса неке лопатице и чегртачке, из чега полиција закључује да је он потстрекач и саучесник извршеног дела у Народној скупштини.

Ако би ово могло послужити некоме као доказ о Вукановићевој кривци, онда питам ја Вас шта би било са г. Војом Ђорђевићем земљорадничким

Министром без портфеља, у чијој би се фијоци — да је претрешена — нашло више лопатица и чегртачки него код г. др. Вукановића!

Допустити се не сме, у интересу угледа овога Дома, да се народни посланици на овакав начин хапсе и пониживају, а да се Народна скупштина не обавештава, нити се од њиховог тродневног хапшења тражи од Народне скупштине њихово издавање.

Све ово господо претставља знаке једног болесног стања у нашој земљи. Ред је био господо, да издавање посланика Арнаутовића суду, тражи надлежни Министар правде, а не полицијска власт као што је овде случај. Ми који смо имали дуго времена посла са полицијом у нашем политичком животу, знамо најбоље њене методе и њену правду. Ми имамо судове у које потпуно верујемо да ће бити на висини свога позива, и ти судови имају да кажу своју реч о ухапшеним посланицима, а не полицијска власт. (Љутица Димитријевић: По Закону о заштити државе надлежан је Министар унутрашњих послова а не Министар правде). Не господо, Устав је над свима земаљским законима, па и над Законом о заштити државе, он предвиђа да кад је реч о издавању народних посланика истражним властима, да издавање тражи г. Министар правде а не г. Министар полиције. (Упадице).

Варате се, господо, ако мислите да ја Арнаутовића браним. Не, његово је кривично дело јасно и утврђено, због тога сам ја у седници Имунитетног одбора потпуно био сагласан са мојим друговима у мишљењу, да се Арнаутовић изда судским властима и да му се за ово дело суди. Али, тако исто ја и моји другови одлучно протествујемо противу тога, да овај немио догађај буде сретство за обрачунавање Владе г. др. Стојадиновића са својим политичким противницима из опозиције.

На основу претпоставке једне голе сумње полицијске власти, вршити атак на основна права имунитета народних посланика, зајемчена Уставом, то се, господо, допустити не сме!

Овакав поступак, који се овако примењује, одузима нашој држави и оно мало угледа што га је до сада имала.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, opominjem Vas na red, zbog tih izraza i tvrdnji.

Милован Лазаревић (наставља): Господине Претседниче, не само да се Устав гази оваквим поступцима, него је ово најгрубља повреда и једна срамота за нашу земљу.

Pretsednik Stevan Ćirić: То је господине посланиче, Ваше мишљење, али Скупштина ће о томе одлучити. Опominjem Вас још једном записаном опоменом на ред.

Милован Лазаревић (наставља): Мене господине Претседниче, ни мало неће изненадити ако и ову овакву радњу према мени учините, које сте многе друге за врло кратко време починили. Кад сте, господине Претседниче, могли претворити Народну скупштину у касарну, зашто да не би мене могли и опоменом казнити?

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, zbog teških reči koje ste upotrebili, kažnjavam Vas zapisanom opomenom i skrećem Vam pažnju, da ću Vam i reč oduzeti, ako budete tako nastavili.

Милован Лазаревић (наставља): Питам ја Вас, господине Претседниче, шта сте Ви учинили од

Ваше стране као Претседник Народне скупштине за заштиту права имунитета и слободе народних посланика? Не заборавите да Ви на првом месту, поред оних који данас земљом управљају, носите за оваква дела једну велику одговорност.

Претседник Стеван Ћирић: Gospodo narodni poslanici, na meritum prigovora g. Lazarevića, neću se osvrutati, jer smatram, da je to dužnost Imunitetnog odbora. Ako se ta stvar pokrene pred tim Odborom, on će stvar proučiti i nama izveštaj podneti, a Narodna skupština će o tome definitivno rešiti. Ja, sa svoje strane, mogu izjaviti ovo: Što se tiče formalnog prigovora g. Lazarevića, da g. Ministar unutrašnjih dela ne bi imao prava da traži izručenje jednog poslanika, to ne stoji. Ako je g. Lazarević čitao „Ustavno pravo“ našeg najboljeg pravnika g. Slobodana Jovanovića, može se uveriti, da tamo verbis expresis stoji, da izručenje narodnog poslanika može tražiti g. Ministar unutrašnjih dela i g. Ministar pravde. (Glasovi: Tako je!) Prema tome, i u formalnom pogledu nije učinjena nikakva povreda.

Na pitanje g. Lazarevića: Šta je Pretsedništvo Narodne skupštine učinilo, da zaštiti pravo imuniteta, ja mogu reći ovo: Pretsedništvo Narodne skupštine je svojom merom 25 februara sprečilo da se dogodi ono, što se dogodilo docnije. (Pljeskanje). Ali, gospodo narodni poslanici, dozvolite mi da i ja stavim jedno pitanje: A šta doprinose g. g. poslanici, koji u ovome trenutku uzbudenja, posle jednog strahovitog događaja, još sipaju ulje u vatru? — Ostavljam vama da sama Narodna skupština na to pitanje odgovori.

Ima reč narodni poslanik g. dr. Mirko Kosić. (Graja i objašnjavanje između poslanika). Molim gospodu narodne poslanike da u miru saslušaju gospodina govornika.

Др. Мирко Косић: Господо народни посланици, (Један глас са деснице: Ви сте.....!) Ви сте.....!

Претседник Стеван Ћирић: Molim gospodu narodne poslanike da u miru saslušaju gospodina govornika.

Др. Мирко Косић (наставља): У име Народног... (Један глас: Ви сте створили мутну атмосферу, г. професоре) Ви ме прецењујете. То је само прецењивање личности, а Ви сте обичан.... (Др. Војислав Јањић: Молим да говори!)

Претседник Стеван Ћирић: Gospodine poslaniče, izvolite govoriti inače, ako nastavite da i dalje vredate, moraću Vam oduzeti reč.

Др. Мирко Косић (наставља): Ви оваквим упадицама врећате самога Министра полиције..... (Др. Војислав Јањић: Изволите Ви да говорите.) Нисте Ви ту, господине посланиче, да ме на то упућујете. (Др. Војислав Јањић: Ви изазивате! Граја):

Претседник Стеван Ћирић: Gospodo narodni poslanici, ja vas molim da se umirite, inače ću biti primoran da prekinem sednicu. (Petar Kosović nešto dobacuje dr. Kosiću). Gospodine Kosoviću opominjem Vas na red.

Др. Мирко Косић (наставља): У име Народног радног клуба, који је осудио безумни и гнусни злочин посланика Дамјана Арнаутовића, улажем најодлучнији протест због противустановног и противзаконитог начина лишења слободе деветорице народних посланика, издвајајући случај самог атентатора, пошто је тиме повређено основно

право Народне скупштине као од Владе независног претставништва народа.

Претседник Стеван Ћирић: Reč ima narodni poslanik g. Borivoje Đurić.

Боривоје Ђурић: Господо народни посланици, ја мислим да смо сви ми једнодушни у погледу осуде овога немилог догађаја, који се је пре неколико дана десило у Народној скупштини. (Упадице. — Један глас: Зато што није успео.) Дозволите молим вас, будите љубазни. Ми смо сви у томе једнодушни, јер је тиме доведен у питање углед Народне скупштине као и углед свих нас посланика.

Када се ради, господо, о угледу Народне скупштине и нас, народних посланика, ја сматрам да ми не можемо нити смеом стати на пола пута, ми га морамо чувати и бранити до краја. (Један глас: Као што сте га Ви до сада бранили!) И као год, што смо ми били једнодушни у погледу осуде овога што се десило и што је довело у питање углед Скупштине, а могло је довести у питање, може бити, и живот господина Претседника Владе... (Један глас: Не, може бити, него се је баш то и хтело!) Нисам био овде, не знам како се ствар одиграла. То је уосталом ствар суда, који има све да утврди и да каже своју реч. Ја нисам за то да се одговорност напамет утврђује, нити да се неко напамет било ослобађа било осуђује. Ја то, господо, остављам суду, али када је у питању углед овога Дома, ја не могу да станем на пола пута. Ми морамо до краја да бранимо тај углед.

Када се, господо, ради о овим осталим посланицима, за које ја не знам да ли имају какве везе са атентатом или је немају, онда се ту у ствари ради о питању имунитета народних посланика кога су подједнако дужни да бране и посланици и Претседништво Скупштине па и сама Влада. Господо, ја мислим да је ту учињена једна велика грешка, грешка која је на штету и нас посланика појединачно, и Народне скупштине као целине и њеног часништва па и на штету саме Краљевске владе.

Господо, што се тиче изјаве господина Претседника Скупштине, ја му морам учинити једну замерку, јер он у своме говору није говорио нити се је позивао на оно што стварно треба да се каже о имунитету посланичком. (Упадице.) Изволите се ви јавити за реч! (Један глас: О чему мислите да говорите?) То је моје право, а господина Претседника молим да ме заштити. (Граја и протести.)

Господо народни посланици, није овде у питању нечија одговорност или неодговорност. Ја то подвлачим, и ограђујем се и од покушаја да браним криве људе. Али овде је у питању једно посланичко право, право, господо, које морамо сви да бранимо.

Ред, господо, држи земљу и градове. Можда су они криви а можда и нису, али ред се мора поштовати, њега нарочито мора поштовати законодавно тело, јер оно је то, које баш и доноси законе којима се тај ред и установљава. Могли су надлежни Министри да траже издавање тих посланика суду, могли смо ми да их издамо суду, али никако се они нису могли хапсити на један начин, који је противан и земаљским законима и Уставу. (Протести у центруму и на десници. — Један глас: А могли су да нас поубијају!) Ја, го-

сподо, у име своје и у име свога клуба осуђујем свако насиље ма од кога оно долазило, било да долази и од народних посланика, долазило оно и од мога оца, каогод и од Владе, — ја као што рекох, осуђујем свако насиље, али један ред ствари мора да важи у сваком друштву и држави. Ово што је учињено, то је, господо, један преседан који може имати тешких последица и по Владу и по Народну скупштину и по све нас. (Протести у центруму и на десници.)

Због тога ја, у име свога клуба, дајем следећу изјаву:

„Југословенски клуб народних посланика, изјављујући да се у потпуности слаже са одлуком Имуниетног одбора о издавању суду посланика г. Дамјана Арнаутовића, чији поступак најоштрије и овом приликом осуђује, сматра за своју највећу дужност, да најенергичније протестује противу незаконитог и противустановног поступка полицијских власти према члановима Народне скупштине г.г. др. Јанку Баричевићу, Драгиши Стојадиновићу, Драгиши Миловановићу, Радивоју Нановићу, Василију Трбићу, Драгољубу Ивановићу, Мирку Урошевићу и Јовану Ненадовићу.

Хапшење њихово преставља најгрубљу повреду члана 75 земаљског устава и § 108 Закона о пословном реду у Народној скупштини. (Протести код већине.)

Такав поступак Краљевске владе не може остати без пуне и законске одговорности чланова њених, до које ће се неминовно једнога дана доћи.

Југословенски клуб народних посланика у исто време најоштрије осуђује Претседника Народне скупштине, који није ништа учинио да основна уставна и законска права народних посланика заштити од најтежих повреда које чини безобразно Влада др. Милана Стојадиновића. (Жучни протести код посланика из већине.)

Претседник Stevan Ćirić: Ova izjava narodnog poslanika g. Đurića ponavlja ono što sam maločas osudio kod govora narodnog poslanika g. Lazarevića. Ne znajući kako stoji stvar, g. Đurić se usudio da tvrdi, da nisam ništa učinio za sigurnost imuniteta narodnih poslanika i unapred osuđuje Претседника, што то није учинио.

Odmah, gospodo narodni poslanici, čim sam prvu vest dobio da su neki narodni poslanici privedeni istražnoj vlasti, nekoliko puta usmeno sam se obratio na gospodina Ministra unutrašnjih poslova. I u roku od 24 časa, kad nisam dobio pismeni izveštaj, poslao sam i jedno pismeno pitanje. Na to pitanje dobio sam onaj akt, koji ste maločas čuli, gospodo poslanici, i koji je upućen Imunitetnom odboru, da on o tome svoje mišljenje kaže. (Odobranje i povici: Tako je!)

Gospodo narodni poslanici, ima reč Ministar unutrašnjih poslova g. dr. Anton Korošec. (Burno pljeskanje).

Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec: Gospodo narodni poslanici, ja moram da one reči, koje je ovoga momenta izgovorio g. Претседник Народне скупштине потврдим, јер је он доиста све онако урадио како Вам је сада саопштио. (Pljeskanje).

Ja sam bio otsutan zbog poslova u svome resoru, kad je govorio narodni poslanik g. Lazarević, ali sam čuo, da je protestovao protiv hapšenja nekih narodnih poslanika, pa je tvrdio, da je time Mini-

star unutrašnjih poslova, odnosno njegovi organi, povredili Ustav i zakone.

Ja ne znam, ali sumnjam, da su gospoda čitali Ustav i te zakone, jer držim da inače ne bi mogli tako što tvrditi.

Član 75 Ustava glasi tako jasno: „Bez ovlašćenja Senata odnosno Narodne skupštine, njihovi članovi ne mogu se za krivice učinjene van vršenja mandata, uzimati na odgovor, niti lišiti slobode, dok traje njihov mandat“, — to je tačno, ali dalje stoji — „osim kad se zateknu na samom delu zločina ili prestopa.“ (Odobranje).

Oni su se zatekli na samom delu zločina i radi toga su bili uhapšeni. Nismo se ogrešili ni o zakon, jer i Zakon o poslovnom redu u Narodnoj skupštini u § 110 kao i Ustav u čl. 74 glase: „Senator odnosno narodni poslanik ne odgovara za glas koji je dao kao član Senata odnosno Narodne skupštine. Za sve izjave i postupke pri vršenju mandata, bilo u sednici Senata ili Narodne skupštine ili u odborima, ili u osobitom izaslanstvu ili osobitoj dužnosti po odredbi Senata ili Skupštine, senatori odnosno poslanici odgovaraju Senatu odnosno Narodnoj skupštini po odredbama Poslovnika. Za one izjave i postupke, koji sadrže krivično delo, senator odnosno narodni poslanik odgovara i pred redovnim sudovima, ako Senat odnosno Narodna skupština dade za to odobrenje.“ — A sad dolazi opet ono što je važno u ovome slučaju: „No za uvrede, klevete ili zločine, senator odnosno narodni poslanik odgovara pred redovnim sudovima i bez prethodnog odobrenja Senata odnosno Narodne skupštine.“ (Pljeskanje i povici: Tako je!)

Gospodo, ja mislim, da niko nije ni tajio da se pucalo, a to je bio zločin. Mi, gospodo, imamo pravo po zakonima da privedemo pred sud one, koji su bili saučesnici. Ko može da kaže, gospodo, da nisu bili saučesnici oni, koji su doneli revolvere u klubске sobe, koji su nagomilali tamo kamenje, cigle, žabice i druge stvari, koje bi mogle poslužiti ili kao oružje za izvršenje atentata ili bar izazvati paniku ovde unutra, oni koji su dali 20 metaka atentatoru, koji su stražarili kako će se i da li će se dovoljno pažljivo izvršiti atentat. Po zakonu oni su baš tako krivi kao i onaj koji je izvršio zločin. (Živo odobranje, pljeskanje i povici: Tako je!)

Što se tiče veličine krivice, to gospodo, nije naša stvar jer to podleži oceni suda. Mi smo postupili po Zakonu o poslovnom redu i po Ustavu i tako ćemo i dalje postupati (Povici: Tako je — Pljeskanje i odobranje), a ja mislim, da će se i Narodna skupština sa nama u tome saglasiti. (Burno pljeskanje i povici: Tako je!)

Претседник Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pretres izveštaja Imunitetnog odbora je završen. Prelazimo na glasanje. Glasace se sednjem i ustajanjem. Ona gospoda narodni poslanici koji primaju izveštaj sedeće, a koji ga odbijaju ustace. (Svi sede). Objavljujem, da je izveštaj Imunitetnog odbora jednoglasno primljen. (Pljeskanje).

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Produženje pretresa u pojedinostima predloga budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1936/37 god. Na redu je IX razdeo — Ministarstvo vojske i mornarice.

Reč ima Ministar vojske i mornarice, armijski general g. Ljubomir Marić. (Burno pljeskanje i oduševljeni povici: Živeo! Živela vojska!)

Министар војске и морнарице, армијски ђенерал Љубомир Марић: Господо народни посланици, пред вама је предлог буџета војске и морнарице за буџетску 1936/37 годину. Овај предлог буџета израђен је од стране мога претходника и његових сарадника, који су данас и моји сарадници.

Као што је познато, величина војне силе и развијеност њене организације, а са тиме и износ трошкова за њено издржавање и опрему, у зависности су од многих чињеница, међу којима су најважније: положај и прилике у којима се извесна држава налази.

Краљевина Југославија у томе погледу, укратко речено, налази се у следећим приликама: она је млада држава, у консолидацији и развоју; њен географско-стратегички као и међународно политички положај је деликатан; њене су границе сразмерно врло дугачке, већим делом отворене и од природе незаштићене.

Све ово, а с погледом на остале државе, намеће нам потребу, да имамо довољно јаку, управо што јачу бројно и морално и што боље материјално опремљену војну силу, те да би осигурали миран и спокојан живот нашега народа и брз напредак наше државе. (Опште бурно одобравање и повици: Тако јел!)

Према нашим потребама и приликама ми сада већ имамо довољно јаку и добро организовану војну силу. (Опште бурно пљескање и одушевљени повици: Живела војска!) Али за њено издржавање и опрему свима савременим средствима, која су многобројна и скупоцена, морају се подносити и одговарајуће материјалне жртве. Без тих жртава не може се проћи, а нарочито сада, када се у целом свету осећа страховита утакмица у наоружању и опреми војне силе са све модернијим и модернијим средствима.

У смислу предњег, а у границама наших могућности, израђен је и овај предлог нашег војног буџета.

И, као што сте изволели видети, овај предлог буџета за војску и морнарицу за 1936/37 годину износи 2 милијарде и 309 милиона динара. Повећање од прошлогодишњег буџета је стварно само 51 милион. А када се одбије 60 милиона динара предвиђених за исплату возарине државним железницама и бродарству, што не преставља задовољење неке нове потребе, онда излази, да пројектовани буџет није већи од досадашњег, већ да је мањи за 9 милиона динара.

Али не треба губити из вида, да напред наведени износ није толики, да би у потпуности одговарао и јачини и величини наше војне силе и њеним потребама. Он у ствари преставља само онај неопходно потребни минимум за нормалан живот и успешан рад нашег војног организма, онај минимум, који је у границама наше финансијске моћи.

Овако стриктно одмерен војни буџет не би се могао смањити ни за најмању суму без штете по живот и рад наше војске и морнарице, а најмање би се то смело учинити под садањим околностима. Јер, господо народни посланици, ми смо дужни да пружимо нашој војсци и морнарици, нашој војној сили, узданици нашег народа, и потребна средства за живот, рад и опрему, која одговарају захтевима који јој се постављају. (Бурно пљескање и повици: Тако јел!) Само тако радећи, ми

ћемо јој моћи осигурати потребне предуслове, да она буде у служби Краљу и Отаџбини, на висини својих задатака и да испуни наде које Краљ и Отаџбина на њу полажу. (Сви народни посланици устају и једнодушно кличу: Живео Краљ! Живела војска!) Све материјалне жртве, које народ и држава подносе за нашу војску и морнарицу, представљају онај неопходно потребни допринос за нашу безбедност а наша војска и морнарица, тако материјално обезбеђена, биће и остаће будан, поуздан и способан бранилац наше земље и народа и најбоља школа за патриотско васпитање наше омладине. (Опште бурно пљескање и повици: Тако јел!) Тиме ће оправдати све жртве које за њу буду поднете.

Стога вас, господо народни посланици, молим, да и у овој прилици укажете своје пуно поверење нашој узданици и да јој обезбедите потребна средства за нормалан живот и успешан рад, одобравајући јој у потпуности предложени буџет за 1936/37 годину. (Опште бурно пљескање и једнодушни громки и одушевљени повици: Живео! Живела војска!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Luka Kostrenčić. (Pljeskanje).

Luka Kostrenčić: Narodna skupštino, danas kada jugoslovenska Narodna skupština izglasava budžet jugoslovenskoj narodnoj vojsci i mornarici, imamo prilike da ponova podučemo istorijsko značenje uloge, koju je naša narodna vojska odigrala kod stvaranja i organizovanja jugoslovenske države.

Da bismo mogli u punoj meri oceniti veličinu te uloge, potrebno je da istaknemo samo nekoliko bitnih momenata herojske epopeje stvaranja Jugoslavije, i nekoliko momenata velikih napora i rada oko organizovanja i konsolidovanja Jugoslavije.

Glavne misli i osnovne poglede koje ću ovde izneti o toj ulozi naše narodne vojske uzeo sam iz jednog mog predavanja, koje sam održao u Zagrebu, krajem 1933 godine, na jednoj proslavi proboja Solunskog fronta.

Tom predavanju prisustvovao je i naš sadašnji g. Ministar vojske i mornarice, koji je tada, kao komandant armijske oblasti, bio u Zagrebu najodličniji predstavnik naše narodne vojske i uživao opšte visoko poštovanje i opšte iskrene simpatije. (Pljeskanje).

Ovaj svoj govor pripremio sam pre promene Vlade i dok je naš klub još bio u opoziciji. Uprkos tome, ja apsolutno nisam ništa trebao da menjam na svome govoru. (Odobranje). Znači, gospodo narodni poslanici, da kada se radi o našoj narodnoj vojsci naš stav je određen, stalan i posvema nezavisan o političkoj situaciji i konstelaciji. (Odobranje). Godine prolaze, režimi i ministri dolaze i odlaze, a vojska ostaje jedna i nepromenjena, kao eminentno opšte narodna i državna ustanova, koja stoji visoko iznad i izvan svih političko-partijskih promena, previranja i borbi. (Pljeskanje i povici: Tako јел!) I, hvala Bogu, da je tome tako i neka tako i ostane dok bude Jugoslavije. (Borno pljeskanje i povici: Živela vojska).

A sada da ukratko izložim naše poglede na genezu, funkciju i misiju naše narodne vojske.

Kada je Austrija onako izazovno i samosvesno krenula na kaznenu ekspediciju u Srbiju, nije ni slutila da će biti dva puta do nogu potučena i izbačena iz te „prezrene“ zemlje. Srbija, iako iscrpljena u dva pobjednička balkanska rata, hrabro je i prkosno prihvatila nametnutu joj borbu sa carsko-kraljevskom

vojskom i najurila je, u dva maha, preko granice vojsku jedne velike militarističke sile.

Srbija je klonula tek tada, kada joj je i po drugi put bio zaboden nož u leđa. Ali, ni tada nije kapitulirala, već je pošla u izgnanstvo, da žrtvuje samu sebe radi ostvarenja ideje oslobođenja i ujedinjenja svih Srba, Hrvata i Slovenaca.

Tri su se vojske morale udružiti da slome nadčovečni otpor male, ali beskrajno hrabre Srbije, da bi konačno nemački generalštab, u svom zvaničnom komuniqueju od 23 novembra 1915 godine, mogao ovako slavodobitno objaviti celome svetu slom Srbije: „Pošto srpska vojska više ne postoji, već samo njeni bedni ostatci, koji se razbegoše u divlje arbarske i crnogorske planine, gde će bez hrane a po ovoj zimi naći svoju smrt, to su i prekinute dalje operacije i neće se više izdavati komunique sa balkanskog ratišta”.

I zaista, kobne jeseni 1915, Srbija je bila pregažena, srpskog je fronta nestalo, a srpska je vojska pošla na Albanski Kalvarij. Uspostavljena je neprekidna veza Berlin—Carigrad i pangermanskom drangu bio je slobodan put na Istok.

Ni jedan pedalj jugoslovenske zemlje nije ostao slobodan i ceo naš narod bio je prepušten na milost i nemilost prepotenciji, bahatosti i svireposti soldateske Centralnih sila.

Međutim, već tada, jedan vodeći čovek Austrije, sluti svu opasnost koja preti centralnim silama na Balkanu uprkos sloma Srbije.

Bio je to Konrad fon Hecendorf, generalisimus austrijske vojske i spiritus agens ratnoga zapleta. Njegov stari strategijski instinkt upućuje ga na to, da treba Antantu bezuslovno sprečiti da se ne ugnjezdi u Solunu, i Konrad već 22 decembra 1915, dok se još srpska vojska posvema nije oslobodila albanskog pakla, u jednoj hitnoj depeši ovako zaklinje svog nibelunškog druga Falkenhajma, generalisima nemačke vojske: „Za ime Božije, prodreti do Soluna, inače će Antanta s vremenom u toj luci iskrcati nadmoćne sile i odatle jedared krenuti da zada udarac u srce”. I zaista u proleće 1916 godine već se pomalo počinje ostvarivati ono od čega je toliko strepio Konrad. Na planinskom vencu Solunskoga zaliva stvara Antanta svoj nov front, i na tome frontu pojavljuje se srpska šajkača. No, ne samo to, već se na tome frontu zbiva nešto što ni Konrad nije predvideo. Na tome frontu ne samo da se pojavljuje ona vojska koja je već bila zvanično proglašena mrtvom, već u njene redove stupaju i novi borci, bivši infanteriste i domobranci Konradove vojske. Srpska vojska, izgubivši svoj državni teritorij i mogućnost da se obnavlja, ne samo da ne propada, već stupa ponovno u boj i što dulje ratuje sve više i jača. Na bazi jedne ideje vrši se po celome svetu mobilizacija jednoga naroda i organizuje dobrovoljački pokret celog jugoslovenskog naroda. A paralelno sa ovim pokretom, pod duhovnim vodstvom Masarika, stvara se na svima savezničkim frontovima i legionarski pokret svih ostalih potlačenih naroda Austrije.

A Srbija i srpska vojska, po svom centralnom položaju i istorijskoj misiji, postaje polaznom tačkom za stvaranje opšteg antiaustrijskog fronta, za organizovanje opšte pobune potlačenih naroda protiv Habzburga. Taj fakat, da potlačeni narodi Austrije politički i vojnički napuštaju Austriju i front centralnih sila i afirmiraju se na strani Srbije i saveznika, daju aktuelno značenje osnovnom pitanju rata, pitanju daljeg opstanka Habzburške monarhije. Saradnja Srbije i saveznika sa emigracijom, saradnja suverenih

savezničkih država sa revolucionarnim komitetima potlačenih naroda Austrije kao i uvrštavanje dobrovoljačko-legionarskih jedinica u borbene redove regularne srpske i savezničke vojske, bio je najrevolucionarniji akt Svetskoga rata. Solunski front je postao frontom jugoslovenske nacionalne revolucije. (Pljeskanje i povici: Tako je!), a rovovi Svetskoga rata pretvoreni su u barikade svetske revolucije.

Srbi, Hrvati i Slovenci sa teritorije Habzburške monarhije, prožeti idejom i svešću jugoslovenskog jedinstva, identifikuju se sa Srbijom, udružuju se u vojsku jugoslovenskog Pijemonta, krvlju da zasvedoče jedinstvo jugoslovenskog naroda i da rame uz rame sa herojima besmrtnе Srbije pođu u boj za život i smrt, protivu udruženih vekovnih neprijatelja jugoslovenskog naroda. (Pljeskanje). Lojd Džordž je nazvao stvaranje solunskog fronta najgenijalnijim strateškim potezom Svetskoga rata. A taj strateški potez izazvala je i omogućila ga i povukla do njegovih krajnjih konzekvenca, naša vojska. (Burno pljeskanje i povici: Tako je!). Naši su vojni i politički faktori, na čelu sa regentom Aleksandrom, (Jednodušni poklici: Sláva Mu!) stalno isticali presudnu važnost Solunskoga fronta i mogućnost da se baš sa toga fronta razbije centralna četvorna koalicija. Sa naše strane je se godinama neumorno insistiralo na tome, da se pojača Solunski front u tolikoj meri, da se s uspehom može preduzeti pobedonosna ofanziva i konačno je usvojeno mišljenje naše Vrhovne komande, da se proboj izvrši na frontu naše vojske.

Dana 14 septembra 1918 otpočela je artilerija svoje razorno dejstvo, da pripremi teren za istorijski podvig naše pešadije. Na Bukoviku, noć pod vedrim nebom, budući jugoslovenski Kralj sa svojim načelnikom štaba, vojvodom Mišićem. Istorijaska noć u oči istorijskog dana. Tačno po utvrđenom planu, 15 septembra u 5 i po sati izjutra prelazi na svoj vehemetni napad jugoslovenska pešadija. Šumadinci i dobrovoljci nevidenim herojstvom osvajaju Kravički Kamen i Kozjak, dva najvažnija neprijateljska položaja i probijaju front koji je godinama sapinjao u ropstvu Otadžbinu. Pred neodoljivim napadom cele naše vojske padaju silno utvrđeni položaji, koji su važili kao neosvojivi, napreduje vojska koja je već bila svesna svoje definitivne pobede. Solunski front bio je probijen u 2 dana gigantske borbe. Naša vojska produžava svojom ofanzivom, prodire sve dublje za leđa neprijatelju i ganja ga bespoštedno.

Posle jednog kritičnog momenta ofanziva je produžena istim elanom kojim je i otpočela, naši su heroji ponovno jurnuli u borbu kao lavovi, da savladaju poslednji otpor neprijatelja i progone ga brzinom nezapamćenom u istoriji ratova. (Pljeskanje).

Bugarsko-nemačka vojska biva naletom potučena i razdvojena na dva dela, i Bugarska je primorana na kapitulaciju. Petnaest dana posle 15 septembra, pola meseca posle proboja Solunskog fronta, sklapa Bugarska u Solunu primirje. A četiri dana posle bugarske kapitulacije šalje Hindenburg nemačkom kancelaru ovu depešu:

»Pošto je neprijateljska vojska probila Solunski front i Bugarska kapitulirala a mi nemamo svežih rezerva, to je potrebno odmah zaključiti mir sa neprijateljem«.

I tako je svemoćni nemački generalštab, koji je četiri godine držao u šahu celu Antantu, uvideo da je rat za Nemačku izgubljen, a do te spoznaje dovela ga je pobeda naše vojske. (Pljeskanje i povici: Tako je!).

Koje li razlike od jeseni 1915 do jeseni 1918! Tada triumfalni kominike: »Pošto srpska vojska više ne postoji...« a sada dešperatna depeša: »Pošto je neprijateljska vojska probila Solunski front...« (Burno pljeskanje).

Tačno tri godine posle onog kobnog meseca novembra, kada su Nemci zvanično objavili celome svetu slom Srbije, kretali su zvanični delegati poražene Nemačke u posetu maršalu Fošu, da u istorijskom vagonu potpišu kapitulaciju Germanije.

Pravda je zahtevala da po Konradu predvideni »Stoss ins Herz« zada centralnim silama baš vojska onoga naroda, koji je Konrad hteo da upokori svojom kaznenom ekspedicijom. (Burno pljeskanje). On je hteo da uništenjem Srbije spase Austriju i spreči ujedinjenje jugoslovenskog naroda, a konačni rezultat njegovih političko-strateških nastojanja bio je slom Austrije i stvaranje Jugoslavije. (Pljeskanje).

Brutalnom silom brojčane premoći izbačena je iz zemlje srpska vojska, da se u izgnanstvu pretvori u vojsku celog jugoslovenskog naroda. (Pljeskanje i povici: Tako je!). I ta je vojska, koja je stvorena u ognju inferna modernoga rata, svojim probojem Solunskog fronta probila podlo srce Austrije. Oni koji su rat izazvali u ratu su i propali, a na ruševinama Habzburškog carstva vaskrsnulo je jugoslovensko Kraljevstvo. (Burno pljeskanje i povici: Tako je!).

Na Bertholdov provokatorski ultimatum Srbiji, kojim je svesno i proračunato izazvat Svetski rat, dala je 15 septembra 1918 jugoslovenska vojska u ime jugoslovenskog naroda svoj pravi i definitivni odgovor Beču. (Burno pljeskanje i oduševljeni povici: Tako je!). Na jugoslovenskom pitanju došlo je do rata, jugoslovenskom pobedom pala je i odluka o ratu. (Burno pljeskanje i povici: Tako je!).

Mi smo, Jugosloveni, na bojnim poljima izgubili naše stare, male narodne države, na bojnim poljima izvojevali smo i svoju jugoslovensku državu. (Pljeskanje i povici: Tako je!).

Naša je narodna vojska, kao nosilac jugoslovenske narodne i državne misli, pod vodstvom Aleksandra Jugoslovenskog, (Svi narodni poslanici i članovi Kraljevske vlade ustaju sa svojih mesta i kliču: Slava Mu!) svojim žrtvama i svojim poredama ostvarila vekovni san i zavetnu misao jugoslovenskog naroda. (Pljeskanje.) I ta naša narodna vojska u stvari je najveće i najpozitivnije delo naše nacionalne revolucije. (Pljeskanje i oduševljeni povici: Živela naša vojska!) Ona je ne samo stvarala državu, nego ju je i održala kroz sve peripetije naše poratne unutrašnje i spoljne politike, kao nepokolebljivi garant naše narodne slobode i državne nezavisnosti. (Pljeskanje i povici: Tako je!). A kroz ovih osamnaest godina od ujedinjenja, naša je vojska izvršila jedan ogroman pozitivan i konstruktivan posao nacionalnog i fizičkog vaspitanja naroda u službi Kralja i Otadžbine. (Pljeskanje).

S toga svi mi nepokolebljivo stojimo uz našu slavu i porednu ovenčanu narodnu vojsku, uvek spremni da u odbranu Kralja i Otadžbine stupimo u njene borbene i nepobedive redove. (Burno pljeskanje i povici: Tako je!).

A svi oni, koji se nikako ne mogu pomiriti sa istorijskom činjenicom da na Jadranu, da na Dunavu i Vardaru postoji jedna jedinstvena jugoslovenska država, treba da znaju, da sa Jugoslavijom stoji i pada ceo novi politički poredak stvoren u svetskoj revoluciji. (Povici: Tako je!). I treba da znaju i to, da su se na otporu našega naroda slomila dva velika

carstva, i da nam nije ni na kraj pameti da ikada više budemo bilo čiji janičari ili graničari. (Živo odobravanje i pljeskanje).

U današnjoj mutnoj i opasnoj situaciji u Evropi treba da se naglasi i to, da na braniku postojećeg poretka, utvrđenog mirovnim ugovorima, stoji budno i nepokolebljivo na zapadu vojska Marne i Verdona, a na jugo-istoku vojska Kumanova i Kajmakčalana. (Burno pljeskanje i povici: Tako je!).

Na kraju treba da naglasim još i ovo:

Bez moralnog razoružanja nema ni materijalnog razoružanja. Bez opšte evropske solidarnosti nema ni sigurnosti za mir. Rat je strašan, ali je ropstvo još strašniji. Mi smo za mir, ali smo i za punu nacionalno-državnu nezavisnost. (Živo odobravanje).

Stojati odlučno na braniku svoje nacionalne slobode ne znači biti militarista. Pacifizam jugoslovenskog naroda dokumentovan je heroizmom jugoslovenskih ratnika u borbi za slobodu. (Pljeskanje i povici: Tako je!). Naš je narod vodio samo oslobodilačke ratove protiv tudina zavojevača, i mi nećemo nikada narušiti mir, ali smo uvek spremni da branimo mir i sa oružjem u ruci. (Živo odobravanje, pljeskanje i povici: Živeo!).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Vjekoslav Miletić.

Dr. Vjekoslav Miletić: Gospodo narodni poslanici, kad je govor o našoj junačkoj vojsci, onda, u prvome redu, naše misli, našu zahvalnost i našu vječitu harnost treba da uputimo Onome, koji je bio i u miru i u ratu heroj nad herojima, vitez bez prekora, Onome Velikanu, koji je ceo svoj život posvetio veličini i sreći svoga naroda i koji je naposljetku za svoj narod dao i ono što je svakome čoveku najdragocenije, dao je i svoj život. Večna harnost i slava Viteškom Kralju Aleksandru I Ujedinitelju. (Svi poslanici ustaju sa svojih mesta uz tužne poklike: Slava Kralju-Vitezu! Slava Mu! Slava Mu!)

Gospodo narodni poslanici, malo koji narod može se podičiti da je tolike žrtve podneo za svoju slobodu kao naš narod. Od dolaska Slovena u ove naše krajeve pa sve do oslobodenja, jugoslovenski narod borio se za svoju rođenu grudu. Generacije za generacijama ginule su, ginulo je staro i mlado, muško i žensko, jer su svi bili vojnici u odbrani rodne grude. Narod je bio vojska, a vojska je bila narod. (Pljeskanje.) Naš narod je poznat kao miroljubiv i mi svoju miroljubivost uvijek sa ponosom ističemo. Koliko god da je naš narod bio miroljubiv kada je u pitanju osvajanje, on je naprotiv, kada je u pitanju odbrana svoje vlastite otadžbine, svoje rodene grude, jedan od najborbenijih na svetu. (Pljeskanje.) Najbolji primer u potvrdu ovoga pokazale su nam malena Srbija i Crna Gora, koje su učinile čudesa. Cijeli narod bio je vojska i tu se vode nisu pitali: koliko je poginulo naroda, koliko ih je bilo od svirepoga neprijatelja strijeljano, spaljeno, osakaćeno i povješano, nego su pitali: koliko nas još ostaje da izginemo za spas otadžbine. (Pljeskanje).

Gospodo narodni poslanici, kobni udes teško se poigrao sa našim narodom. Vjekovima bili smo razdvojeni, a bilo je slučajeva da služeći veličini i moći tudina, brat je dizao na brata ubojito oružje. Ni danas ne smijemo zaboraviti poznate metode neprijatelja našega naroda: „divide et impera“. Ali stara je naša: krv nije voda, i danas više nego ikada treba da svi dobro otvorimo oči, jer mračne sile, zloduh našega naroda, naše snage, moći i veličine i danas

ne spava. I pored toga što smo, u odbrani i oslobođenju, svaki pedalj naše otadžbine natopili dragocenom krvlju, opet pokušava taj zloduh da u redove našeg naroda unese razdor, nepoverenje i neslogu. Ali uspeti neće, jer danas svatko od nas zna i mora da bude svjestan, da moć, veličina i blagostanje naše mile Jugoslavije ovisi od naše sloge. Naročito mi Hrvati svjesni smo, da jedino u zajednici sa braćom Srbima i Slovencima možemo sačuvati svoju slobodu i svoju individualnost (Burno odobravanje i pljeskanje). Mi Hrvati svjesni smo, da van granica Jugoslavije, van zajednice sa Srbima i Slovencima nama opstanka nema i da bi, u tome slučaju, u najkraće vrijeme iščeznuli i kao Sloveni i kao Jugoslaveni i kao Hrvati. (Jednodušno odobravanje i burno pljeskanje.) Varaju se oni koji misle, da će nas moći razdvojiti. Ne i nikada! (Pljeskanje.) U odbrani zajedničke nam otadžbine, Hrvati će se boriti i ginuti sa istom onom odlučnošću i samopregorom, kao i braća Srbi i Slovenci. (Odobravanje.)

Budite uvjereni, gospodo narodni poslanici, da ako smo ovo zadnjih nekoliko godina bili pošteđeni od napada sa strane naših spoljnih neprijatelja, to je bilo ne zbog naših lijepih očiju, nego zbog onoga respekta, koji je naša junačka vojska ulila našim neprijateljima u prošlosti, a naročito za vrijeme Svet-skoga rata. (Pljeskanje i povici: Tako je!)

Zalimo naročito, da se i našoj Kraljevskoj mornarici, zbog nestašice finansijskih sredstava, ne može dati još veći polet i onaj zamah i ona veličina, koju ona zaslužuje i po tradiciji, a i po potrebi što jačeg obezbeđenja obala našega Jadrana. Mora se ipak priznati, da je Kraljevska vlada učinila veliki napor za ostvarenje jednog dela toga programa. Gospodo narodni poslanici, naša najveća garancija da ćemo sačuvati našu slobodu, da ćemo sačuvati neokrnjenu našu milu otadžbinu, jeste naša narodna vojska (Pljeskanje i povici: Tako je!) Neka naša vojska, imajući pred očima sva ona viteška dela koja su počinila naši pretci, a i danas još živeći naši heroji, neka i u buduće bude samo pravom narodnom vojskom uz načelo: „Sve za Kralja i Otadžbinu, sve za sreću, moć i veličinu Jugoslavije”. (Burno pljeskanje i oduševljeni jednodušni poklici: Živeo Kralj! — Živela Jugoslavija!)

Klub skupštinske većine i Jugoslovenske radikalne zajednice i Narodni seljački klub, želeći dati izraza velikim simpatijama za našu slavom ovenčanu vojsku, (Pljeskanje) želi da te simpatije izrazi na taj način, da se od Kraljevske vlade Narodnoj skupštini predloženi budžet Ministarstva vojske primi aklamacijom. (Burno pljeskanje i jednodušni povici: Prima sel Živela vojska!)

Mi smo uvereni, da je naša junačka vojska, kao i do sada tako i u ovim teškim momentima kroz koje čovečanstvo prolazi potpuno spremna da se uvek i u svakoj prilici bori i gine za Kralja, svoga Vrhovnog Zapovednika, i milu nam Otadžbinu. (Svi narodni poslanici ustaju i uz dugotrajno i burno pljeskanje kliču: Živeo Kralj! — Živela jugoslovenska vojska!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pretres budžeta rashoda — IX razdeo — Ministarstvo vojske i mornarice završen je. Pristupamo glasanju. (Burni i jednodušni povici: Živela vojska! — Primamo aklamacijom! — Opšte burno i dugotrajno pljeskanje). Konstatujem, da su sva gospoda narodni poslanici, kako sa desnice tako i sa levice, jednodušni u tome da se budžet rashoda Ministarstva

vojske i mornarice primi aklamacijom. Međutim, kako Zakon o poslovnom redu u Narodnoj skupštini nije predvideo takav postupak, to molim gospodina izvestioca, da radi saglasnosti sa Zakonom o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, izvoli čitati partiju po partiju zajedno sa amandmanima Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 401.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 401.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 401? (Svi narodni poslanici ustaju sa svojih mesta i oduševljeno kliču: Živeo Kralj! Živela Jugoslovenska vojska! — Opšte burno pljeskanje — Glasovi: Prima se jednoglasno!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno usvojila partiju 401. Izvolite čuti partiju 402.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 402.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 402? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 402. Izvolite čuti partiju 403 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 403 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

IX RAZDEO — MINISTARSTVO VOJSKE I MORNARICE

GLAVA LXIX — VOJSKA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part.

403

Periodske povišice, unapređenja itd.

Subpoz. 1 — Adutantsko odeljenje, smajiti sa —573.995.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 403 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 403 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 404 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 404 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

404

Specijalni dodatci:

6 Dodatak na zvanje vojnim izaslanicima

Subpoz. 5 U tekstu brisati reči: „(i za Budim-Peštu)”

Subpoz. 7 U tekstu brisati reči: „(i za Berlin)”

Na kraju dodati nove subpozicije koje glase: U Budim-Pešti 1371 šv. fr. din. 235.428.—; u Berlinu 1973 šv. fr. din. 338.567.— +573.995.—

Svega gl. LXIX, — — —

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 404 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 404 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 405.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — IX raz-

deo — Ministarstvo vojske i mornarice od partije 405 do 447 zaključno.

Pretsednik Stevan Ćirić: Izvolite čuti partiju 448 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 448 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXX — MORNARICA

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Ispraviti štamparske greške i to:

Part. Poz.
448

Profijantske potrebe:

- 1 U tekstu pozicije u prvom redu mesto: „7021” staviti: „7060”

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 448 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 448 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 449 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 449 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.
449

Odećne potrebe:

- 1 U tekstu pozicije u prvom redu mesto: „6976” staviti: „7015”

Ukupno IX razdeo, . . . — — —

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština partiju 449 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 449 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 450.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — IX razdeo — Ministarstvo vojske i mornarice od partije 450 do 485a zaključno.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, konstatujem da je predlog budžeta rashoda — IX razdeo — Ministarstvo vojske i mornarice sa predloženim amandmanima Kraljevske vlade Narodna skupština jednoglasno u pojedinostima usvojila. (Svi narodni poslanici ustaju sa svojih mesta i oduševljeno kliču: Živeo Kralj! Živela Jugoslovenska vojska! — Opšte i dugotrajno odobravanje i pljeskanje).

Gospodo narodni poslanici, prelazimo na drugi tačku dnevnog reda: pretres u pojedinostima budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina.

Reč ima Ministar građevina g. dr. Marko Kožul. (Pljeskanje i povici: Živeo!)

Ministar građevina dr. Marko Kožul: Gospodo narodni poslanici, predlog budžeta Ministarstva građevina od uvek je predstavljao jedan vrlo komplikovan i težak problem u građevinskoj politici, jer od pravilnog i povoljnog rešenja toga problema zavisilo je u mnogome zadovoljenje kako ekonomskih i privrednih, tako i političkih i socijalnih potreba cele države. Međutim, svi su se ovi budžetski predlozi na prvom mestu morali prilagodavati finansij-

skoj moći države, a tek u drugom redu stvarnim potrebama građevinske struke.

Kako je opšta ekonomska i finansijska kriza, koja vlada već nekoliko godina, zahvatila i našu zemlju, to se ovo moralo osetiti i na državnom budžetu, a naročito na budžetu Ministarstva građevina. Ja ovo naročito podvlačim, jer faktički jako pada u oči da je budžet Ministarstva građevina u velikoj nesrazmeri smanjen u odnosu prema opštem državnom budžetu.

Tako, dok je budžet Ministarstva građevina za 1926/27 god. iznosio 525,318.725 a za 1931/32 god. 301,807.241 dotle ovaj budžetski predlog iznosi svega dinara 154,617.021 što znači, da je za deset godina smanjen za blizu 70%, a samo za poslednjih 5 godina sveden je skoro na polovinu.

I zaista, kada se ove činjenice same za sebe posmatraju, ne dovodeći ih u vezu sa ostalim okolnostima, one faktički porazno deluju.

Zato se donekle mogu i razumeti oni protesti i zamerke, koji su upućivani prilikom poslednjih budžetskih debata Ministru građevina, što je građevinska delatnost države ovako slabo izražena u ciframa budžeta Ministarstva građevina.

Međutim, strogo uzev, građevinska delatnost Ministarstva građevina ne bi mogla da se ceni samo po ciframa izraženim u samom budžetu, jer, najveći deo radova koje obavlja Ministarstvo građevina, finansira se iz budžeta drugih Ministarstava, iz samoupravnih budžeta, iz raznih fondova, zaklada, zajmova i putem kreditiranja.

Tako n.p.r. samo iz državnog fonda za javne radove Ministarstvo građevina koristi godišnje oko 50 miliona dinara; iz zajma od milijardu dinara za velike javne radove dodeljeno je Ministarstvu građevina 578 miliona dinara; zatim, ovih dana, treba da zaključimo kod Državne hipotekarne banke još dva zajma u ukupnoj sumi od 820 miliona dinara, od kojih će 50 miliona biti namenjeno: za izradu državnog međunarodnog puta Skoplje—Veles—Đevdelija—Grčka granica (26,500.000); za opravku porušenih delova nekih državnih puteva u Vardarskoj banovini poslednjim elementarnim nepogodama (2 miliona); za dovršenje vodovoda u Kragujevcu (4 miliona); za izradu odbranbenog nasipa kod Skoplja (1 milion) i t. d., a ostatak biće upotrebljen za izradu objekata u cilju snabdevanja vodom bezvodnih krajeva. (Pljeskanje i povici: Bravo!) a na osnovu ovlašćenja u § 67 Zakona o budžetskim dvanaestinama za 1935/36 god. i za dotaciju banovinama.

Najzad, i sve državne zgrade koje su danas u izgradivanju, podižu se iz sretstava van budžeta Ministarstva građevina kao: nova zgrada za Narodno predstavništvo, zgrada za Poštansku štedionicu, zgrade po struci Ministarstva prosvete i Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja i mnoge druge.

Dakle, kao što se vidi, skoro svi novi građevinski radovi finansiraju se iz sretstava van budžeta Ministarstva građevina, dok je budžetom Ministarstva građevina obuhvaćeno samo održavanje već postojećih građevinskih objekata: puteva, mostova, zgrada, vodo-građevina i dr. (Đuro Čejović: Novu milijardu dinara treba stvoriti!).

Naravno, gospodo, ja sam daleko od toga da tvrdim da je ovo dovoljno da zadovolji sve naše potrebe, jer iz ovih 578 miliona dinara, koliko je dodeljeno Ministarstvu građevina iz pomenutog

zajma, uglavnom ima da se izradi samo jedan manji deo međunarodnih puteva, koje smo obavezni da izgradimo po međunarodnim konvencijama i nekoliko turističkih puteva; a iz sretstava državnog fonda za javne radove izvode se većinom manji radovi, koji prvenstveno služe za uposlenje siromašnog stanovništva. Prema tome, sve je ovo još vrlo daleko od onoga što bi trebalo da bude, s obzirom na naš geografski položaj i naše potrebe. Tehnika svakim danom sve više napreduje, proizvodnja raste, razmena dobara i saobraćaj među ljudima su intenzivniji i sve što pretstavlja karakteristiku današnjeg ekonomskog života, uslovljeno je pre svega dobrim i razgranatim komunikacionim vezama. Dobre i razvijene komunikacije u ekonomskom životu jednoga naroda pretstavljaju isto ono što i krvotok u živom organizmu, jer bez njih nema ni privrednog prosperiteta ni privrednog života. (Odobranje i povici: Tako jel!)

Ali ne samo da saobraćaj ima tako važnu ulogu u ekonomskom životu; on ima isto tako važnu ulogu i u političkom i u socijalnom pa i u kulturnom životu svakoga naroda. Ako pri ovome uzmemo još u obzir i naš osobeni geografski položaj, onda tek možemo videti, od kolikog je ogromnog značaja za nas da imamo dobre i razgranate puteve.

Pored ovoga ne treba zaboraviti, da dok na jednoj strani skoro svake godine ogromne poplave pustoše čitave krajeve naše zemlje, dotle na drugoj strani imamo i takvih krajeva, gde se oseća vapajuća potreba za podizanje postrojenja za snabdevanje vodom za piće i asanaciju zemljišta. U opšte uzev, dok bi se odvodnjavanjem, navodnjavanjem i drugim hidrotehničkim radovima čitavi krajevi mogli osposobiti za racionalnu poljoprivredu, dotle bi se, s druge strane, ogromna vodna snaga, kojom je naša zemlja tako obilato obdarena, mogla iskoristiti kao najjeftinija pogonska snaga u privredne svrhe.

Najzad i sami građevinski radovi, pa ma koje vrste bili, naročito u pasivnim krajevima, pored toga što podižu vrednost onoga kraja u kome se izvode, pružaju još i jedan izvor prihoda za tamošnji živalj, jer na taj način isti dobija prilike da se uposli i da se nacionalna imovina uveća. (Povici: Tako jel!)

Naročito danas, građevinska delatnost države služi svuda kao najefikasnije sretstvo za ublažavanje opšte privredne krize, a naročito za suzbijanje besposlice, koja pretstavlja najteže i najbolnije pitanje današnjice. (Odobranje i povici: Tako jel!)

Kad privatna inicijativa nije u stanju da ublaži ekonomsku bedu najširih slojeva naroda; kad onaj mali, ekonomski zavisani čovek, nije u mogućnosti da nade uposlenje kod privatnih, onda mu država pritiče u pomoć, i umesto da mu ovu pomoć pruža u vidu milostinje, ona mu stvara mogućnost da se uposli, čime koristi i sebi i njemu. (Povici: Tako jel!)

Ali pre svega ovoga smatram, da nam je sveta dužnost da nastojimo svim silama, da bar ovo što smo do sada s teškom mukom stekli, održimo u ispravnom stanju i sačuvamo od daljeg propadanja.

A evo kako stoje stvari u tome pogledu:

I Putevi, mostovi i propusti

Mi imamo oko 10.000 km. državnih puteva za čije bi održavanje trebalo prosečno oko 30.000 dinara po kilometru. Međutim, mi sada imamo svega oko 7.500 dinara po kilometru, dok je po budžetu za 1931/32 god. bilo blizu 13.000 dinara. Kakav rezultat

sa ovim može da se postigne, mislim da nije potrebno naglašavati, jer faktično stanje puteva o tome nam najbolje govori. Specijalno u ovom slučaju, preterana štednja pokazuje obrnute rezultate od onoga što bi se očekivalo, jer dok se na jednoj strani postigne ušteda za 50 ili 60 procenata, dotle se na drugoj strani pokazuje šteta često i za 100%, a ako se uzmu u obzir i druge činjenice, šta n. pr. od toga trpi privreda, onda izlazi i znatno više.

Pored toga, na državnim putevima mi imamo danas oko 50.000 dužnih metara drvenih privremenih objekata (mostova i propusta) čiji je vek trajanja vrlo mali, a međutim, samo održavanje vrlo skupo i neracionalno. Svi ovi privremeni objekti trebali bi postupno da se permaniziraju, jer oni su danas pri upotrebi motornih i teških vozila postali ne samo opasni, već i nemogući.

Ovakvo je stanje na državnim putevima, a na nedržavnim ono je još i znatno gore.

Da bi se ovo zlo donekle otklonilo izraden je, u svoje vreme, i odobren program radova na državnim putevima kojim je predviđena:

1) Izgradnja do sada još neizgrađenih i neprolaznih delova državnih puteva u dužini od 350 km;

2) Izrada savremenog kolovoza (od asfalta, cementa, i kamenih kocki) na putevima internacionalnog, odnosno turističkog značaja, kao i u okolini banovinskih centara i industrijskih gradova sa velikim i teškim prometom. Ovo iz razloga, što usled naglo povećanog automobilskog i autobusnog saobraćaja dosadani kolovozi na putevima ne može izdržati ovakav saobraćaj, te vrlo brzo propada. Održavanje postojećih kolovoza postaje nesrazmerno skupo i sa dosadašnjim sretstvima gotovo nemoguće. I ako izrada ovakvih kolovoza izgleda na prvi pogled skupa, u stvari je jeftinija, jer su troškovi docnijeg održavanja neznatni a vek trajanja ovakvih kolovoza je mnogo veći.

3) Izrada velikih mostova preko plovnih reka.

Da bi se moglo preći na izradu savremenog kolovoza i velikih mostova potrebno bi bilo da se zaključi jedan investicioni zajam, na podlozi prihoda od jednog dela carina, trošarina i taksa na automobile, benzin, gume itd. na principu: da za tu izgradnju ima da doprinosi najviše onaj, koji će od izgrađenih objekata imati najviše koristi.

Radi ovoga, bilo bi potrebno, da se za izgradnju puteva i mostova osiguraju, zakonodavnim putem, stalni prihodi u vidu osnivanja jednog „Fonda za puteve“. (Povici: Tako jel!)

Osnivanje ovakvog fonda opravdava se još i time, što ove ogromne investicije, koje se čine za decenije, ne treba da snosi u potpunosti ona generacija koja ih stvara, a koja se nalazi možda u najtežim životnim prilikama.

Ovakvi fondovi pokazali su odlične rezultate u svima državama gde već postoje i gde su osnovani još pre više godina, kao na pr. u Čehoslovačkoj, Poljskoj, Austriji i Madarskoj. Najzad, prošle godine, osnovan je fond za puteve i u susjednoj Bugarskoj.

Nacrtno za ovakav jedan zakonski predlog izraden je u Ministarstvu građevina još 1931 g. i u interesu naše države je da se ovaj što pre sprovede u život, na čemu ću ja lično nastojati. (Pljeskanje).

Kada budu na ovaj način zakonski osigurani permanentni prihodi i omogućen jedan investicioni zajam onda će se tek moći utvrditi jedan stalan program za izradu neizgrađenih, odnosno nepro-

laznih delova državnih puteva, savremenih kolovoza na njihovim glavnim pravicima, kao i najvažnijih većih mostova.

Ovaj program imao bi se izvoditi postepeno, u određenom nizu godina, i ne bi smeo zavisiti od promene Vlade. (Odobranje i povici: Tako je!)

II Hidrotehnički radovi

Svi poslovi hidrotehničke službe, osim građenja i održavanja pristaništa i održavanja plovnosti na našim plovnim rekama, jezerima i na moru, skoncentrisani su u Ministarstvu građevina i u područnim tehničkim ustanovama banskih uprava.

I pored velikih potreba za ovim radovima, krediti za hidrotehničke radove, predviđeni u državnim budžetima, stalno se reduciraju tako, da su od preko 73,000.000 din. koliko je bilo odobreno u budžetu za 1926/27 smanjeni u sadanjem budžetu na ispod 13,000.000.— dinara.

Medutim, svake godine obično velike vode u neregulisanim rekama nanose takve štete neobezbeđenim naseljima, saobraćajnim objektima i priobalnom kulturnom zemljištu, da one iznose znatno više od reduciranih kredita i budžetskih ušteda. Posledice tih šteta padaju na državu, pošto se otpisivanjem poreza smanjuju i državni prihodi, ali najvećim delom padaju na narod, pošto mu se raznosi imovina i uništavaju tekovine njegovog kulturnog i ekonomskog rada. (Povici: Tako je!)

S obzirom na raspoloživa sretstva, naponi Ministarstva građevina skoncentrisani su na to, da se sačuva i održi ono što je dosada urađeno velikim žrtvama naroda, ili što je od ranije nasleđeno, ali se u tome teško uspeva, jer sadašnji budžetski krediti nisu dovoljni.

O tome nam najbolje svedoče katastrofalne posledice poplava, naročito one iz 1924 god., kada je samo na području Apatin—Sančanske vodne zadruga počinjeno štete usevima, putevima, železnicama, zgradama i naseljima za preko 500 miliona dinara, i one iz 1926 kada je šteta iznosila na milijardu dinara.

I tako skoro svake godine, redaju se poplave čas u Pomoravlju i Povardarju, čas u Posavini, Podravini, Savinji itd. i svuda sa teškim posledicama i velikim štetama ne samo za narod i njegovu privredu, već i za samu državu.

Mi smo nasledili na regulisanim rekama mnogo vodograđevina, koje danas predstavljaju vrednost od preko milijardu dinara, ali to treba stalno održavati i popravljati, jer voda kao živa sila neprestano radi i ruši. Ako se uzme, da je za održavanje ovih objekata potrebno godišnje najmanje 3% od njihove vrednosti, onda bi trebalo za ovo da imamo godišnje raspoloživih 30 miliona dinara. Medutim, mi svega imamo 8 miliona dinara.

Neosporno je, da se sa ovakvim srestvima ne mogu postići zadovoljavajući rezultati. Zato nam ovi objekti sve više propadaju, a katastrofe od poplava iz godine u godinu bivaju sve veće.

Ja priznajem da su potrebe za regulacijom naših reka i opravkom već regulisanih i suviše velike, pošto naša država ima vrlo razgranatu rečnu mrežu, sa ukupnom dužinom od preko 20.000 km., od kojih na plovne reke otpada 2.100 km., a na splavne oko 2.300 km. Prema programu koji je izrađen u područnom mi Ministarstvu, za regulaciju ovih reka bilo bi potrebno milijardu dinara. Medutim, za prvi period programa uzete su u obzir najhitnije potrebe

za obezbeđenje plovidbe i obala pored naselja, objekata i odbranbenih nasipa, kao i za zaštitu od poplava ugroženih naselja i zemljišta, za šta je potrebno oko 400 miliona dinara. Izvršenju ovog programa mora se pristupiti postepeno, ali što pre, kako bi se izbegle moguće katastrofe. (Povici: Tako je!)

Do sada, a naročito u poslednjim godinama, zbog nedovoljno sretstava, radi se jedino na održavanju regulacionih građevina i osiguranju obala na Dunavu, Tisi, Savi, Dravi, Savinji i Muri i to samo na potezima gde su ugrožena naselja, gradovi, saobraćajni objekti i odbranbeni nasipi vodnih zadruga.

Od 1929 god. na ovamo utrošeno je na regulaciju reka i osiguranju obala svega 125 miliona dinara, i to iz državnih i banovinskih kredita i doprinosa interesenata.

Veći deo ovih radova vrši se na osnovu obaveza preuzetih međunarodnim ugovorima, pošto su u pitanju međunarodni plovni putevi, kao Dunav, Tisa i Drava, ili pogranični potezi kao Mura i Drava, na kojima je poslednjih 8 godina utrošeno sa naše strane preko 30 miliona dinara.

Finansijska sretstva s kojima se raspolaže ne dozvoljavaju da se produže regulacioni radovi na ostalim rekama, pa ni na najopasnijim mestima, i ako bi, s obzirom na bezbednost ugroženih naselja i na štete od svakogodišnjih poplava, to bilo od hitne potrebe, naročito na Velikoj i Južnoj Moravi, na Savi kod Zagreba, na Savinji kod Celja, na Dravi i na Vardaru.

U okviru hidrotehničkih radova spadaju još: hidrotehnička služba, melioracije zemljišta, vodne snage i snabdevanje vodom.

Što se tiče hidrografske službe, ona je organizovana uspešno i u skladu sa propisima koji važe u tom pogledu i u svima ostalim državama. Mreža kišomernih i vodomernih stanica zadovoljava potrebama, a obaveštajna služba o nadolaženju velikih voda funkcioniše u svemu prema preuzetim obavezama međunarodne prirode.

Naša država ima preko 1,200.000 hektara melioracionog zemljišta, od čega otpada na samu Vojvodinu preko 600.000 hektara, koji su zaštićeni od poplava i odvodnjavanja sistemom hidrotehničkih objekata, koji je svojim razmerama zaista veličanstven i koji je nekadašnje panonske baruštine pretvorio u našu žitnicu, — ali, i pored svega ovoga, potrebno je da se nastavi sa radovima na melioraciji podvodnih i močvarnih zemljišta i po ostalim krajevima. (Povici: Tako je!) To tim pre, što se ova meliorirana zemljišta nalaze u prostranim i plodnim ravnicama naših najvažnijih reka Save, Morave i Vardara ili u kršnim krajevima oskudnim u poljoprivrednom zemljištu, gdje je prehrana siromašnog stanovništva stalna briga države i banovina. Ukupna meliorirana površina iznosi oko 370.000 hektara a nedovoljno ili delimično meliorirana oko 450.000 hektara.

Glavni radovi koji su poslednjih 6 godina izvršeni ili se dovršavaju jesu:

Melioracija Pančevačkih ritova u površini od 35.000 hektara a u vrednosti od 290,000.000.— dinara; melioracija područja Bidj—Bosuta u površini od 240.000 hektara a u vrednosti od 103,000.000.— dinara; melioracija Godomina kod Smedereva u površini od 5.200 hektara a u vrednosti od 17,000.000.— dinara i navodnjavanje u Metohiji za koje je dosada utrošeno preko 15,000.000.— dinara iz državnih sretstava.

Mada se, s obzirom na sadanju krizu poljoprivrede, ne može ni misliti na investicije u još potrebnim melioracijama zemljišta, za koje postoji već izrađeni program sa projektima u vrednosti od preko milijardu i 250 miliona dinara, ipak bi trebalo izdvojiti melioracije u Južnoj Srbiji i Metohiji; jer su istovremeno i asanacione prirode ili obuhvataju zemljišta naseljena agrarnim elementom, a tako isto trebalo bi izdvojiti i melioracije barovitog i neproduktivnog zemljišta u pasivnim krajevima naše države. Izvršenjem pak melioracionih radova u Bjelopavličkoj ravnici, u Nikšićkom polju, u Donjoj Zeti, Popovom polju, Skadarskom Blatu, Vrgorskom jezeru, Sinjskom polju, Mostarskom blatu i severnoj Dalmaciji, znatno bi se smanjila pasivnost tih krajeva i poboljšalo privredno stanje tamošnjeg stanovništva, (Pljeskanje i povici: Tako je!) koje usled nemanja stalne zarade ne može da kupuje doveženo žito, čija je cena usled transportnih troškova dva pa i tri puta veća nego u ostalim krajevima države. Davanjem povremene zarade ili povremenim davanjem besplatne hrane ne rešava se u osnovi problem pasivnosti tih krajeva, koji je od naročite važnosti i sa državnog i sa političkog gledišta. (Pljeskanje i povici: Tako je!)

Ovaj problem se može rešiti jedino pretvaranjem podvodnog i plovnog zemljišta sistemom odvodnjavanja u produktivno zemljište bar tamo gde je to moguće. (Povici: Tako je!)

Naša država je od prirode vrlo bogato obdarena zemlja vodnim snagama, ali od tog prirodnog bogatstva za sada koristimo samo jedan neznatan deo. Od preko 3 miliona konjskih snaga, koliko bi naše reke mogle da dadu pri maloj običnoj vodi, iskorišćeno je do sada svega 164.400 konjskih snaga vodne energije, neznatan deo onoga što bi se najracionalnije i najjeftinije moglo iskoristiti za potrebe industrije i uopšte naše privrede. Ima više izdatih koncesija i izrađenih projekata, pa ima nade da će oživljavanjem narodne privredne delatnosti doći i do ostvarenja ovih projekata.

Stanje snabdevanja vodom naselja je dosta nepovoljno, naročito u krševitim krajevima Primorske, Zetske i Savske banovine i na Jadranskim ostrvima. (Povici: Tako je!) Veći deo tih naselja snabdeva se kišnicom sakupljenom u cisternama i otvorenim lokvama, koje leti presuše, pošto za 3 i više meseci uopšte nema kiše. I tako počinje stradanje i ljudi i stoke. Ljudi i žene moraju prelaziti dnevno 10 pa i 20 km. do reke da napoje stoku i ponesu svojim kućama malo vode. Za snabdevanje naselja na ostrvima mora se donositi voda u ladama. (Povici: Tako je!)

Nedovoljno i nehigijensko snabdevanje vodom jedan je od glavnih uzroka raznih epidemija i znatnom procentu mortaliteta u tim krajevima. (Odobranje i povici: Tako je!)

Slične prilike vladaju i u drugim krajevima naše države, naročito u nekim delovima Drinske, Moravske, Vardarske i Dravske banovine. (Pljeskanje i povici: Tako je!)

Za poslednjih 8 godina dosta je radeno naročito od strane države i banovina, na poboljšanje ovakvog stanja snabdevanja i izrađeno je oko 250 objekata u vrednosti od preko 50 miliona dinara.

Ali potrebe u ovoj vrsti radova još su uvek velike.

U vezi sa zaključenim zajmom od 25 miliona dinara na osnovu ovlašćenja iz Finansijskog zakona za 1935/36 a za izradu objekata na snabdevanju vodom bezvodnih krajeva naše zemlje, dostavljeni su od strane banskih uprava programi radova, čija vrednost iznosi preko 450 miliona dinara. Ovi se programi odnose na snabdevanje zaista vodom oskudnih krajeva i to bez vodovoda gradova i većih varoši.

Snabdevanje vodom bezvodnih krajeva predstavlja najvažnije pitanje državne građevinske politike, čijem rešavanju treba najhitnije pristupiti, jer narodu treba zaista prvenstveno obezbediti najosnovniju potrebu za njegov zdravstveni, kulturni i privredni život. (Pljeskanje i povici: Tako je!)

III Arhitektonski radovi

Danas se podizanje novih državnih zgrada vrši jedino iz vanbudžetskih sretstava: iz zajmova i iz raznih fondova, kojima rukuju Ministarstvo finansija, Ministarstvo prosvete, Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja i dr. ministarstva, n.p.r. zgrada za Narodno predstavništvo, zgrada za Poštansku štedionicu, gimnazije i druge školske zgrade, bolnice, klinike itd.

Po budžetu Ministarstva građevina ostalo je samo održavanje i opravka zgrada.

Nažalost i krediti za održavanje i opravku zgrada toliko su smanjeni da se faktički teško sastavlja kraj s krajem. Tako, dok smo u budžetu za 1926/27 god. imali za ovu svrhu oko 35 miliona dinara, za 1931/32 oko 25 miliona dinara — danas imamo svega 4,760.500.— din., a ovo je faktički malo.

Dakle, kao što se vidi, i ovde se u štednji otišlo do krajnjih granica, ali s obzirom na već poznate razloge i ovde se nije moglo drukčije postupiti.

IV Lični izdaci

Na kraju sam ostavio da izložim kako stoji stvar sa personalom i ličnim prinadležnostima.

I ovde ću se poslužiti poređenjem sadašnjeg broja osoblja i njihovih prinadležnosti sa onim što je ranije bilo, da bi se imala što jasnija predstava ovoga stanja.

Po budžetu za 1926/27 god. bilo je predviđeno 5.028 činovnika i državnih službenika sa ukupnim prinadležnostima od dinara 106,211.729.

Po budžetu za 1931/32 god. bilo je predviđeno 3.279 lica sa ukupnim prinadležnostima od dinara 62,496.928.— Međutim, u sadašnjem predlogu budžeta predviđeno je 3.029 lica sa ukupnim prinadležnostima od dinara 47,420.410.—

Znači, da je za poslednjih 10 godina broj osoblja smanjen za 40%, dok su lični izdaci smanjeni za preko 55%, a za poslednjih 5 godina broj osoblja smanjen je za preko 8% dok su lične prinadležnosti smanjene za preko 24%.

Kao što se vidi i broj osoblja i lične prinadležnosti smanjeni su skoro u istoj srazmeri kao i celokupan budžet Ministarstva građevina. (Odobranje.)

Međutim, napred sam vam to već napomenuo, veći deo radova, koje obavlja Ministarstvo građevina, finansira se iz sretstava van samog budžeta Ministarstva građevina, dok se sve osoblje koje obavlja te radove plaća samo iz budžeta Ministarstva građevina.

Prema tome, broj osoblja je i suviše smanjen u odnosu prema poslovima i to se danas već prilično oseća, naročito u pogledu stalnog stručnog osoblja.

Zato sam bio prinuden da tražim amandmanom povećanje broja osoblja za 25 lica, za koje se danas, kada se izvode ovi veliki javni radovi oseća naročita potreba, pošto je potrebno stalno nadzorno osoblje, kome se mogu dodeliti dužnosti sa punom odgovornošću. (Živo odobravanje.)

Uzگرد još da napomenem, da od 3.029 lica, koliko je danas zaposleno kod Ministarstva građevina, skoro 2.000 lica uopšte ne bi moglo da se nazove činovnik, ni po svome socijalnom položaju, ni po službi koju vrši, jer su to nadzornici puteva, putari, čuvari mostova i dr. stalni radnici u punom smislu te reči, te prema tome i njihove prinadležnosti trebalo bi pre da predstavljaju materijalne rashode nego lične.

* * *

Iz svega ovoga što sam Vam do sada izložio jasno izlazi, da ovaj budžetski predlog obuhvata samo ono što je najnužnije za pravilno funkcionisanje ove grane državne uprave. Ni jedan izdatak nije predložen pre nego što je svestrano ispitana i utvrđena neminovna potreba za istim. Šta više, kao što se iz prednjeg izlaganja vidi, naše stvarne potrebe znatno premašuju cifru ovog budžetskog predloga, ali za sada se moramo zadovoljiti sa ovim što faktički možemo dobiti, jer uzaludno bi nam bilo da pravdamo i veći predlog budžeta, kad ne bismo bili u stanju da ga realizujemo. Mi moramo računati samo sa onim što faktički možemo ostvariti. (Odobranje i povici: Tako je!)

I ako to ne spada u okvir ovog budžetskog predloga, ipak ću vam izložiti današnje stanje velikih javnih radova, koji se finansiraju iz zajma od milijardu dinara, kao i stanje vodnih zadruga, jer verujem, da će Vas to naročito interesovati. (Povici: Tako je!)

V Veliki javni radovi

U svrhu oživljavanja narodne privrede, suzbijanja nezaposlenosti i unapređenja turizma, Kraljevska Vlada donela je Uredbu o finansiranju velikih javnih radova.

Na osnovu ove Uredbe i Rešenja Ministarskog saveta M.s.Br. 243/35 Ministarstvo građevina osnovalo je 12 terenskih tehničkih sekcija za građenje državnih puteva imenovanih u ovom Rešenju Ministarskog saveta i 2 terensko-tehničke sekcije za snimanje.

Zadatak ovih sekcija bio je, da za one delove, za koje nisu postojali izrađeni projekti, po prethodnom snimanju na terenu, izrade projekte, a sada kada su ovi radovi ustupljeni u izradu preduzimačima, zadaća je ovih sekcija, da vode nad ovim radovima stalan nadzor. (Odobranje.)

Stanje velikih javnih radova na dan 31 januara 1936 god. bilo je sledeće:

Projekti su izrađeni za ukupnu predračunsku sumu od dinara 352,916.311.28 dok je na licitaciju dato poslova u ukupnoj vrednosti od 201,827.977.65 dinara.

Ministarstvo građevina izvada od svote 578 miliona dinara, koju je dobilo za izgradnju velikih turističkih puteva u državi, sledeće radove:

1) Put mađarska granica—Horgoš—Srbobran—Novi Sad—Sremski Karlovci—Beograd—Avala—Kragujevac—Niš—Bela Palanka—Piroć—Caribrod. Taj veliki internacionalni put koštaće državu preko 400 miliona dinara. Taj je put prvorazredan i za težak saobraćaj. Na tome putu izradiće se svi objekti, mostovi i propusti koje ovakovi put iziskuje, i sve će to biti izrađeno na takav način, da odgovara i po svojoj solidnosti i po tehničkoj izradi potpuno i naravi i prirodi samoga ovoga puta.

2) Osim ovoga puta izgrađuje se i veliki turistički put koji ide od Sušaka i podnožja velikog gorja Velebita uz Jadransko more na sjevernom Jadranu i prelazi na izgrađene deonice u srednjoj i južnoj Dalmaciji u Primorskoj banovini i odatle se nadovezuje i prelazi u Zetsku banovinu i dosiže albansku granicu.

S prvim velikim državnim putem spajamo našu državu sa dvije susedne države, sa Mađarskom i Bugarskom i zadovoljavamo na taj način internacionalne potrebe, i zahteve koje je na nas postavila Liga za internacionalne puteve, služeći time i našem ugledu i prestižu državnom a i našim saobraćajnim zahtevima, i ako čedno ali dostojno.

Što setiče velikog turističkog puta koji ide uz obalu Jadranskog mora, on će nam služiti kao najjača prometna arterija, na koju se nadovezuju svi putevi koji idu iz unutrašnjosti naše zemlje na obalu našega mora, tako da će ta važna prometna arterija na svoja leđa primiti sve ono, što dođe sa naših planina i naših uvala na ovu arteriju a pružiće mogućnosti turistima da prođu duž cele naše obale, najlepše među svima obalama u kotlini Sredozemnoga mora (Pljeskanje), i da se uz našu obalu nauživaju svih onih krasota i ugodnosti, što more i ljudskoj duši i ljudskom tijelu pruža. (Burno pljeskanje i odobravanje). Ovaj je put određen za turističke svrhe, pa i ako nedovoljno danas dotjeran i ureden, jer smo ga samo na neizgrađenim još deonicama na moderniji i savršeniji način doterali, dok su stare deonice još potpuno primitivne i nesavršene, može ipak poslužiti onoj svrsi za koju je namenjen.

Naše Primorje živi danas, više manje, od turizma, koji daje državnoj kasi i privatnicima godišnje oko 600 miliona dinara, pa ovu granu našeg privrednog života moramo da usavršimo i da dademo strancu i našem turisti one udobnosti, koje mi možemo da dademo a i moramo da dademo. (Burno pljeskanje i povici: Tako je!)

U prvom redu su tu moderni i savršeni putevi i uređeno naše parobrodarstvo. (Povici: Tako je!) Preko 300 km. iznosi dužina ovoga puta, koji ide uz najlepše predele naše države, i sve ovo što se troši za ovaj put vratiće se u suhom zlatu u najskorije vreme. (Živo odobravanje i povici: Tako je!)

Osim ovih radova Ministarstvo građevina izvada delomično radove na velikom, drugom internacionalnom putu, koji spaja našu prestonicu sa Zagrebom i Ljubljanom, dajući na taj način i stvarnog značaja našem narodnom jedinstvu, vežući naše tri ranije prestonice, stvarnom vezom, koja će predstavljati za našu historiju faktičnu povezanost sadašnjosti. (Opšte burno pljeskanje.)

Izvadaju se radovi od Beograda prema Zagrebu na jednom dijelu ovoga puta. Izvadaju se radovi od Zagreba prema Beogradu na duljini od 25 km. Izvadaju se radovi od Zagreba prema Ljubljani u duljini

od 25 km. Izvadaju se radovi od Ljubljane prema austrijskoj granici preko Kranja, kao što se izvadaju radovi od Ljubljane prema drugom delu Austrijske granice preko Maribora i Št. Ilja. Ministarstvo građevina izvada ove radove u Sloveniji da poveže i druge strane t.j. na zapadu naše države sa velikim internacionalnim putem koji dolazi iz Nemačke preko Austrije do naše granice, da poveže sa ovim putem sva tri naša narodna centra Ljubljanu, Zagreb i Beograd (Burno pljeskanje) i da dovede ovu veliku prometnu žilu i da je poveže u Beogradu sa drugom važnom internacionalnom arterijom, koja ide od mađarske granice preko Beograda na bugarsku granicu, tako da u našoj prestonici skoncentrišemo ova dva velika internacionalna puta. (Jednodušno odobravanje.)

Ministarstvo građevina izvada takode u našim banovinskim centrima radove na putevima, koji vode iz grada na periferiju, e da izbegne velikim izdacima za održavanje tih puteva, čije održavanje zbog ogromnog prometa silno košta. Tako se izvada prvorazredan put za težak saobraćaj od Sarajeva do Ilidže; od Banja Luke prema granici Savske banovine; od Splita prema Trogiru; od Skoplja prema Solunu; od Niša prema bugarskoj granici, učvršćujući tako te ulazne i izlazne puteve uz gradove na način da posluži što bolje našem saobraćaju u gradovima i istodobno da posluži kao ukras naših banovinskih centara. (Povici: Tako je!)

Ministarstvo građevina izvada takode i veliki most na Savi pokraj Zagreba, koji takode spada među ove velike javne radove iz milijardnog zajma.

Iz svojih redovnih prihoda Ministarstvo građevina izvada svake godine po svim banovinama što više radova, koji zadovoljavaju narodne potrebe. Tako je iz ovoga budžeta, stavivši se na plansko provadanje isušivanja naših močvara u Dalmaciji i Crnoj Gori (Burno pljeskanje) Ministarstvo počelo da isušuje pet velikih močvara u kotaru Biograd n/m, Benkovcu i Šibeniku, te da na taj način oslobodi one krajeve epidemije malarije koja je harala strahovito u tim krajevima, te da narodu dade plodne zemlje, da mu tako povрати narušeno zdravlje a i da mu dade u ovim teškim prilikama mogućnosti da zaradi koru hleba. (Živo odobravanje.)

Ministarstvo građevina će nastaviti i u ovogodišnjem budžetu i dalje sa presušivanjem močvara po Dalmaciji, Hercegovini i Crnoj Gori, te da uzmogne malo po malo rešiti problem, koji se od vekova nameće, da se naše močvare pretvore u plodna polja, koja će onom stanovništvu u pasivnim krajevima dati mogućnost da se sami ishranjuju, da ne žive od državne milostinje kao prosjaci i da riješe državnu kasu svake godine od ogromnih izdataka i da jedanput proglasimo da ti krajevi nisu pasivni već aktivni. (Burno pljeskanje i povici: Živeo!)

Moram da napomenem, da bi se sa vrlo malim izdacima, koji bi se svake godine unašali u državni proračun, mogli svi ti naši krajevi osposobiti za potpuno samostalan privredni život, kad bi se te svote svake godine planski trošile u izvadanje tih melioracionih radova. (Pljeskanje i povici: Tako je!) Samo Primorska banovina ima preko 100.000 hektara zemlje pod vodom: Livanjsko polje sa 29.000 hektara, Duvanjsko polje sa 12.000 hektara, Imotsko polje sa 4.800 hektara, Hutovo Blato sa 2.000 hektara, Neretvljansko Blato sa 26.000 hektara, Vrgovsko jezero sa 4.000 hektara, Mostarsko blato sa 3.000 hektara.

Sinjsko polje sa 5.000 hektara, Popovo polje sa 8.000 hektara, a gde je Skadarsko blato, Bjelopavličko polje i ostala polja u Hercegovini i Crnoj Gori, koja, kad bi se uredila i za navodnjavanje osposobila, mogla bi da hrane još jedanput toliko stanovništva, koliko ga ima. (Povici: Tako je! Tako je!)

Ovaj problem, koji nam se nameće da ga polaganom i planski rešimo, ova Kraljevska vlada to već evo drugu godinu radi.

Neću da spominjem ovde sve one radove ove vrste, koji bi imali da se izvedu na Jelas polju, Crnac polju na močvarama koje leže od predgrađa Zagreba pa sve do Sremske Mitrovice, čije bi uređenje dalo 800.000 jutara prvorazredne zemlje sa troškom od kakovih 100 do 150 miliona dinara. Na ovaj bi se način rešili potpuno davanja milostinje našim pasivnim krajevima i time bi povećali nacionalni prihod godišnje za nekoliko milijardi. (Burno pljeskanje.)

Ovim se idejama gospodo, rukovodi Ministarstvo građevina, i ovakvu će privrednu politiku ovo Ministarstvo i dalje voditi, u uverenju da će najbolje poslužiti na taj način i interesima države kao celine i interesima našeg seljačkog radnog sveta. (Pljeskanje i povici: Tako je!)

To je politika Kraljevske vlade, koju preko Ministarstva građevina sprovodi.

Izloživši vam stanje velikih javnih radova, smatram za potrebno da objasnim zašto u toku prošle godine nije izvršeno više radova.

Razloga ima više, a najglavniji su:

1) Raspisivanje licitacije zadocnilo je zbog menjanja uslova, a i zato, što su morali biti rađeni naknadno i alternativni projekti za one dionice državnih puteva, na kojima su bili predviđeni savremeni kolovozi.

2) Apsolutno nedovoljan broj stručnog osoblja za ove specijalne i nove poslove (u početku samo 3 a docnije 4 inženjera), jer je tek meseca avgusta Finansijskim zakonom odobreno postavljenje dnevničara inženjera i tehničara radi zamene stalnog osoblja, koje je upućeno u terensko-tehničke sekcije, ali ni sa ovim nije još potpuno zadovoljena potreba u stručnom osoblju, što ste mogli i sami uvideti iz mojih dosadašnjih izlaganja.

3) Pojedine neuspele i izvesne poništene licitacije.

4) Velika procedura oko održavanja i odobranja licitacija, tako, da su poslednje deonice odobrene tek meseca septembra i oktobra, te na ovim deonicama nisu mogli ni biti započeti radovi, u toku prošle godine.

5) Pošto su radovi velikog obima, kamenarska industrija nije imala u tolikoj meri i racionalno razrađene kamenolome za kamenu kocku, ni za kamene agregate, te je nabavka ovog materijala otežana i usporena.

6) Preduzeća nisu bila snabdevena potrebnom investicijom za ovu specijalnu vrstu poslova, te su se ista morala nabavljati iz inostranstva, zbog čega su takode nastala zadocnjenja.

VI Vodne zadruge

Sve izvršene melioracije u glavnom su izvršene sretstvima samih interesenata udruženih u vodnim zadrugama. Ove se zadruge brinu i o njihovom održavanju. Danas ima u zemlji 127 zadruga sa ukupnom površinom melioracionog područja od 1,096.000

hektara sa preko 2.000 km. odbranbenog nasipa, 8.400 km. kanala i 102 pumpne stanice. Sadanja vrednost ovih zadrudnih objekata ceni se na milijardu i po dinara.

Vodne su zadruge ustanova opšte koristi; one svoje autonomno pravo upravljanja zadrudnim poslovima vrše pod nadzorom Ministra građevina. Jedino u slučajevima nesređenih finansijskih prilika zadruga i zastoja u zadrudnom radu usled podvojenosti zadrugara, izazvane ličnim ili političkim razlozima, Ministar građevina je dužan, na osnovu zakona da suspenduje autonomiju i preuzme upravu nad zadrugom preko svoga komesara. Od 127 zadruga ima svega 12 zadruga pod komesarijatom i to sve na osnovu specijalnih zakona, šest zbog neodgovaranja svojim obavezama po podignutim zajmovima a po traženju banaka i poverioca, a četiri zbog nesređenih zadrudnih prilika.

I pored privremenih teškoća finansijske prirode, koje su se pojavile kao posledica poljoprivredne krize i nedovoljno sprovedene agrarne reforme, naročito kod onih vodnih zadruga, koje su morale zaključiti pod nepovoljnim uslovima zajmove za izradu i poboljšanje svojih objekata, vodne zadruge kao hidrotehničke ustanove predstavljaju i danas, kao i ranije, solidnu organicazicu, koja jedina daje garanciju za obrazovanje i uspešno funkcionisanje odbranbenih i odvodnih sistema na melioriranom zemljištu.

Stanje vodnih zadruga, ukoliko nisu zadužene investicionim zajmovima, može se smatrati povoljnim. Vodni doprinosi, koji se razrezuju za pokriće troškova održavanja objekata, upravljanja zadrugom i pumpanja vode, daleko su manji od ekvivalenta predratnog doprinosa. On iznosi kod svih nezaduženih zadruga od 1 do najviše 30 dinara po katastarskom jutru.

Zaduženje vodnih zadruga nastalo je u doba prosperiteta, i to delimično usled novih investicija kao što je to slučaj n.pr. sa Novogradiškom, Mačvanskom i Bid-Bosutskom zadrugom, a delimično i usled obnove zadrudnih objekata nastradalih pri poplavama 1924 i 1926 godine, što je slučaj kod 6 podunavskih zadruga (u Apatinu, Bogojevu, Čibu i Dardi). Pošto još jedino u našoj državi ne postoje melioracioni fondovi koji u ovakvim slučajevima omogućuju beskamatni kredit i pomoć od strane države, to su zadruge morale zaključiti zajmove, čiji su uslovi bili nepovoljni i za tadašnje privredne prilike. Posledice ovakvog stanja morale su se ispoljiti čim je nastupio pad cena poljoprivrednih produkata.

Stanje dugova ovih zadruga je danas ovakvo:

Jedna zadruga duguje Državnoj hipotekarnoj banci oko 79,000.000.— dinara; četiri zadruge duguju Agrarnoj banci oko 23,000.000.— dinara; jedna duguje Državnom fondu oko 15,000.000.— dinara; dve duguju ostalim novčanim ustanovama i preduzi-mačkim firmama oko 32,000.000.— dinara.

I pored olakšica koje su odobrile državi banke prošle godine u pogledu smanjivanja kamata na 7% i produženja otplatnog roka na 30 godina, neke zadruge dužnice nisu dovedene u mogućnost da, bez osetno štetnih posledica po ekonomsko stanje svojih zadrugara, udovolje obavezi plaćanja anuiteta.

S obzirom na ekonomsku i socijalnu važnost ovih zadruga, čije je postojanje i nesmetano funkcionisanje od javnog interesa i predstavlja pitanje

državnog prestiža, nameće se potreba da se finansijsko stanje ovih zadruga što pre sanira. Ovo je moguće jedino preuzimanjem od strane države i banovina jednog dela zadrudnih obaveza po anuitetskoj službi. Način rešenja ovog pitanja zavisice od opštih finansijskih prilika u zemlji.

Potpisivanjem jedinstvenog pravilnika za službenike svih vodnih zadruga regulisano je pitanje njihovih prinadležnosti na način koji odgovara opštim teškim ekonomskim prilikama zemlje i platežnoj moći zadrugara — zemljoradnika, kao i samoj prirodi službe tih službenika koja traži punu odgovornost i stalni naporni rad. (Odobranje.) Tim pravilnikom možda su i povredena autonomna prava samih zadruga kao i stečena prava njihovih službenika, ali to je bilo potrebno i u opštem interesu, a i radi toga, da bi se ovo pitanje skinulo jednom sa dnevnog reda, pošto je ono izazvalo spoljne razmirice i podvojenost među zadrugarima. (Povici: Tako je!)

Toliko, gospodo, o zadrugama, koje najviše interesuju gospodu iz Vojvodine, da znaju šta će se raditi i kako će se to pitanje već jednom da privede svome najboljem rešenju. (Odobranje.)

Juče je, gospodo, jedan od naših drugova ovde izjavio, da jednoj banovini na Jugu Ministarstvo građevina nije gotovo ništa dalo, da se ništa nije učinilo, tako da je ta banovina potpuno zapuštena od strane Kraljevske vlade. Ja sam video da je naš drug govorio onako pesnički, sa zanosom, i da nije zagledao u cifre, — možda ih i nije imao pri ruci, — ali, gospodo poslanici, da ne biste bili neobavešteni, dužnost mi je da vam kažem, da ono što je gospodin kolega kazao nije tačno. Za Vardarsku banovinu u budžetu od 1935/36 dato je 10 miliona dinara od milijardnog zajma, 5 miliona iz zajma što je sklopilo Ministarstvo građevina za male radove, i 750.000 za odbranu od poplave. Pored toga, dato je, gospodo, još u godini 1934/35 drugih 1,560.000 dinara, a iz budžeta za 1934 dato je 159 miliona, iz Državnog fonda za javne radove 390.000; banovina je bila predvidela za 1935/36 g. 329.000, iz kolonizacionog fonda je namenjeno 500.000, iz državnog fonda 680.000 a ove godine, gospodo, ja sam dao 2 miliona za porušene puteve preko Skoplja i unesen je još 1 milion za produbljivanje Vardara kod Skoplja. Od celokupne svote kojom raspolaže Ministarstvo građevina dato je 26 miliona samo za Vardarsku banovinu. Gospodo, kao što vidite, nije, dakle, tačno, da Ministarstvo građevina ne vodi brigu o tome kraju. I kad, gospodo narodni poslanici, uzmete uz to svotu za izgradnju železnice Skoplje—Kačanik, Prilep—Veles—Štip u iznosu od 552 miliona, onda nisu tačni podaci našeg druga g. Mihajlovića da za tu banovinu nije ništa dato. Ja, gospodo narodni poslanici, tvrdim danas, da uprkos svih tih doprinosa ipak u toj banovini još mnogo treba da se radi. (Odobranje.) I da svima potrebama još nije u svemu udovoljeno, ali zato, gospodo narodni poslanici, morate imati obzira, da su i druge banovine isto tako potrebite, i da i drugim banovinama treba takode dati. (Odobranje.)

Ja sam to, gospodo narodni poslanici, morao da kažem, jer je izgledalo kod onih koji nisu bili obavešteni, kao da Ministarstvo građevina ne vodi nikakvu brigu o toj našoj banovini na Jugu, koja, i ako je po broju svoga pučanstva velika, ipak, s obzirom na veliko prostranstvo svoje teritorije, nije napu-

čena u tolikoj meri kao što je to slučaj sa drugim banovinama kojima baš zbog toga i treba više puteva i boljih komunikacija.

Ipak moramo voditi brigu o toj našoj banovini, jer leži na granici triju država i jer je i po svojoj istoriji i po sjajnoj tridiciji svojoj zaslužila da se o njoj vodi briga. (Živo odobravanje i pljeskanje.) Ja ću, gospodo, za ovu banovinu u Ministarstvu građevina učiniti sve ono što se bude najviše moglo. (Burno pljeskanje.)

Gospodo narodni poslanici na završetku ja vas molim, da budžet Ministarstva građevina izvolite usvojiti onako kako vam je i predložen. (Opšte burno pljeskanje i povici: Živeo!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Mihailo Bošković.

Михаило Бошковић: Господо народни посланици, обзиром на догађаје, који су се у последње вријеме догодили у, и ван овога Дома, сматрам за дужност, да се осврнем на извјесна питања, која су од велике важности за крај који заступам.

Познато је, да код постанка држава нема унапријед утврђених правила и формула. Државе постају фактичким стањем. Ако се за коју државу може се рећи да је постала по некоме правном основу, једна од таквих била би и наша.

Велика Народна скупштина Црне Горе и Народна скупштина Србије, те Народно вијеће из Загреба, изгласале су уједињење, и својим одлукама дале, фактички, већ постојећем Уједињењу правни облик у форми државе С. Х. С.

Неоспорно је, да је Уједињењем остварен вишевековни национални идеал троименог народа.

Утопија је, данас, након осамнаест година, тражити неке нове уговоре, који би за у будуће били основи нашег народног јединства. Питање јединства државе и јединства врховне управе не може бити предметом разговора, споразума и јавне дискусије, јер је ово питање 1 децембра 1918 године једном за свагда ријешено и као такво је неприкосновено. (Живо одобравање и узвици: Врло добро!)

Државна личност заштићена је постојећим законима, те су све владе, а специјално данашња, позвате само да примијене законске норме са свом стриктношћу и неумитношћу према свима и свакоме, без разлике личне и националне вредности и заслуге. (Повици: Тако је!)

Многе владе руководиле су се досада опортунитетом и дозволиле су безброј разних закључака, меморандума, петиција и резолуција, па чак и изјава од појединаца, који по народности не припадају нашој нацији и који би нпр. у Немачкој били у интересу нације протјерани.

Господо, опортунитет је умјестан, али не и увијек. Када су у питању интереси цјелине не смије бити опортунитета, ни обзира на личности, које гријеше према народу и држави.

Већина наших политичара силазећи са власти, одлазе у табор оних, који желе нередовно стање. Мало касније понуђену власт примају и заводе режим реакционарности од предходнога. (Повици: Тако је!)

Господо посланици, већина „вођа“ из парламентарне и ванпарламентарне опозиције учествовала је у разним режимима и ми смо видјели њихову „демократску“ владавину, и то у времену постојања једног либералног Устава. За вријеме од

њих заведених режима у Зетској бановини, а нарочито у Црној Гори, дуги низ година нијесмо имали ни грађанских слобода, ни личне, ни имовне безбједности. Полицијски писари и жандарми били су судије и извршиоци пресуда. Вапај испребијаних и осакаћених од жандармских кундака, плач мајки и дјеце за изгубљеним синовима, односно очевима, погубљеним од органа власти, без судских пресуда, „вођи“ нијесу чули ни саосећали њихов бол и страдање.

Упропашћивање државне имовине, рђаво газдовање и, најблаже речено, пљачкање народа биле су карактеристичне црте њихових режима.

Господо, данашње тешко стање државних финансија, економске, привредне и политичке поремећености су последица безумнога рада ранијих влада, које у доба општег просперитета нијесу мислиле ни радиле за будућност, и ми данас испаштамо њихове грехове. Умјесто да ово виде и повуку се у покајнички живот, они се проглашавају путем одбора „вођама“ и покушавају, да се разним интригама и обманама понова испењу на грбачу југословенског народа. Међутим, народ апелује и тражи образовање народнога суда пред којим би „вођи“ и „одбораши“ положили рачун за упропашћено народно благо и за тешко економско-политичко стање данашњице.

Господо, Београд и Загреб, Пијемонти југословенске мисли, утонули су у савременом боемском уживању и из егоистичких побуда утркују се за превласт на штету народа и државе. Све недаће наше унутрашње политике, последице су борбе, коју воде политичари ова два наша највећа града. Општа је народна и државна потреба, да се сложе и заједничким напорима помогну југословенском народу, да што лакше и са што мање потреса изађе из тешке садашњице, у коју је доведен рђавом управом ранијих управљача и дјеломично неслогом ова два наша политичка центра. Неслога Београда и Загреба свестрано доноси рђаве последице и она је за будућност безциљна, јер дубока национална свијест троименог народа неће никада дозволити, да се понови Ковска вечера. (Пљескање и повици: Тако је!)

Господо посланици, у доба просперитета управљати државом није било тешко. Извори нашега богатства у главном потичу из пољопривреде. Најпретежнији чинилац у нашој привреди је земљорадник. На њему лежи цио терет државне заједнице. (Повици: Тако је!) Од ранијих влада сељачком сталезу није поклањана дужна пажња. Скоро ништа није учињено за земљорадника. Помоћи, које су давале биле су мале и без трајних користи. Путем разних терета, монопола и злоупотреба већина сељака доведена је до ивице економске пропасти.

Господо, сељак је најчеститији сталез нашег народа. Сељак је створио ову државу; а не господа. Сељачке масе су вишевековном, истрајном, упорном и несавладивом снагом и вољом, извојевале националну слободу. Предратна интелигенција 85% била је са села; шта више и наши српски владоци рођени су на селу и као сељачка дјеца окусили све тешкоће и љепоте сеоскога живота. Тек послје европскога рата почиње код нас да се ствара господа, бирократија и банократија (Повици: Тако је!) и да се осјећа велика разлика између стандарда живота вароши и села.

Господо посланици, потребно је дјелима чинити добро и пружити помоћ сељаку. Утркивање ко ће испјевати овђе у, или ван парламента, љепше славопојке за сељака и село, нема користи. (Повици: Тако је!) Потребно је сељаку омогућити, да својим радом може обезбједити себи егзистенцију и одговорити грађанским дужностима. Те су могућности, господо, данас многобројне и изводљиве, а интереси нашега народа захтијевају да се што прије пружи сељачком свијету страна и радикална помоћ. Свима нама и са деснице и са левеце је дужност, да се на овоме питању сложимо и заједнички заложимо за што бржу, ефикаснију и радикалнију одлуку о свима потребама нашега сељака.

Данашња Краљевска влада смањењем државних терета и давањем заштитних мјера, као и другим радњама, показала је велику вољу за ријешавање сељачких проблема, али, не треба заборавити, да је садашња влада дошла у једно изузетно тешко економско-финансијско и социјално-политичко доба, које од ње захтијева максимум обазривости за проучавање и испитивање могућности, које долазе у обзир да се прихвате, као одлуке за рјешавање како сељачких проблема тако и свију других питања у вези са овим. Јер од доброг ријешења зависи обновљење наше привреде, а од рђавог потпуно њено упропашћење; па је дужност овога Дома, да Краљевску владу помогне у овим настојањима, како би их лакше и успјешније ријешила. (Одобравање и повици: Тако је!)

Цио народ и све класе траже посредовање државе за регулисање специјалним и изванредним законима већ настале приватно правне обавезе и односе, који се не могу по постојећим законима ликвидирати. Влада г. др. Стојадновића поставила је себи за задатак баш сређивање и консолидовање тих односа, као и стишавање политичких страсти у земљи. (Одобравање и повици: Тако је!) Али на путу којим влада иде ка остварењу свога програма, наилази на вјештачки подметнуте препоне, које мора да ликвидира, што утиче на спорије извршење постављених задатака. (Повици: Тако је!)

Ми посланици из Црне Горе, односно из Зетске бановине, који помажемо владу др. Стојадновића, увјерени смо, да ће његова влада до краја извршити свој програм на добро народа и државе (Одобравање); те у име мојих другова из Зетске бановине и моје изјављујем: да смо ми вјерни сједбеници наших предака и као такви смо за пуне грађанске слободе и парламентарну демократску владавину (Пљескање).

То што политички закони нијесу још донешени, узрок је искључиво у потреби, да се ти закони што боље прилагоде савременим демократским принципима и они се као такви морају израђивати без журбе, хладнокрвно, са објективном стручно-критичком студијом, јер ништа није опасније за државу и појединца него рђави закони. (Одобравање и повици: Тако је!)

Господо, економско обновљење земље једно је од најважнијих питања и Краљевска влада је склона да и ово питање ријеша на добро cjелокупног југословенског народа. У овоме правцу влада је приправна да помогне пољопривредника, да регулише дуговинске односе, оживи трговину и занат. Сва су ова питања у току проучавања и

са сигурношћу се могу очекивати успјешна рјешења. Ови су привредно-финансијски проблеми у тијесној међусобној вези и рјешавање једног без других не би дало жељене резултате, па се сва ова питања имају ријешити једновремено, или по једном унапријед одређеном привредно-финансијском плану. Озбиљност момената у којима живимо захтијева да Краљевска влада у својој будућој привредној дјелатности унесе одређену планску политику за подизање нашега сељака и привредника у опште.

Господо посланици, у државама у којима 80% грађана не могу да уравнотеже свој лични буџет, зар је могуће очекивати идеално остварљив државни буџет.

За случај, да државни буџет 1936/37 год. не буде у извјесним ставкама прихода остварен, не може се приписати у гријех влади г. др. Стојадновића, већ је то гријех ранијих влада, које су својом безумном дјелатношћу, довеле цио наш привредни живот и државне финансије до несрећености и расула. Сви смо ми свјесни да овај буџетски предлог није у потпуној хармонији са стварном економском моћи грађана. Али, ради одржања цјелине, правилног развоја догађаја и будућности наше нације, потребне су жртве и овај буџет преставља апел на све Југословене, да у највећем народном и државном интересу жртвују један дио својих доходака у корист државног буџета.

Ми посланици из Црне Горе и Зетске бановине, руковођени овим патриотским побудама сматрамо, да помажући Владу у доношењу овога буџета, вршимо грађанску дужност према народу, отаџбини и Краљу. (Одобравање).

Господо посланици, као посланик из Црне Горе сматрам за дужност, да укажем на потребе Црне Горе и Зетске бановине. Господо, познато Вам је, да је Зетска бановина постојбина старе славне српске царевине. Тамо је огњиште и престоница Немањића. Онамо, у оним сурим кршевима и непрегледним планинама чувана је вечита искра српске слободе. Тамо је било уточиште харамбаша из свију крајева, а Његош каже:

„Што се нешће у ланце везати,
То се збјежа у ове планине
Да гинемо и крв проливамо,
Да јуначки аманет чувамо
Дивно име и свету слободу.” (Пљескање).

Ни један дио нашега народа није претрпио више страдања и мука ни више жртвовао за своју и Јужних Словена слободу. Тамо у оним планинама водила се петстогодишња борба за слободу свију нас и када смо се нашли у уједињеној отаџбини народ је очекивао да ће у овој наћи бар минимум услова за живот. Нажалост Црна Гора и Зетска бановина су до данас од свију влада биле заборављене. За опште народно добро скоро није ништа учињено, већ је народ остављен самом себи, и у борби за бољим условима живота лутао лијево-десно и тако непрекидно, док није дошао до данашњег тешког стања, које се без претеривања за сељачки свијет може назвати очајним. Живот већине наших сељака личи на живот шумских пустињака!

Површина Црне Горе и Зетске бановине већином је карстни терен. Због сталне борбе са не-

пријатељима култура земљишта свагда је била слаба, нерационална и примитивна, а природно је да је упоредо с тим, била и слаба просвећеност. Оно мало земљишта што га имамо захтијева наводњавање, савременију обраду и боље врсте семена. За неродност и слаб принос Црне Горе и Зетске бановине није крив народ, већ је, у ранијим временима крива борба за национално ослобођење а од Уједињења до данас, криви су и без изузетка сви режими.

Народ Црне Горе дао је на жртвенику слобде пропорционално више, него ма који дио нашега народа. Осим овог националног удјела унијели смо у заједничку државу и економске вредности, да с правом можемо тражити да се наше село и наши градови, и живот у овима изједначи са животом села и градова осталих наших покрајина; да се у погледу на услове и стандард живота изједначимо са вама, који сте за последњих 500 година живјели под њежнијим сунцем и бољим условима привредног и културног живота. (Одобравање).

Господо посланици, путем несавјесних демагошких повика кроз народ је лансирано: да Шумадија и Војводина хране Црну Гору и Херцеговину и да ми живимо са грбаче југословенског народа. Категорички протестујем против ове неистине.

Господо посланици, Црногорци никада није су били егоисти и све што су у прошлости чинили и што сада чине је одрицање личних интереса у корист целине (Пљескање), што овим потврђујем:

а) Године 1809 Црногорци долазе у помоћ Карађорђу и боре се у битци код Суводола.

б) Године 1876 Црногорци учествују у битци код Зајечара;

в) Године 1848/9 Владика Раде Његош за вријеме Мађарске буне понуђа бану Јелачићу као помоћ за издвајање од Угарске 5.000 Црногораца. Истовремено упућује благословље (посланицу) народу бокељском (чији је био митрополит) позивајући српски дио становништва, да поможе бана Јелачића са ријечима: „Помозимо бана једнородног народа ине вјере”;

г) На упит србијанског кнеза Михајла (приликом споразума о рату и устанку против Турске) шта ће бити са двије српске кнежевине ако устанак успије црногорски књаз Данило I одговори је: „Пристајем да будем чувар пред шатором српскога књаза”;

д) У Балканском рату Црногорци се боре заједно са Србијанцима код Брегалнице;

ђ) Приликом блокада Грне Горе и њеног приморја од стране Великих Сила због неуступања Скадра Албанији, Краљ Никола шаље ноту Великим силама која се завршава: „Ако Скадар не припадне Црној Гори, Цетиње ће бити онога чији је и Београд”;

е) На питање српског краља и владе шта мисли црногорски краљ и црногорска влада за случај да Србија буде нападнута од Аустроугарске: „Црногорски краљ и његова влада мисле као српски краљ и српска влада”. Објављујући рат Аустроугарској Краљ Никола I у прокламацији каже: „Црногорски орао вади из корица још од крви неосушени ханџар за спас сестре Србије и ослобођење поробљене браће”;

ж) Херцеговачки и бокешки устанак, помоћ Русима против Наполеона и многи други безбројни примјери доказ су несребичности и велике националне свијести црногораца.

Господо, обзиром на ове догађаје заслужили су Црногорци да им се у уједињеној отаџбини омогући да својим радом себе прехрањују. Наша држава има обрадиве површине толико, да на сваку сељачку породицу може да дође 20 хектара земљишта. Дужност је државе да сељака снабдије са обрадивом количином земље довољном за његово издржавање или да га помогне, да унаприједи садашњи посед и тако повећа принос и обезбједи даљу егзистенцију.

Господо, апстрахујући и овај национални момент ми имамо право према држави да нас постави у боље услове из разлога: што је Црну Гору држава лишила и свакоме Црногорцу ишчупала срце наносећи нам ненакнадиви губитак уступањем Скадра — Албанији, који је Лондонским уговором 1915 године био признат Црној Гори. Затим држава је реализовала на рачун репарација досуђених Црној Гори 900,000.000.— динара. Од ове суме је Црна Гора добила свега у бону 5,000.000.— њемачких марака. Сва остала сума је утрошена овамо код вас, на подизању дуплих колосека и гвоздених ћуприја, хиљадама разних фабрика, изградњи путева и других потреба. Све што је држава до данас дала или учинила у Црној Гори није равно камати на реализованом репарационом проценту.

Господо, да је Скадар наш и да су репарације нама исплаћене нико не би помислио да рече: да је Црна Гора пасивна, или „Чир на леђима Југославије” и да нас прехрањују богатији крајеви државе. Са репарацијама ми би подигли нашега сељака, изградили путеве, исушили Скадарско језеро и извршили регулацију ријека: Зете, Мораче и Лима, и на тај начин повећали површину обрадљиве земље за 40.000 хектара; а од постојеће наводњавали око 12.000 хектара, што би дало много више пољопривредних производа, него што износи потрошња Црногораца. Ово указује, да држава не троши у Црној Гори ваше паре, и да то давање није иметак нашега сељака, већ је накнада за оно, што нам је одузето и овамо у ваше крајеве утрошено. Примера ради наводим: према статистичким податцима из 1932 г., која је била неродна, државни приходи у Зетској бановини кретали су се овако:

порез и трошарине	39,123.446.—
царински приходи	16,153.617.42
монополски приходи	118,360.000.—
поштански приходи	22,300.000.—

Укупно наплаћ. прихода за 1932 195,937.063.42

Државни издатци на овоме подручју у 1932 години износили су 158,766.846,65 динара. У овоме нијесу ушли издатци Министарства војске јер то нису издатци на потребу ове бановине, већ потребе националне одбране.

Када упоредимо износ прихода за 1932 год. са износима расхода добијамо да су приходи већи од редовних расхода за динара 37,170.216.77.

Овај крај сноси још општинске и бановинске дажбине, које су за 1932 годину износиле динара 101,198.259.38.

Према горњим цифрама целокупно народно давање за 1932 годину износило је око 300.000.000 динара. Ово значи да Зетска бановина није баш тако пасивна како се то погрешно тврди, те је погрешно мишљење оних који тврде: да се много дало и да се много даје за Црну Гору, већ све што се даје мало је и није ни приближно равно ономе, што нам припада. Ми тражимо наша права а не милостињу, јер Црногорци милостињу презиру.

Господо посланици, ниједан крај у нашој држави нема тако великих и неопходних потреба за хитно решавање актуелних и неодложних економско-привредно-социјалних питања као Зетска бановина. Потребне ове бановине су толико важне, хитне и многобројне по свима гранама њене делатности, да се без њиховога отсварења не може замислити културни напредак и благостање народа. Скоро цијела површина Зетске бановине је кршевита, те и без кризе она не може да прехрани своје становништво; већ се редовно увози храна из других бановина. Због немања железнице увоз хране је отежан, а нарочито за време зиме. Због дугог превоза цијена кукурузу је скупа и данас у појединим мјестима варира од 1,90 до 2,30 дин. по кгр.

Црна Гора већином се снабдева кукурузом из Војводине. Међутим, да имамо добар саобраћај и проходне преко целе године путеве могли би се у великом снабдевати храном из Метохије по много повољнијим цијенама.

На површини од преко 20.000 кв. км. не постоји железнице. Постојеће су све периферијске и стратегијске, те већина народа од њих нема користи. Колски путеви (цесте) су такође грађени из стратегијских разлога и били намењени за колски саобраћај те су за данашњи аутомобилски саобраћај незгодни и опасни. Ова непроходност чини, да се код нас туризам слабо развија, ма да љепоте и романтичност наших приморја и наших планина су најбољи услови за успјешни развитак туризма.

Господо, ко познаје грађевинске прилике у Црној Гори и Зетској бановини признаће да су биле пасторчад за све владе и режиме, па је дужност ове владе да исправи све неправде учињене према Црној Гори, односно Зетској бановини.

Систем давања милостиње Црногорце вријеђа. Тамо је потреба помоћи народу да унаприједи пољопривреду, и да повећа допринос, као и да искористи своје благо, које му лежи у великим шумским комплексима, и постојећим водама, а не, прегрштима жита понижавати га.

У предратној Црној Гори долази на једну земљорадничку породицу 1/3 хектара обрадивог земљишта. А то је, господо, толико мало да сељак не може са своје баштине себе прехранити. Али се допринос може повећати наводњавањем четири равнице и то: бјелопавлићке, никшићке, зетске и лимске у површини преко 12.000 хектара обрадивог земљишта. Зетска и бјелопавлићка равница дале би обзиром на климу и састав земљишта по два и три плода, што би износило преко 6.000 вагона жита, а Црна Гора троши око 4.500 вагона годишње. Затим да се приступи исушењу Скадарског језера, где би се добило 27.000 хектара првокласне земље за обраду.

Потребно је приступити планској експлоатацији црногорских шума системом малих пилања уз обезбијеђену регенерацију, тако да се експлоатација врши у једној кружној непрекидној линији.

Од ове експлоатације народ би добио двије користи: уновчио би шуму, и обезбиједио трајно заповијење.

Потребно је посветити нарочиту пажњу сточарству. Црна Гора прије рата била је богата сточком. Извожено је годишње преко 60.000 ситне и 8.000 крупне стоке. Извоз је био обезбијеђен конвенцијама. Међутим, од Уједињења до данас, наша се стока уопште не извози, што је утицало на опадање сточарства.

Воћарство и виноградарство је такође било развијено, али је и оно у опадању, јер су њихови производи оптерећени разним трошаринама и формалностима, које нашега сељака коштају цијелога прихода. За нашу стоку треба обезбиједити пијацу, а за воћне и виноградарске производе смањити трошарину или је укинута.

Потребно је отворити средње пољопривредне шокле, угледне сточарске станице, и воћарске расаднике са савременом прерадом воћарских производа. Потребно је помоћи сељаку, да напусти примитивну обраду земље ралицом и плетеном браном, замењујући их плугом, гвозденом дрљачом, сејалицом, машинама за опкопавање и вршидо. Примитивност обраде је један од узрока слабог доприноса.

Народ у Црној Гори лишен је гајења дувана. На 5/6 територије забрањено је сађење, што сељака лишава једног великог прихода, који му је обезбеђен у сушним годинама, те апелује на Владу, да још у овој години дозволи гајење дувана. На Скадарском језеру не може се развити рибарење, што би за околне срезове благотворно утицало. Потребно је снабдети села и општине пијаћом водом.

Да би сељак могао да комуницира са својим економским центрима и да до своје њиве донесе модерни пољопривредни алат и машине, треба га помоћи, да изради сеоске путеве без којих се не може замислити ни постићи култивисање овога дела наше државе. Потребно је ријешити све инвалидске потпоре, јер наши инвалиди гладују.

Господо, ријешењем ових неколико проблема и праведном одлуком регулација земљорадничког задужења постигло би се да Црна Гора буде активна и у привредном билансу.

Сва ова питања изузев исушења Скадарског језера, не повлаче за собом тако велике издатке, јер би и народ дао добровољно један дио радне снаге, па би ови радови коштали много мање од дуплог жељезничког колосека Београд—Загреб, или од једне трећине појединога моста на Сави или Дунаву, а овим би се за 300.000 становника обезбиједио живот за сва времена. Нијесам љубоморан на јавне радове проведене у Шумадији и Хрватској, већ желим да се ови и даље наставе, али је право, да се нешто општекорисно учини и за онај најсиромашнији и најзаслужнији дио нашега народа.

Учињену неправду у погледу јавних радова Црногорци јако осјећају, негодују и губе повјерење према Београду, али не и љубав према држави.

Црна Гора је једина покрајина која нема жељезничке пруге, па треба убрзати градњу и ову што прије провести преко Данилова града—Подгорице до Бара.

Закон о изградњи Јадранске пруге нема примене у колико се односи на Црну Гору, ма да је при закључењу Блеровог зајма највише указивано

на потребу да се веже Београд с Баром односно Црном Гором. Овај је зајам примљен и у друге сврхе утрошен, а закон према Црној Гори погажен.

Поред ових неправди у извођењу јавних радова систематски се чине и друге неправде. Црногорским ратницима се не признаје право, да су били ратници у времену између 16-1-1916 до 1-1-1919 године. Црногорцима, стријељаним од окупатора, или онима, који су умрли од мучења или глади, као интернирани по концентрационим логорима у Мађарској, Чешкој, Аустрији, Босни и Црној Гори не признаје се, да су живот изгубили у рату. (Чује се: срамота). Њихове су породице одбијене од инвалидске потпоре. У овоме се иде толико далеко, да се не признаје ни право на инвалиду ни породицама оних који су као четници одбјегли у шуму и из ове нападали аустро-угарске војне одреде и у тим борбама живот изгубили.

Затим, пребацује се нама, да смо издали савезника, закључили сепаратан мир и т. д. Међутим, по уставу Краљевине Црне Горе мир закључује само Краљ, а црногорски Краљ није закључио мир, што значи, да легитимна црногорска влада није закључила мир, нити је црногорска војска издала. Ако је положила оружје, то је учињела приморана ратном срећом непријатеља; али зато је црногорска војска јуначки задржала троструко многобројнијег непријатеља и омогућила србијанској војсци, да се спаси капитулације. Спасевајући србијанску војску капитулације, црногорска војска је довела себе у тежак положај. Жртвовала је себе да спасе српску војску. Ово пожртвовање црногорске војске је беспримјерно у историји ратова, па и поред тога, опет се вријећа углед и понос нашега оружја и имена.

Црногорски крсташ барјак постоји у трагу три стотине година. Побједоносно је лепршао пред војним јединицама у свима борбама и мегданима и никада није пао у непријатељске руке, сада, понижен лежи у женским скрињама, умјесто да се налази смјештен као реликвија у Пантеону славе и побједи српског оружја. (Одобравање и повици: Тако је!)

Општа је фама, да је наш сељак лијен. То је одвратна неистина. Тачно је да наш сељак чији посед износи максимум пет рала (хектар) земље на својој њиви нема рада више од мјесец два дана. Како нема где да се запосли, то је упућен, да остало вријеме проводи без посла. Док је било зараде и слободног излаза за Америку, Црногорци су у масама тамо ишли и били одлични радници. Рећи некоме, да је лијен ко не може да нађе посла, или нема услова за обављање овога је последица непознавања стања нашега сељака; народ то лијепо каже: „Голе руке хлеб не дају”.

Господо посланици, дајте нашем сељаку земљу и оставите га у услове да ову може рационално обрађивати, па ће се цио народ увјерити да Црногорци воле не само да наджиравају већ и да раде.

У интересу овога народа, чији сам овдје претставник а обзиром на све изложено, апелујем на Краљевску владу, да што прије помогне село, јер наш сељак под овим околностима и са оног иметка што данас има не може да живи. Дошао је дванаести час, и ако му се одмах не пружи помоћ, послије може бити доцкан. Обзиром, да је у Владу ушао г. Ђорђевић као претставник сељака очекујем

да ће сељачки проблем бити брзо и повољно ријешен.

Господо посланици, ви и ваши сељаци након себе остављате својој дјечи велика наследства. Међутим, код нас у Црној Гори дјеца од родитеља ријетко што наслеђују, јер сиромашни родитељи под старе дане утроше и оно мало худог имања, и зато се Црногорац стара да под цијену највећих страдања школује своју дјецу. Црногорска је омладина национално исправна, али услови живота под којима се она школује и на који начин долази до знања и диплома су праве бајке, које иду до невјероватних и истинитих чињеница. У борби за науком ми долазимо овдје и у Загребу, разумије се, без икаквих срестава. Срећнији се упосли као интелектуалац, мање срећнији као физички радник, а има их који се не могу упослити и опет живе, живе животом горим од просјачкога! Љети му је Калимегдан соба, зими капије и жељезничке станице. Храни се отпатцима хране, коју му другови доносе из разних менза или ресторана; и опет учи и сврши средњу или вишу школу. Живећи под оваквим тешким околностима у очајању и неизвјесности од сјутрашњице, природно је, да у извјесним моментима испољи свој револт. У мјесто, да се ово правилно схвати и омладини пружи помоћ, наши се студенти хапсе, пребијају, прогоне по концентрационим логорима, проглашавају антидржавним и т. д. Оваквим радом београдске полиције револтирала се цијела Црна Гора и сви Црногорци. Апелујем на Краљевску владу, да не дозволи прогоњење црногорских студената без кривице, или због незнатних иступних кривица. Од заслужене законске казне Црногорци не траже заштиту своје омладине, али од незаслуженога шиканирања и прогона најенергичније је тражимо.

Са нарочитим задовољством констатујем да сам код Претеседника Краљевске владе г. др. Стојадиновића наишао на пуно разумјевања студентских потреба и живота.

Господо посланици, наш народ у Црној Гори нарочито тешко погађа данашња општинска организација. Општине наш народ коштају и сувише скупо. Примјера ради код појединих општина општински прирез се креће међу 6 и 22 динара на један динар непосредног пореза. Овако велики намет наш сељак не може да издржи дуго. Потребно је реорганизовати општинске управе, упростити и растеретити их гломазне администрације, или пренијети њихово издржавање на Бановину.

Народ осјећа терет од бирократисања чиновништва, па је потребно ове поучити: да чиновници постоје народа ради, а не народ њих ради. Примјена закона и његових санкција треба да се спроводи једнако према свима у најлепшој законској форми, без понижавања оних према којима се закон примењује.

Санитетска служба је хрђава, а хигијенски услови још гори, па је пожељети да се и на ово питање обрати што већа пажња.

Господо посланици, ни један крај наше државе није беспутан као Зетска бановина и нигдје се не осјећа већа потреба за изградњу путева него тамо.

Од Уједињења до данас тамо скоро ништа није рађено. Зетска бановина по грађевинској политици престављала је за све раније владе југословенски Сибир.

Од Уједињења до данас изграђено је у Црној Гори свега 78 километара државног колског пута, и словима седамдесет осам и то: Андријевица—Чакор 28 и Шавник—Тара 50. Изградња ова два крака улиједила је по изричној жељи Блаженопочившег Краља Александра Ујединитеља, а не по иницијативи ранијих влада.

Код нас постоје читаве територије, које су до скоро биле засебни срезови: Бањани—Опутна—Рудина и Вучи До, Голија и Двије Пиве, и већи дио Дробњака, гдје нема ни једнога метра колског пута и због беспутности укинута су срезови, а њихове територије раздјелене сусједним срезовима.

На површини Зетске бановине од око 39.000 кв. км. има изграђених државних путева 1.554 дужинска километра. Што износи на 25 кв. км. 1 дуж. км. колског пута. Оваква беспутност не постоји ни у једној другој бановини. И оно мало бановинских путева што имамо, налази се у тако рђавом стању, да су за већи саобраћај неупотребљиви.

Налазећи се пред овако поражавајућим цифрама опет се нађе народних посланика, који у буџетској дискусији у Фин. одбору узвикују: „Престаните са грађењем путева кроз црногорске кршове, већ градите код нас у Банату широке и модерне друмове, да лакше извозимо на пијаци наше производе“. Ово је доказ, да ви овамо не разумјете наше потребе и наше невоље.

Цио Банат је пут, а цијела Црна Гора само непроходни крш, па је након 18 година вријеме, да се и код нас нешто учини и да видите недаће и невоље онамошњег народа и крајева.

Ми у Црној Гори у ствари имамо само један колски пут изграђен прије 40 година, и он не одговара потребама данашњег аутомобилског саобраћаја, јер је грађен у времену када није било аутомобила; па се и он може сматрати неподесним за живљи саобраћај, јер је вожња овим праћена сталним опасностима по живот путника у аутоколима, која на њему саобраћају.

Возни парк до сада је био у рукама приватне иницијативе, али је ова кризом потиснута, ослабила и престоји опасност, да једнога дана останемо без саобраћајних објеката, јер су сви аутомобили истрошени, а власници ових не могу да их новим колима замијене, што императивно налаже дужност држави, да у нашим крајевима преузме саобраћај у својој режији, или да помогне приватну иницијативу.

Сва села у Црној Гори и Зетској бановини су одвојена од својих економских центара, а да би се успоставила добра комуникација, потребно је помоћи приватну иницијативу села и општина у изградњи сеоских и општинских путева, којима би се везали са својим центрима. Без ових путева тамо нема живота ни напретка. Путеви су у свима крајевима државе нужни, али мислим да је изградња путева у Црној Гори и Зетској бановини требала да буде на прво мјесто — у сваком случају прије него изградња асфалтираних путева кроз Дунавску и Савску бановину.

Зар, држава Југославија смије дозволити, да тамо, код нас остану и даље женска леђа саобраћајно сретство, и зар се, господо, пред овим фактом страдања наших жена, не буни ваша, и сваког културног човјека, савјест?

Предлог буџета Министарства грађевина не предвиђа у Зетској бановини јавне радове, али

будући, да се и ови обично изводе из ванредних кредита, овим апелујем на Господина Министра грађевина, који према сиромашним и заборављеним гаји најлепше симпатије, и који је први Министар грађевина, који о гладнима говори у експозеу, да нас тамо у Црној Гори и Зетској бановини не заборави, већ и нама додијели из будућих кредита што веће износе за изградњу колских путева и мостова.

Захвалан сам Господину Министру грађевина, што у експозеу указује на потребу наводњавања Бјелопавлићске равнице и исушења Скадарског језера и да ће ова два питања бити предмет његове грађевинске политике.

Сматрам, да су наше унутрашње и спољашње прилике, у вези са економско-финансиском кризом, и општом оскудицом, такве, да нам виши интереси-интереси народа и Државе, налажу, да, при једном овако важном законском предлогу жртвујемо локалне интересе и лична схватања и да помогнемо Краљевску владу у доношењу буџета. Помажући Краљевску владу, а, у увјерењу да ће моје оправдане захтјеве правилно схватити и, учињене неправде од ранијих режима према Црној Гори и Зетској бановини — будућом грађевинском политиком — путем ванредних кредита исправити — изјављујем да ћу са друговима из Зетске бановине гласати за. (Пљескање).

Господо посланици, покушај атентата на г. др. Милана Стојадиновића Претседника Краљевске Владе, је по последицама, које су се хтјеле, један између најстрашнијих злочина у нашем политичком животу.

Овај покушај долази у моменту када је г. др. Стојадиновић у улози Министра иностраних послова давао експозе о нашој политици. У моменту, када је вршио најсветију дужност — дужност обавештавања свију Југословена о нашим односима према иностранству, и о положају државе у међународној заједници.

Страхоте замишљенога злочина, прије свега биле су уперене противу живота г. др. Стојадиновића, а затим, противу парламентарне демократске владавине у нашој земљи.

Хитац, намијењен г. др. Стојадиновићу, био је истовремено и хитац противу политике др. Стојадиновића, за коју је уложио сву своју снагу и знање, да би земљу вратио парламентарној демократији. Али, он се није дао застрашити, остао је на својој дужности и на говорници сачекао намијењени му метак, са достојанственом мирноћом и хладнокрвношћу човека, који је свјестан да служи демократији, Краљу и Отаџбини; и овим свима и свакоме доказао, да оружје није сретство за решавање политичких питања и да за правац његове политике не претставља опасност.

Употреба оружја за решавање политичких питања је сретство: терориста, узурпатора, противника демократије и грађанских слобода и противника мира и поретка у држави.

Влада г. др. Стојадиновића дала је довољно доказа, да жели рад са парламентом, да жели повратак демократске владавине и да се у својим одлукама придржава демократских начела, што је најбољи доказ прекјучерашња оставка владе, до које по нашем Уставу није морало да дође, али је дошло само и искључиво по начелима парламентарне демократске владавине. Ово је, господо,

за цио Југословенски народ, најјача гаранција, да се влада г. др. Стојадиновића, у колико јој то дозвољавају постојећи закони, у свим својим одлукама придржава демократских начела; као и да се ми поступно повраћамо пуној демократској управи, која је једина у стању, да да Отаџбини: мир, правилан политички живот, сигурност и пуно стабилност.

Господо посланици, као Црногорац, син оних вјечито слободних кршева, чији су претци преко 500 година са пушком у руци чували националну и грађанску слободу, сматрам за дужност, да са овога мјеста изјавим:

Нека се нико не вара, да се путем оружја може ријешити и да ће се ријешити наша унутрашња политика, као и да се путем грубе силе може управљати овом државом; јер је оружје свима нама једнако приступачно, и ми, који помажемо демократска начела г. др. Стојадиновића, спремни смо, да их бранимо на свим пољима, у уверењу, да се боримо за побједу демократије, величину Краља и Отаџбине. (Бурно одобравање и узвици: Живео!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Рећ има народни посланик г. Radisav Vučetić.

Радисав Вучетић: Господо народни посланици, ја сам мислио да ћу са ове говорнице говорити пред много већим бројем посланика него што се сада у дворани налази, као и пред већим бројем господе Министара. Међутим, ја видим да је овде присутно само неколико народних посланика, а од господе министара видим свега два стара и два нова министра.

Ја бих рекао господо, да тако не би требало да буде, јер, чини ми се, да се ми нисмо много заморили од рада у овоме Дому.

Господо, 154 милиона захтева нам Краљевска влада да одобримо по буџету Министарства грађевина. Одмах да вам кажем, да Народни сељачки клуб, у чије име говорим, осуђује политику овога Министарства, које се претворило поглавито у Министарство за варошке грађевине и Министарство путева, који су често луксузни и ван интереса нашег села. Оно што ми примећујемо овом Министарству, то је, да је оно у потпуности изоставило сву бригу за село, уређење села, сеоске путеве, сеоске грађевине, изушивање мочвара, наводњавање и све друго што спада у његов ресор а што интересира село. (Повици на левици: Тако је!)

Министарство грађевина је најлепши пример целокупне политике свих досадањих влада. То су господско-варошке владе, владе које мисле да су испуниле своју дужност онда, кад сву своју бригу посвете вароши и варошким потребама. Када се већ даје тако много за разне инжењере, архитекте и друге, Министарство је требало да не заборава, да сем варошког живља постоји и сеоско, да сем варошких постоје и сеоска насеља којима је требало посветити далеко већу пажњу.

Министарство грађевина није ни приступило једној студији о изградњи наших села. Оно није успело да за сеоске општине изради типове по којима би се имало изграђивати село и све оно што је једном селу потребно са економске и хигијенске тачке гледишта, па, ако хоћете, и са гледишта његове лепоте. Томе задатку Министарство грађевина није до сада поклањало пажњу, ваљда

сматра да то и није његов задатак, док ја мислим, напротив, да би то требао да буде један од првих задатака Министарства грађевина. (Повици са левице: Тако је!). Не само то, него оно није обратило пажњу ни ономе што је најпотребније, а то је, довођење здраве пијаће воде или бар давање упуштава за изградњу хигијенских бунара. Колико би мање болести било у селу и колика би заслуга Министарства грађевина била да је испунило бар ту малу дужност своју, на место што се бавило проблемом изградње великих палата или њихових луксузних фасада које тако често срећемо овде у Београду као и у другим нашим градовима. Зар није срамота, да Министарство грађевина до данас још није успело да за разне крајеве изради тип једне хигијенске сеоске куће? Зар није срамота да оно није успело да осигура сељацима што јевтинију, што бољу и удобнију градњу кућа у којима ће становати? Можда господа инжењери из Министарства грађевина сматрају, да је то посао за сеоске дунђере или за црнотравце, али, верујте ми, да би њихова заслуга била далеко већа да су макар и нешто дали и створили за наше село, од оне заслуге коју су стекли зидањем великих палата. Још и данас, господо, у нашим селима најгора кућа је општинска судница! Бар ту је требало Министарство грађевина нешто да учини!

Сећам се, када смо хтели да градимо један велики задружни дом и када смо се интересирали и тражили планове, нисмо их могли нигде наћи у нашој земљи, а за наше инжењере још је увек била новина једна произвођачка задруга и морали смо се обратити онда Француском министарству и када смо му јавили податке о ономе што је њега интересовало, — ми смо добили план, предрачун и све што је потребно за изградњу и вођење једне произвођачке задруге. Када се о томе може старати Министарство у Француској, која је толико напредна земља, онда је несумњиво то дужност и нашег Министарства грађевина. (Повици на левици: Тако је!).

Ово се Министарство претворило у ствари у Министарство путева и државних зграда. Зато оно и није ништа урадило за побољшање пољопривредног земљишта. О регулисању малих речича, које пустоше многа плодна поља и чије би регулисање могло да се изведе врло јевтино и радном снагом самих сељака, ово Министарство уопште не води рачуна. О исушивању ритова или нездравих земљишта, које би сами сељаци својом снагом могли да ураде, Министарство такође не води рачуна. О неком наводњавању, како се то чини у другим земљама, ово Министарство нема ни појма, и ако би се тиме, у неким нашим крајевима, удвостручила наша жетва.

Али, оно што је највише за осуду код Министарства грађевина јесте политика јавних радова, које је ово Министарство предложило Краљевској влади и које ово Министарство изводи. Јавни радови су дошли из потреба да се запосли један део радника, особито земљорадника, који су остали без средстава за живот. Министарство грађевина дало је пројекте великих међународних путева, са велелепном коцком или асфалтом који ће омогућити удобна путовања аутомобилима разним странцима и нашим индустријским и банкарским великанима. — Нисмо ми против лепих

путева, али морамо да пођемо од онога што је најглавније и најкорисније, да бисмо дошли до онога што је најлуksузније. (Повици на левици: Тако је!) Ако бих ја ставио себи на главу скупочену астраганску шубару, а ишао поцепаних опанака, гладан и поцепаног одела, сви бисте ви сматрали да нисам паметан, а када Министарство грађевина на своју главу меће астраганску капу, а иде босоног и поцепаног тура, пљеска му се и буџет му се изгласава. (Веселост. — Пљескање на левици).

У политици јавних радова најстрашније је то, што ће сви корист од тога углавном извући предузимачи. Утврђене су погодбе са предузимачима, али нису утврђене минималне наднице које има да се дају и који радници се имају употребити. И како је сада велика оскудица у народу па, према томе, и велика понуда радне снаге то предузимачи из дана у дан обарају радничку надницу, па било да је то у каменолому, било да је на чишћењу земље или другим земљаним радовима. (Повици на левици: Тако је!) И тако ће после јавних радова нићи у нашој земљи још неколико стотина милионара или нових газда, јурити нашим пољима још више аутомобила, а народ остати тамо где је био, или ће бити у још горем положају пошто ће имати да плаћа ове луksузне путеве. (Пљескање на левици и повици: Тако је!) Са оваком политиком јавних радова ме се не можемо сложити. Зар није било боље, да се на место великих путева предузму разни многобројни радови у свима крајевима наше земље и то радови привредног карактера, који ће се брзо исплатити и омогућити својом продуктивном снагом изградњу ових луksузних друмова који се сада праве? Зар није било боље, да се у крају који оскудева у храни или који је претрпео елементарне непогоде, предузму радови око регулисања малих река н. пр. Тамнаве, Уба, Колубаре и т. д., које сваке године уништавају по неколико хиљада хектара.

Зар обезбеђење тих хектара не би значило повећање производне снаге наше земље и њеног годишњег дохода? Зар не би било боље, да су на тим радовима употребљени оскудни и сиромашни сељаци и радници баш из тих крајева, јер би они ту и своју зараду делили са целокупном својом породицом, а не би је остављали по различним кантинама, тако да им од целокупне зараде остане која банка месечно да је пошаљу својим кућама па и то само тако, ако укидају храну од својих сопствених уста? Зар није било боље, да се изврши пошумљавање извесних голети у разним крајевима, пошто би те шуме струко исплатиле утрошени новац и доцније омогућиле изградњу тих лепих путева? Зар није било боље да се разне баре и ритови а којих има доста у нашој земљи, дренажом исуше и начине плодним? Зар није било боље, да се многи и многи извори каналишу, оправе и народ дође до здраве воде? Све је ово било боље од онога што се чини. Све би ово било корисније за село и сељака, али не за оне, који хоће да приређују трке луksузним тркачким аутомобилима од 8 и 12 цилиндра. Све је ово било боље што сам ја казао, али истина, за село и сељачки народ а не за оне који живе у лепим градовима и имају могућности да купе аутомобил, па им је тешко ако се тај аутомобил каткад и заглиби у блату каквог рђавог пута.

Господин Министар грађевина важи, по мило, као аграрца, тј. човек који је за сељачку идеоло-

гију, и мене чуди, кад је он ступио у ово Министарство да није изменио политику тога Министарства, него је напротив задржао политику искоришћавања села од стране града.

Сума од 145 милиона није мала, да би ми могли онако олако да одобримо да се та сума утроши а да се не запитамо за што толико милиона треба дати, и шта од тога треба да добије наше друштво које чини државу. То је наше право, господо, и ја то право хоћу и да користим.

Јасно је, господо, да из овога буџета $\frac{4}{5}$ нашег друштва, тј. наш сељак, не добије ништа, а једна петина, тј. градски живаљ, добије све. Наш сељак, ако би хтео да има добар пут, мора га сам оправити кулуком, који, господо, у свима културнијим земљама не постоји, јер је давно већ укинута. Ја верујем, да би он и код нас већ био укинута да погађа варошко становништво, али како кулук погађа сељака, то се та преживела установа кулука још увек спроводи. Још се, господо, наш сељак силом закона гони у празничне дане, када треба да одмори себе и стоку своју од напорног рада, да иде на кулук, да извлачи камење, шљунак или песак и то у првом реду на оне путеве који су потребни за удобни саобраћај аутомобилима, којима се, разуме се, сељак не вози јер за то нема сретстава. Законом о употреби народне снаге на оправци недржавних путева и Правилником за извршење тога закона опет је учињена тешка неправда сиромашнијем становништву. И Правилником је установљен порески цензус по коме се разрезају кулук и по томе цензусу изравнат је и има да кулучи онај који плаћа 201 динар основне порезе са оним који плаћа 500 динара. Онај који плаћа 501 динар са оним што плаћа 1200 динара, а онај што плаћа 1201 динар са оним што плаћа 2500 динара и тако даље, господо, тако да они који су богатији и у колико су богатији то све мање кулуче, односно ако плаћа откупнину кулука, све је мањи њен износ. Господо, овде има сељака који су до јуче били претседници општина, ја их позивам да потврде да ли је ово овако!

Варошко становништво увек плаћа откупнину, јер је ова релативно јевтинија од физичког рада, а оно је свесно да ће у првом реду бити оправљени путеви који њему служе. Наш сељак, на против, у жељи да има бар колико толико добре путеве, увек физички кулучи, па опет нема среће да добије пут. Он, на пример, извуче из мајдана по неколико десетина хиљада кубних метара камена на пут. Тај камен стоји на путу две-три године, сељак га и истуца, па и кад га истуца стоји по две-три године, и, на крају, тај се камен развуче и разбаца, јер нема новца, да се бар тај камен, кога је сељак са великом муком донео на пут и истуцао, са ваљком уваља. Зашто? Зато што Банска управа увек каже, нема пар да да ваљак, да се тај камен поваља, да би сељак добио пут, те да види вајду од свога рада. Таквих случајева има доста, а у моме изборном срезу такав је случај са путем Бањани—Дебрц, Уб—Пресади и Лајковац—Јабучје. Овакав начин оправке путева разочарао је нашег сељака и народ и никакво чудо није, што наш сељак мисли, бар код нас у Шумадији, да су и Аустријанци за време њихове окупације више пажње поклањали оправци путева него што то данас поклања наше Министарство грађевина.

Gospodo, ovo što sam izneo, горка је истина, а од ње никад бегати не треба. Ја ово као посланик изнесох, овде у овоме Дому по дужности и то ћу да подвучем, да ово чиним зато што мислим, да је крајње време, да нашу грађевинску политику ваља одмах мењати, да она више не служи граду и градском становништву, богатим и пребогатим, већ селу и сељаку и уопште нашем малом човеку и пољопривреди.

Верујући да је Краљевска влада из излагања мојег и мојих другова из Народног сељачког клуба приликом ове буџетске дебате стекла уверење, да је крајње време, да се оваква њена грађевинска политика мора окренути у правцу подизања нашег села и сељака и само за то сматрам да тако треба и мора да буде, ради чега је и наш клуб дао свога претставника у Владу, гласаћу за буџет. (Бурно плескање).

Potpretседnik Franjo Markić: Реč има народни посланик г. Karlo Gajšek.

Karlo Gajšek: Gospodo narodni poslanci! U ekspozeci Ministra unutarnjih poslova г. dr. Korošca, čuli smo da će Kraljevska vlada, odmah posle donošenja budžeta, pristupiti donošenju političkih zakona i to zakona o štampi, izbornog zakona sa tajnim glasanjem i zakona o banovinskim samoupravama.

Gospodin Pretsednik Kraljevske vlade, u ekonomskom delu svog ekspozeci, nagovestio nam je definitivno rešenje pitanja seljačkog zaduženja i pitanja novih sretstava za javne radove što bi doprinelo oživljavanju naše narodne privrede. (Povici: Tako je!)

Još je predašnja Vlada odredila bila za javne radove jednu milijardu i stopedeset sedam miliona dinara. Iz te sume gradiće se novi putevi i železnice i to tako, da će se upotrebiti iznos od 578 miliona dinara za puteve a 579 miliona dinara za građenje novih železnica.

Da vidimo, gospodo, kako je kod podele ovih iznosa prošla Dravska banovina. Za građenje puteva određeno je 35 miliona dinara ili 6,05%, a u ovom iznosu uračunata je i suma od 10 miliona dinara, koja je određena za opravku već postojećeg puta Ljubljana—Delnice, a od toga otpada jedan milion i po dinara za put koji ide na teritoriji Savske banovine.

Od iznosa određenog za građenje novih železnica, otpada na Dravsku banovinu 35 miliona dinara ili u procentima 5,9 i to za železnicu Št. Janž—Sevnica.

Ako uzmemo u obzir da je Slovenačka bila vazda tretirana kao pasivna pokrajina, onda su ovi iznosi za našu banovinu vrlo mali. Poznata je činjenica, da naš seljak poseduje vrlo malo obradive zemlje, da je naša banovina prenaseljena, — živi naime na jednom kvadratnom kilometru obradive zemlje 221 duša.

Statistika pokazuje, da ima Dravska banovina 27300 posednika, koji ne poseduju više od hektara obradive zemlje, a manje od 5000 posednika, čija dobra svakog pojedinca premašuju 20 hektara zemlje.

To je jasan dokaz, da nama nedostaje zemlje i zbog toga je i narod tih krajeva prinuđen da traži zaradu u šumskoj industriji, kao radnik u šumi i po pilanama i po fabrikama, a šta to znači, znamo mi svi, kada se iz dana u dan zatvaraju fabrike, zatvaraju obrti i otpuštaju radnici, koji se sa familijom ostavljaju ulici. (Opšte odobranje.) Stalno imamo oko 50.000 bezposlenih.

Tri su privredne grane od kojih živi naš narod: vinogradarstvo, šumarstvo i stočarstvo.

Pre oslobođenja naše se je vino izvažalo na sever, to je sada tržište potpuno otpalo (Glasovi: Nema više prometa!) i sve je vezano za domaći konzum. Cene su takve, da se ni izdaci za obradu vinograda više ne mogu pokriti.

Posle stupanja na snagu sankcija koje su određene protiv Italije i naša šumska privreda potpuno je propala. Od nje je živelo u Dravskoj banovini 600 hiljada ljudi. Imademo 140 hiljada malih šumskih posednika, i iz naše se banovine izvažalo godišnje za 250 miliona dinara drva u Italiju. To je sada sve otpalo, pilane obustavile su rad i otpustile radnike. (Povici: Tako je, nažalost!)

Treća privredna grana: stočarstvo u velikoj je krizi, dok kod poljoprivrednih proizvoda zapažamo dizanje cena, indeks cena stoke i stočarskih proizvoda ostao je na istoj visini i tu smo opet mi veoma pogodeni, jer je 50% Dravske banovine pokriveno travnicima i pašnjacima.

Kraljevska vlada treba da nam pomogne da se izvučemo iz ove teške situacije. Mi ne možemo da čekamo na kompenzacije, koje će nam biti date za pad izvoza u Italiju. Potrebno bi bilo da se u našoj banovini više investira u javne radove, barem toliko koliko mi doprinosimo na državnim приходima. Mi, dođuše, brojimo samo 8% celokupnog stanovništva, ali zato plaćamo samo na državnim neposrednim porezima 12%.

Treba pre svega da se grade putevi. Odnos puteva, čije izdržavanje pada na teret Dravske banovine, prema onim koje ima država da izdržava, stoji u srazmeri 13 : 87, dok je za druge banovine taj srazmer 25 : 75. Dakle i ovde nosimo više tereta negoli druge banovine.

Temeljito treba da se opravi put Št. Ilj—Maribor i to sve do Ljubljane i sa svima sporednim putevima iz Jezerskog, Ljubelja i Podkorena.

Usled loših puteva izostaje i turistički promet. Tako nam statistika pokazuje, da je ranije prelazilo preko naše državne granice u Št. Ilju dnevno po 100 motornih kola, dok sada samo po dvoje dnevno i to usled očajnog puta koji tamo počinje, dok je austrijski put sve do granice asfaltiran. Uopšte treba posvetiti pograničnim krajevima pažnje.

Po Rapalskom ugovoru izgubili smo Trst, pluća Slovenije i tako smo ostali zatvoreni prema moru kao u nekoj tvrđavi. Treba pristupiti izgradnji jadranskog puta Ljubljana—Sušak, koji će koristiti ne samo nama nego i Hrvatskom primorju, pa i Dalmaciji (Povici: Tako je!) Taj će put ići kroz bogate pokrajine, koje su danas potpuno nepristupačne. Ovim ćemo pravcem izvoziti drvo na more, a od mora uvoziti voće i ribe.

Tako će Dravska banovina moći pružiti stanovništvu nove zarade i hleba, a u današnjem stanju postaje iz dana u dan sve pasivnija i siromašnija. Jadranski će put, u velikoj meri, pružiti pogodnosti međunarodnome prometu i turizmu.

Potrebna nam je i bolja veza iz Ljubljane uz Savu do Brežica i Zagreba koja se može postići izgradnjom „Zasavske ceste“. Bilo bi potrebno da banovinski put Celje—Zidani Most preuzme država, pošto isti vezuje dva važna državna drumova.

Treba da se nabave sretstva za regulaciju reka Mure, Drave i Save, koje nam iz godinu u godinu otimaju još ono malo zemlje što je imademo.

Isto tako bilo bi potrebno, da se raspiše i odobri druga etapa regulacije Savinje (Povici: Tako jel!) i dodeli pomoć u zatraženom iznosu, pošto su i banovina i opština Celje i Drumski odbor doprineli velike iznose: time bi se umanjila besposlica u Celju, gde ima stalno 400 radnika bez posla. Uopšte, neka se odobri nacrt za celu regulaciju i po tome postupi, inače će propasti i ono što je već teškim naporima, stvoreno. Po tom predmetu je bila, baš ovih dana, kod g. Ministra građevina jedna deputacija iz Dravske banovine, i ja se nadam da će g. Ministar njihove zahteve po mogućstvu uvažiti.

Dravska banovina ne pripada onim krajevima koji oskudevaju na pitnoj vodi kao n.pr. Lika i Crna Gora, ali ipak, imade i kod nas srezova, koji za vreme suše po više sati daleko voze vodu za ljude i stoku. Stoga molim g. Ministra, da od onog novca, koji je određen za snabdevanje vodom, dodeli i našoj banovini odgovarajući deo.

Gospodo narodni poslanici, nama su dobro poznate sve poteškoće na koje nailazi Kraljevska vlada pri izvršenju svoga privrednog plana, ali se ipak nadamo, da će se nama u Dravskoj banovini izaći u susret. G. Ministra građevina, koji vrlo dobro poznaje naše krajeve i naše nedaće, molimo, da nam izlazi u susret i u buduće kao što je to i do sada činio. (Pljeskanje.)

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, lista govornika o budžetu rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina iscrpljena je. Prelazimo na glasanje. U smislu Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini glasaće se po partijama sedenjem i ustajanjem. Pošto ima više partija u ovojme razdelu, ja molim gospodu narodne poslanike, koji usvajaju pročitane partije, neka stalno sede, a koji su protiv, neka stalno stoje.

Molim izvestioca Finansijskog odbora g. dr. Časlava Nikitovića da izvoli pročitati partiju 486 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 486 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

X RAZDEO — MINISTARSTVO GRAĐEVINA

GLAVA LXXII — MINISTARSTVO

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.
486

Lične prinadležnosti:

- a) Činovnici
- 1 Plate — per. povišice itd.
- Mesto: „6 načelnika itd.”
staviti: „6 načelnika:
5-III/1 i 1-III/2” i pove-
ćati sa + 7.800.—
- Mesto: „inspektor III/2”
staviti: „generalni inspek-
tor III/1” i povećati sa . . . + 7.800.—
- Mesto: „24 viših pristava
itd.” staviti: „29 viših pri-
stava: 9-VI i 20-VII” i po-
većati sa + 84.600.—
- Mesto: „29 pristava itd.”
staviti: „34 pristava VIII”
i povećati sa + 67.800.—
- Mesto: „39 tehničara itd.”
staviti: „44 tehničara: 1-
VI-1, 7-VI, 2-VII, 7-VIII,
2-IX-1 i 25-IX” i pove-
ćati sa + 52.500.—

Mesto: „20 administr. čin.
itd.” staviti: 23 admini-
strativna činovnika: „2-VI,
2-VII, 6-VIII, 4-IX i 9-IX
i povećati sa + 31.500.—

Mesto: „9 rač. činovnika
itd.” staviti: „11 rač. či-
novnika: 2-VI-1, 1-VI, 3-
VII, 1-IX-1 i 4-IX” i pove-
ćati sa + 21.000.—

b) Činovnički pripravnici

Mesto: „17 čin. pripravnika
itd.” staviti: „22 čin. pri-
pravnika od VIII grupe u
I raz. skupoće” i pove-
ćati sa + 87.840.— +360.840.—

5 Dodatci lični i porodični

a) Činovnika, lični, pove-
ćati sa +160.800.— +521.640.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 486 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 486 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 487.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 487.

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 487? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 487 jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 488 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 488 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Tekst partije menja se i glasi:

Part. 488 „Nagrade za naporan i prekovremen rad osoblju Ministarstva građevina kao i nagrade za vanredne stručne radove pri izvođenju većih objekata i odbrane ovih od elementarnih nepogoda.”

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 488 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 488 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 489.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 489.

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 489? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 489 jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 490 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 490 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.
490

Upravni troškovi:

8 Za osiguranje državnih zgrada itd.,
smanjiti sa —15.600.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 490 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 490 sa predloženim amandma-

nom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 491.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 491 do 493 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 494 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 494 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part.
494 Održavanje i opravka državnih puteva i mostova, smanjiti sa —200.000.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 494 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 494 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 495.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 495 do 502 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 503 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 503 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Vanredni rashodi

Part.
503 Za opravku državnih puteva itd., smanjiti sa —165.888.—
Svega Gl. LXXII, povećati sa . . . +140.152.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 503 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 503 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 504.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 504 do 513 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 536 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 514 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXIII — DRAVSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part.
514 Specijalni dodatci, povećati sa +12.960.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština partiju 514 sa predloženim amandmanom

Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 514 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 515.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 515 do 524 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 525 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 525 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXIV — SAVSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part.
525 Specijalni dodatci povećati sa +25.920.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 525 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 525 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 526.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 526 do 535 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 536 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 536 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXV — VRBASKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part.
536 Specijalni dodatci, povećati sa +14.688.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 536 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 536 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 537.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 537 do 545 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 546 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 546 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXVI — PRIMORSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part.
546 Specijalni dodatci, povećati sa +15.552.—

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 546 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 546 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 547.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 547 do 555 zaključno.

Potpretsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 556 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 556 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXVII — DRINSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part.
556 Specijalni dodatci, povećati sa +20.736.—

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 556 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 556 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 557.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 557 do 565 zaključno.

Potpretsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 566 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 566 sa amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXVIII — ZETSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part.
566 Specijalni dodatci, povećati sa +27.648.—

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 566 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 566 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 567.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u

pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 567 do 571 zaključno.

Potpretsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 572 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 572 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

A RASHODI

X RAZDEO — MINISTARSTVO GRADEVINA

GLAVA LXXVIII — ZETSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

B Materijalni rashodi

Part.
572 Za izgradnju cisterni (čatrnja) i drugih manjih postrojenja itd.

Na kraju teksta dodati reči: „trebinjskog sreza”.

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 572 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 572 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 573.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 573 do 576 zaključno.

Potpretsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 577 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 577 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXIX — DUNAVSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part.
577 Specijalni dodatci, povećati sa +14.688.—

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 577 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 577 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 578.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 578 do 586 zaključno.

Potpretsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 587 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 587 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXX — MORAVSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. 587 Specijalni dodatci, povećati sa +14.688.—

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitanoj partiji 587 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 587 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 588.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 588 do 597 zaključno.

Potpretsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 598 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 598 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXXI — VARDARSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. 598 Specijalni dodatci, povećati sa +19.008.—

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitanoj partiji 598 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je partija 598 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 599.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 599 do 600 zaključno.

Potpretsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 601 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 601 sa amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

B. Materijalni rashodi

Part. 601 Održavanje i opravka državnih putova i mostova, smanjiti sa —306.040.—

Svega Gl. LXXXI, smanjiti sa . . . —287.032.—

Ukupno X razdeo — — —

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitanoj partiji 601 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Ko je protiv neka ustane? (Svi sede). Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 601 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 602.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u

pojedinostima sve partije budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina od partije 602 do 618 zaključno.

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, utvrđujem da je budžet rashoda — X razdeo — Ministarstvo građevina sa svima partijama i svima predloženim amandmanima Kraljevske vlade jednoglasno usvojen. (Burno odobravanje i pljeskanje).

Prelazimo na treću tačku dnevnoga reda: Pretres budžeta rashoda — XIV razdeo — Ministarstvo šuma i rudnika.

Reč ima Ministar šuma i rudnika g. Đura Jančković. (Opšte burno pljeskanje i povici: Živeo!)

Министар шума и рудника Буро Јанковић: Господо народни посланици, и ако је буџет у Финансијском одбору доста критикован, ја лично нисам имао ту срећу да и буџет Министарства шума и рудника претрпи једну критику, која би ми омогућила да дам једну реплику, из које би се могло видети да је буџет Министарства шума и рудника потпуно реалан. Ја морам, господо, да вас упозорим, да је и буџет за 1935/36 г. био буџет у коме је наша изјава економска криза у којој се налази наша земља. Тиме хоћу да кажем, господо, да овај еминентно привредни ресор није био довољно дотиран са потребним кредитима, који су неопходно потребни, да би могао овај ресор да да оне резултате, који се од њега са правом очекују. Краљевска влада, увиђајући привредну ситуацију у нашој земљи, морала је и ове године да води рачуна о томе, да расходи буџетски буду што више смањени тако, да је извршена једна компресија расхода на свим пољима и у толикој мери, да се даље није могло ићи без штете по правилно функционисање не само државног административања уопште, него и по правилно функционисање привредних ресора, као што је ресор Министарства шума и рудника. У времену просперитета после рата, кад је требало дотирати више привредне ресоре и кад је требало извршити потребне инвестиције, тада се из шума и рудника само извлачило, и њима се, господо, мало враћало, а нема тога примера да је могуће без поменутих инвестиција и без радова очекивати и велике приходе. Моја је жеља, да са престанком оштрине економске кризе престане и та жеља за смањење расхода, нарочито расхода оне врсте, који су неопходно потребни, а то су расходи материјалне природе. И у овогодишњем буџету господо, кад га погледамо видећемо да је извршено једно смањење од 24 милиона 201.706 динара. Могу вас уверити господо, да је овај буџет рађен са пуно савести и да нема никакве опасности да предвиђени приходи не буду реализовани, као што су се и досадањих година реализовали преко 100%. Желећи, господо, да вас упознам у кратким цртама са значењем шума за нашу земљу, ја ћу да говорим у првом реду у буџету Одељења за шумарство.

Ви знате да се у нашој земљи стално говори како смо ми земља врло богата шумама. И истина је, господо, имамо преко 10 милиона хектара шумског земљишта, али све то, господо, није шума. По најновијим статистичким подацима, у чију савршеност ја још потпуно не верујем, јер без извршеног тачног премера свих шума не може се говорити о апсолутној тачности цифара, али се рачуна да на шуме као такве спада преко 7 милиона хектара, што чини 31½ од укупне површине на-

шега земљишта. Дакле на праву шуму, као што видите, спада сваки трећи хектар земље у нашој држави. Тиме би хтео да вам кажем, господо, да је, поред пољопривреде, и шума један од најважнијих елемената нашег народног живота.

Како изгледају те шуме ја ћу вам, господо, сада рећи. Сви крајеви наше земље не обилују подједнако шумом. Нажалост ми имамо читаве крајеве са огромним кршевима и голетима. И то је једна од великих наших болних страна, те ћемо шумску политику морати упутити у правцу пошумљавања тих кршева и голети, који стварају једну мучну слику оног јадног краја и остављају један тежак утисак на сваког човека који тамо дође. Нарочито је пак тешко ономе становништву које тамо станује и нема могућности да нађе често зараде у обради дрвета, као што то имају други крајеви наше државе. Таквих голети и кршева има, господо, око 1,000.200 хектара. Као што видите ради се о једној врло замашној површини.

Шуме, господо, нису нити подједнако уређене у нашој земљи. Има крајева као што је Дравска, Савска, један део Врбаске и Дринске бановине, затим Дунавска бановина где су шуме уређене по принципима шумарске науке. Србија, Јужна Србија и остали делови налазе се још у доста примитивном стању што се тиче самог уређења шума. И у томе, господо, једна од главних дужности онога ко води ресор Министарства шума и рудника јесте та, да се наше шуме уреде на такав начин, да се зна шта шуме одбацују, шта се годишње из њих вади може, а да се не поквари принцип трајности шумског газдовања, који је у шумском газдовању неопходно потребан.

Јер, ако би се секло без реда онда би ускоро доживели то, да оголимо и оно што нам је данас под лепим шумама. (Повици: Тако је!)

Рачуна се, господо, да је наша целокупна продукција дрвета око 16 милиона кубних метара, а то је све укупно како у државним, тако и у комуналним и приватним шумама, док сеча у државним шума износи 8 милиона кубних метара годишње. Од тих осам милиона кубних метара који се експлоатишу, продаје се пет милиона кубних метара, а два милиона дају се бесплатно становницима оних општина, које имају право на сервитутно дрво, а то је нарочито у Босни, где ти односи нису потпуно уређени. Ја се надам да ће се и то уредити ускоро, јер је један од задатака моје политике у Министарству шума и рудника и тај, да се и ти односи што пре уреде. (Бурно плескање). Око пола милиона кубних метара износи шумска штета, а то је оно што се из шуме изнесе на један неправилан начин. Како изгледа ова количина од пет милиона кубних метара која се продаје? Ви сви знате, а често се пута о томе писало и у јавности, да ми дајемо своје шуме у експлоатацију путем дугорочних уговора. На тај начин се експлоатише 65% од укупне дрвене масе у нашим државним шумама. То је, господо, једна замашна цифра, а сам начин експлоатисања путем дугорочних уговора, то је један од најгорих, али који се у прашумама неприступачним због недостатка саобраћајних сретстава, могао правдати, па се и правда у прошлости. Тај начин експлоатације није идеалан због тога, што обично велики капиталисти који долазе у државне шуме, они не дођу са потребном љубављу за шуму као општем народ-

ном добру, (Повици: Тако је!) па да дрво само посеку и извуку него желе да за сваки њихов пласирани динар извуку што веће користи, те их бездушно експлоатишу, (Повици: Тако је!) јер их се ништа не тиче, како ће изгледати, после експлоатисања, то толико велико народно добро као што је шума. (Одобравање и повици: Тако је!)

И зато, господо, ми морамо водити шумарску политику тако, да после престанка дугорочног уговора има за вечита времена да престане улазак великих капиталиста у шуме, да их експлоатишу на један варварски начин. (Плескање и повици: Тако је!) Да би смо, господо, то могли да постигнемо, ми морамо припремити други начин искоришћавања наших шума. Тај други начин је рад у режији. Треба припремити државну администрацију и у административном и у техничком погледу тако, да она буде способна да врши експлоатацију шума, (Одобравање.) али не, господо, да врши прераду дрвета. Режија не сме да се прошири на индустрију дрвета, него само да шуме, по принципима савремене науке и по разлозима, које диктују шумарско-господарски моменти, као и са разлога заштите шума, да дрво отсече, да га до најближега саобраћајног сретства донесе и да га као полу-сировину прода приватној иницијативи на израду. (Одобравање и повици: Врло добро!).

Да би се, господо, могло у подручјима у којима раде велике капиталистичке фирме приступити раду у режији, потребно је припремити не само администрацију у административном и техничком погледу, него је потребно припремити и потребна саобраћајна сретства, (Повици: Тако је!) јер због тога, што немамо потребних саобраћајних сретстава, многе шуме, — а оне се, као што је то познато, налазе увек у најнеприступачнијим крајевима, — само због тога немају скоро никакве вредности. Зато, господо, један од задатака има да буде то, да се шуме отварају, а да би се то постигло, мора се посветити пажња и градњи саобраћајних сретстава (Одобравање). Јер та саобраћајна сретстава неће само послужити извозу дрвета, него ће послужити и оним околним селима, која често пута вапију за путем. (Повици: Тако је!)

Господо, још један од задатака шумарске политике, јесте и тај, да се чувари шума и њина служба уреди тако, да чувар шуме не буде луталица, да не зависи од кафеције или од појединих грађана, код којих станује. Зато се мора приступити у првом реду изградњи чуварских кућица, које треба да буду у шуми, где је објекат чувања и да на тај начин чувар шуме буде независан са једне стране и са друге стране, да чувар шуме не мора после ићи по разним варошким пијацама и сумњичити свакога, да је шумо-крадица. Са тим малтретирањем грађана треба једном престати, и чувари шума шумокрадице треба да хватају у шуми, а не да их малтретирају на путу. (Одобравање).

Господо, што се тиче пошумљавања, треба да нагласим да ми имамо потребе, с једне стране, да вршимо пошумљавање нормалних сечина, где се врши исте године сеча. Али, имало је често пута у прошлости и заостатака тако, да се није ригорозно водило рачуна о томе, да се она површина која се експлоатише, која се сече и пошуми, а било је и честих сеча на доста великим површинама, те тако имамо доста површина непошумљених благовремено и тако се површина голети повећавала а површина шумом обраслог земљишта

смањивала. Зато се, господо, сада мора приступити редовном пошумљавању; у првом реду пошумљавању редовних сеча, затим сеча из заосталих година па, најзад, и пошумљавању крша и голети. Истина је, господо, за све те радове треба много кредита. Али ми смо приступили једном систему експлоатације у коме су честе сече у државним шумама сведене на минимум и врше се само тамо, где то какви нарочити разлози шумске политике диктују. То, господо, значи да се пошумљавање врши природним путем, тако, да тај начин пошумљавања не кошта државу ништа. Сече се врше тако, да се семењаци у шумама сачувају све дотле, док површина не буде потпуно пошумљена, па се онда секу. То је један од начина где држава не мора да жртвује никаквих сретстава, а шума ипак врши природно оживљавање. Али, господо, рекох вам, да имамо и сечина које би требало пошумити, и у овом је буџету предвиђена једна свота, која није велика, али која ће, при рационалном искоришћавању, али се у то надам, показати лепе резултате и на пољу пошумљавања (Одобравање).

Најтежи је проблем, као што рекох, проблем пошумљавања крша и голети. Тих кршева и голети има не само у читавом Приморју и не само у Црној Гори, него их има много и у Јужној Србији. И, господо, том проблему мора се посветити једна специјална и нарочита брига, јер ако се ми ослоњемо на пошумљавање путем буџетирања, ту неће бити никада довољно пошумљавања. Јер, да се пошуми само један хектар каквог земљишта, треба 5000 динара. А то је, господо, свота коју ће тешко и у доба највећег просперитета, моћи наша држава да поднесе. Зато, господо, има других сретстава, а то је: дозволити да се, нарочито крш који поседује држава, да народу у својину, (Бурно пљескање) да га народ загради, да га остави на миру годинама од попаше, и онда, по природном закону, вегетација се јавља, у прво време слабија, затим боља а на крају крајева дође и шума, прво шикара која се путем ресурекционих сеча претвара у шуму. И оно што је важно, то је, не имати првокласну шуму, но спречити да постоје голети. Треба завести живот и на томе кршу, јер и тамо треба да се чује цвркул тица, које ће увесељавати оно становништво; и тамо треба да се осети струјање живота као и на другим странама. (Живо одобравање).

Господо, услед тога што су многи крајеви остали без шума, ми смо имали појаву врло опасних потока и бујица, који се појављују из дана у дан као све опаснији. За сада нападају само на путеве и жељезничке пруге, али оне, дејствујући тако, претстављају једну велику опасност и за читаву брда, јер оне могу да проузрокују и само клизање терена.

Ја сам имао прилике да видим у француским Алпима читава села у покрету, тамо где су бујице дејствовале и где се није толико поклањала пажња, да се села упознају и да се регулишу ти потоци и бујице. И у оно време, када су се француски шумари појављивали да регулишу те бујице, народ је, као и наш, не видећи шта може да се догоди у будућности од њихових села и имања, често пута спречавао тај рад, јер је увек на дневном реду питање испаша. А није довољно, господо, регулисати само бујице и направити им корита, него је најважније упознати онај извор одакле

се бујица ствара, а то се може учинити само на тај начин, ако се оно место пошуми. А свакако питање пошумљавања долази често пута у колизију са жељама становника због попаша. Доцније, када су сељаци видели да су и одредбе закона у њиховом интересу они су били и те како захвални, а они тамо, који су спречавали да се изврши пошумљавање бујичних подручја и да се регулишу бујице, када су видели како цела брда клизе, они су, одлазећи одатле на друго место, молили шумарске власти да предузму све потребне мере, макар то било и против моментане испаше стоке, само да им се осигура будућност.

Зато је ту потребно, поред радова које треба да спроведемо, да и само становништво обавести мо о неопходној потреби извођења тих радова.

Министарство шума и рудника имало је у бујичарској служби, — морам признати, — једну врло слабу активност. У последње време, господо, уређењу бујица посвећује се много већа пажња, чине се и веће буџетске дотације, особље шумарско упућује се, после свршене школе, да се специјализира на томе раду, јер је ту потребно и доста искуства. Ја се надам, да ћемо ми разгранати тај посао уређења бујица, који је веома важан по интересе нашег народа, нарочито онога који се налази у брдима, где се те бујице свакодневно и врло често појављују. (Одобравање и повици: Тако јел!).

Ту, господо, могу вам рећи да споразумно са Министром грађевина сарађујемо, пошто се то тиче и комуникационих сретстава — главних артерија комуникација у нашој држави, те и он од јавних кредита врши извесне дотације за извршење бујичких радова, пошто и они спадају у домен јавних радова.

Ја, господо, морам да вам кажем, да има један проблем који је врло важан поред шума, а то су сувати на високим планинама. То су пашњаци на којима живе хиљаде и хиљаде наших земљорадника који се баве гајењем стоке. Томе питању је такође посвећена велика пажња. Ти сувати су били доста запуштени, и ја сматрам да питању сувата и испаша треба да посветимо велику пажњу, јер она интересује скоро читаву Јужну Србију, где се свет бави више сточарством него пољопривредом. (Одобравање и пљескање).

Није довољно имати само пашњаке, господо, него га треба по мало и неговати, треба vadити оне штетне траве и биљке које се тамо налазе и које гуше корисне биљке, и, што је врло важно, господо, треба омогућити стоци која се храни и воду и зато треба на тим великим испашама приступити и изградњи појила, па се ја надам да ће и у том правцу моћи да се даду бољи резултати, него што смо их до сада имали. (Пљескање).

Господо, вама је свима познато да је Министарство шума и рудника по својој организацији подељено на два одељења: Одељење за рударство и Одељење за шумарство. Одељење за шумарство и Одељење за рударство спајају у себи две неспојиве функције. Одељење за шумарство врши и управу државних шума и надзор над свима шумама у земљи, како приватним, тако и комуналним и државним. Држава, Министарство се јавља у лицу пуне власти и у лицу великог шумопоседника као приватно-правно лице. Те две функције, господо, су неспојиве и зато сам ја сматрао за потребно, поред многобројних осталих

разлога који диктују да се изврши реорганизација саме администрације у ресору Министарства шума и рудника, да се овај привредни ресор стави на једну привредну основу и да се избегне колико год је могућно ова бирократска администрација, која спречава рад на подизању привредног живота наше земље. (Живо одобравање и бурно пљескање). У том правцу, господо, донесена је једна уредба, која ће ускоро, ја се надам, ступити у живот. И по тој уредби извршиће се боља и рационалнија подела извесних дирекција шума, створиће се једна дирекција шума више, јер је огромна површина, на пример, Дирекција шума у Сарајеву, тако да сама дирекција, ма са каквим апаратом располагала, ипак не може да даде оне резултате који су потребни. Зато сам ја у уредби унео да се и у Тузли отвори једна шумска дирекција, која ће бити од врло велике користи. Исто тако, мораће се извршити корекција и шумских управа. Јер, господо, аномалија је једна, да ми имамо шумских управа, које управљају са 5 хиљада хектара, у Словеначкој н. пр. где је шумарство на најзавидљивијој основи у нашој земљи, и шумских управа које управљају са 150 хиљада хектара, као што је то случај са шумском управом у Битољу. Дакле, видите разлику: једна шумска управа десет пута има више од друге! Имамо исто тако, господо, неравномерност и у чуварским срезovima. Не где имате чувара шума који чува, хиљаду до хиљаду пет стотина хектара, а на другим местима имате где чува десет-петнајест хиљада па и двадесет хиљада хектара. Ту, господо, на тако великим површинама не може да буде говора о неком ефикасном чувању. (Повици: Тако је!). Зато, господо, та уредба има све ове нелогичности да скине са дневног реда. Исто тако ви знате, не знам да ли знате — ја кажем да знате — у Босни ми нити имамо праве шефове шумских управа, нити праве среске шумарске референте. У једном лицу које станује у срезу спојена је и управа и шумарска полиција и шумарски надзор, па се надам, да ће и та аномалија бити уклоњена и да ћемо и ту спровести потпуно одвајање управе од надзора.

Господо, морам да вам нагласим, да је дрво играло последњих година у привредном животу наше земље једну врло важну улогу, због тога што смо ми извозна држава дрвета, и било је година када смо ми у нашем трговинском билансу имали по 28% вредности дрвета, дакле, више него једну четвртину од укупног нашег извоза. То значи, господо, да су шуме један од стубова нашег трговинског биланса и да на тај начин служе и стабилизовању наше домаће валуте. Наше дрво познато је као врло добро, нарочито, господо, чувени славонски храст, који и данас има тако високу цену, само на жалост, што га у толикој количини нема. Али, морам рећи да се услед примене санкција пореметило мало однос извоза нашег дрвета и да се сада налазимо у стадијуму нових путева. Италија је апсорбовала 60—65% свеукупног нашег дрвета. И затварање италијанског тржишта за дрво био је један од великих потреса за дрвну индустрију. Сада су извозници нашег дрвета упућени да траже нова тржишта и да врше нову оријентацију у индустрији дрвета.

Јесте то, господо, лепа ствар, ако се нађе једно велико тржиште, па се тамо најлакше пласира дрво. Али, увек треба у трговини водити рачуна, да може да дође и до абнормалних односа, па

онда мислити на последице, ако се то тржиште изгуби. Да су наши извозници мислили на то и да су водили рачуна, да се на разним странама нађе пласман за наше дрво, ја мислим да нас примена санкција не би толико погодила. И зато ће они данас, помоћу нашег, такође бити упућени на истраживање нових пијаца. Ја се надам, специално се надам у једну тесну сарадњу држава, које сачињавају Малу Антанту, сарадњу Чехословачке, Румуније и Југославије, да оне, као све три извозничке земље у дрвету, заједнички направе аранжман како у свима питањима, тако и у питању извоза дрвета, па да се заједнички, по подељеном проценту појављују на европским и ваневропским пијацама. То питање биће ускоро решавано на економском савету Мале антанте. И ја се, господо, надам, да ћемо од тих саветовања моћи за нашу трговину и индустрију дрвета добити повољније резултате, него што ми данас, господо, имамо.

Господо, ја сматрам за дужност да нагласим, да има још једно крупно питање, о коме треба Министарство шума и рудника да се бави, а у које треба и ви, господо посланици, да будете упућени. Газдовање у имовним општинама, у којима се газдовало тако да се прилично грешило, доведено је у једно тешко стање. А имовне општине припадају сељацима, правоужитницима и зато, господо, ја нисам могао да пренебрегнем то стање. Нисам могао да га пренебрегнем зато, што се све те општине, скоро све, налазе на територији Савске бановине, где су правоужитници један велики број сељака Хрвата, па баш зато сматрам да је потребно, да се од стране државе осети једна помоћ, да те имовне општине сасвим не пропадну. (Пљескање). Ја сам, господо, у том правцу израдио једну уредбу о санацији имовних општина, која ће ускоро бити предмет претреса у Министарском савету. И ја се надам, да ће и на томе пољу бити учињено доста, да се имовина сељака правоужитника не доведе у питање. (Одобравање).

Има једно питање, господо, које нисам споменуо, а то је питање ограничења државних шума. То је питање, које се третира у нашој земљи пуних 40 година, и тек последњих година осећа се једна пуна активност на дефинитивном утврђењу граница између државног и приватног поседа. Јер, господо, прва и основна ствар у једном уређеном шумском газдовању јесте то, да се одреди граница сваког поседника. Држава не може да уређује оно, што не зна да ли јој дефинитивно припада. И могу вас уверити, господо, да је тај посао приведен крају и да ће се ускоро знати шта је сељачово, шта је општинско, шта је манастирско, а шта је државно. (Одобравање и пљескање).

Ја немам намере, господо, да шуму супротстављам народним интересима. Шума по својој суштини у првом реду треба да буде резервоар задовољења сталних народних потреба. И за мене, господо, није проблем, да ли ће шуме бити више у државним или приватним рукама, кад се ради о ограничавању: Проблем је, господо, у томе, да се шума сачува. Јер, ако шума припада општинама, она им даје то задовољство да могу да кажу: ја имам своју шуму; али она изискује и велике терете: изискује терет облигатног чувања и изискује терете пореских и приреских намета. И ја добијам, господо, са многих страна молбе од појединих општина, да држава пристане да њихове шуме

понова прими у својину и ако су оне тим општинама биле приликом разграничења уступљене. Ја вам, господо, ово говорим због тога, што наш народ сматра, ако је шума у државним рукама, да он онда нема више никакве користи од те шуме. А моја је жеља, господо, да се успостави између народа и државе такав однос у питању шума, да они буду највећи пријатељи. (Пљескање). Шума треба да помаже народу, задовољавајући га у свима његовим потребама. Шуме треба да се уреди тако, да задовољавају народне потребе, тако, да ако је у питању испаша да се да највећа могућност за испашу; тамо где постоји дрвета, да се сељаци пружи могућност сече дрвета, да на тај начин нешто заради; тамо где је потреба за лисником, да се омогући лисник итд. тако да народ више нема потребе да тражи да шума постане његова својина. (Одобравање и пљескање). А та жеља народа за својном шумом долазила је отуда, што је шума била као неки баук за народ. Она је била његов непријатељ! Сељак чим је помислио на шуму, видео је наоружаног чувара шума, видео је строга шумара, и бојао се да не улази у шуму макар и не учини никакву штету, бојећи се да не доживи неку казну!

Ето, господо, то су у главним потезима задаци шумске политике у моме ресору.

Дозволите ми, господо, да сада пређем на руднике.

Као год што је наша земља богата у великим површинама шума, исто тако ми спадамо у ред оних држава, које могу са ретким задовољством да се похвале да располажу толиким рудним богатством. И читаве генерације које буду долазиле, господо, имаће да раде на искоришћавању нашег рудног богатства, на искоришћавању како гвоздене руде тако и угља.

Као главну карактеристику, господо, предлога буџета рударског одељења, ви ћете видети, да се 90% овога буџета употребљава на материјалне расходе, а то је доказ да се ту води једна здрава привредна политика. (Одобравање). Ми имамо 12 државних рудника. У свима рудницима ради се са повећаним капацитетом од онога што је био у прошлој години, али се не ради са оним капацитетом са којим би се могло радити. Наши државни рудници дају један и по милион тона угља, а могли би да дају и много више кад би ми могли да тај угаљ пласирамо у већој количини. Од ове продукције троше 80% државне железнице, војне и цивилне установе и поједине државне фабрике. Ова продукција господо, доноси нам не само приходе продајом угља, него и сва државна надлештва, која снабдевамо угљем, добијају исти појединијој цени, него што би то било, кад би државна надлештва морала да набављају угаљ са друге стране.

Али, господо, ми водимо рачуна и о томе, да се политика рада у државним рудницима саобрази раду и приватних рудника, те да приватни рудници не буду онемогућени у своме раду са стране нелојалне конкуренције државних рудника. (Одобравање). Ми такву политику не можемо водити, те због тога и подручно ми Министарство води рачуна не само о напретку државних рудника него се исто тако и брине и о приватним рудницима, који у погледу надзора спадају у ресор Министарства шума и рудника. (Одобравање).

Организација рударске струке је слична организацији шумарске струке као што сам Вам то већ споменуо. Поред самог Рударског одељења постоје и рударска сатништва у Загребу, Љубљани, Сплиту и Сарајеву и та рударска сатништва врше искључиво надзор над свима рудницима у погледу техничком и испуњавању социјалних одредаба. Управу државних рудника, спроводи Дирекција рударских предузећа у Сарајеву. Она је и главна централа за продају угља. И ту су извршене извесне реформе у оном правцу како сам мало пре рекао у новој уредби о организацији Министарства шума и рудника.

Господо, поред 12 угљених рудника, ми имамо и 2 рудника гвоздене руде, и то одличног квалитета, то је руда у Љубији и у Варешу. Само отворене руде имамо у Љубији за 20 милиона тона, а у Варешу за 85 милиона тона. Ми експлоатишемо годишње 200—250.000 тона, а могли би експлоатисати много више, кад би наша руда имала свој пласман у иностранству, који је отежан услед клириншког обрачунавања.

Али ја мислим да ми не треба да се журимо да из наше земље извучимо тако скупоцено благо за јевтине паре. (Повици: Тако је!). Боље да га чувамо и за генерације које ће иза нас доћи. (Пљескање). Кад је реч господо, о гвозденој руди, допустите ми да вам кажем, да нисам био задовољан што се из наше земље, толико богате рудом, руда као сировина извози у иностранство. Она се продавала по врло јевтине паре а ми смо морали по скупе златне паре да увозимо готове фабрикате. (Пљескање и повици: Тако је!). Ми смо господо, сваке године за 200 милиона динара увозили прерађевина можда наше руде и мој је напор да се с том распикућском политиком престане. (Пљескање). Због тога смо ми у Краљевској влади предузели мере, да се у Зеници, где сад постоји наша жељезара, која је била у престарелом стању, изврши проширење инсталација и да се те инсталације изврше тако, да ће ту моћи да се израђују сви профили гвожђа потребни за нашу народну привреду и да се сем тога израђују сви профили челика и гвожђа, који ће бити потребни за нашу земаљску одбрану. (Бурно одобравање и повици: Браво! Врло добро!). Кад будемо господо, тај задатак извели онда наши грађани могу мирно да спавају, јер ћемо ми имати све што нам је потребно за одбрану наше привреде, тако и за земаљску одбрану. (Бурно пљескање и повици: Тако је! Живео!).

Конечно сам дао ревидирати досадање нацрте јединственог рударског закона, те ми је жеља, да у што скоријем времену наша држава добије један јединствени рударски закон, израђен на принципима које је стварност садашњег привредног живота истакла.

На завршетку, господо посланици, желим да истакнем као главно начело политике ресора Министарства шума и рудника следеће:

Шума треба да буде сматрана као главни резервоар народних потреба а шумарски чиновници као чувари тог народу потребног извора свакодневних потреба. Шума не сме бити непријатељ народу, нити пак народ непријатељ шуми. Сва политика у погледу шумарства има се водити тако, да народ осети да му шума није непријатељ који га кочи у напредовању, већ напротив, да му је она баш онај главни помагач који утиче на јачање

његовог привредног живота. Ради тога треба шуме и шумску културу тако уредити, како то општи првредни интереси појединих кајева захтевају. (Пљескање и повици: Тако јел!).

Кад овако будемо приближили шуму народу, онда ће и сам народ постати чувар а не девастатор шума. (Повици: Тако јел!).

Рудници треба да буду велики арсенал наших привредних потреба, а нарочито потреба наше земаљске одбране. (Пљескање и повици: Тако јел!). Рударски радници, чији је посао ван сунца у дубинама земље, треба да буду осигурани најмодернијим сретствима технике, и за тај добри радни свет, кад услед измењености за рад престане да привређује, треба осигурати пристојне пензије, те да бар онда осети, да може да живи од плодова свога дугогодишњег мучног рада. (Бурно и једнодушно пљескање и повици: Тако јел!).

Молим Народну скупштину да овако предложени буџет изводи примити. (Бурно пљескање и одушевљени повици: Живео!).

Potpretsednik Franjo Markić: Рећ има народни посланик г. Петар Косовић. (Пљескање).

Петар Косовић: Господо посланици, јавио сам се и ја да узнем учешћа у овој дебати у Министарству шума и рудника, односно о предлогу буџета тога Министарства. Може бити да ће се многи, који ме познају, чудити, зашто ја, као просветни радник, као дугогодишњи директор гимназије, да улазим у шуме и руднике. Одговарам, браћо, на то, да већ неколико година живим на селу и да се бавим привредом, те ме интересује цео живот нашега народа, па на сваки начин и руде и шуме. (Одобравање.)

Господин Министар шума и рудника, наш симпатични г. Јанковић, (Бурно пљескање.) дао нам је исцрпан извештај о своме ресору, тако да је мене готово лишио чега о чему бих могао говорити. Ипак хоћу нешто да речем о овоме питању, јер га прилично познајем. Ја ћу да почнем по провинцијама. Прво ћу узети Словенију. Словенија је најсевернији наш крај и, готово хоћу да кажем, можда и најкултурнији. Она је ближе била срцу Европе, ближе је култури и није мучила оне мукe које смо ми овамо на југу мучили за своју егзистенцију. Могла се лакше одати привредном животу и привреди. Дакле, вама је то свакако познато, да Словенија по шумарству спада на друго место у нашој земљи, одмах после Босне. Босна је најшумовитија област наша, па онда за њом долази Словенија. Босна рачуна се, тако рачунају стручњаци, има од прилике 50% површине под шумом а Словенија око 41—42%. Сем тога Словенија има и доста руда. Да вам напоменем још једну одлику Словеније која се састоји у томе да у њој има врло мало државних шума. Тамо има свега, колико се сећам, 0,25%, дакле, ни један цео државне шуме, а приватне шуме износе више од 70%. Дакле, у Словенији шума је већином у приватним рукама. Она је својина појединаца. Уз то, Словенија је богата и рудом, особито угљом. Има га на више места. Има и држава два таква рудника у Словенији. Два своја рудника. То вам, браћо, наглашавам зато, што је Словенија имала све погодности да се у њој развије добра индустрија. Имала је доста шуме, имала је доста угља, имала је водених падова у изобиљу да их употреби и она је то и иско-

ристила. Данас се рачуна, да у Словенији има око 100 модерних пилања са парним погоном, где се прерађује дрво, и око 2000 приватних. Ту се искоришћује у великој мери дрво и рачуна се, да Словенија извезе дрвета око 750 хиљада кубика годишње, а један велики део употребљава у својим фабрикама, у којим се оно прерађује на модеран начин. Таква је слика од прилике Словеније.

Босна, чули сте већ један део њене историје од г. Министра, шумовита Босна, како је и народ често пута зове, 50% дакле, половина земљишта, прекривено је шумом. Нису све те шуме, као што рече и сам г. Министар, велике и високе, него често пута има и ситне шуме. Али, и поред свега тога, Босна је најшумовитији крај, најшумовитија област у нашој земљи. Даље, и Босна је богата са рудом. Има доста угља. Ја мислим, колико се сећам, да има 8 државних угљенокопа у којима се угљен вади. Напомињем, да то није камени угаљ, да каменог угља има свега на једном месту т.ј. у планини Мајевици, али ни он се не експлоатише, иначе све остало је мрки угаљ и лигнит.

Босна има доста гвожђа и господин Министар је казао, да га највише има у рудницима у Љубици и Варешу. Колико се сећам, то су толико богати рудници гвозденом рудом, да могу да се такмиче са најбогатијим рудницима Европе са гвожђем. Ми у тим рудницима имамо толико гвожђа, да се оно и прерађује. У Босни данас, поред гвожђа, јако се експлоатише и дрво, и то не одавно. До окупације нису шуме у Босни експлоатисане зато, што није било услова за експлоатисање, није било путева а планине се пружају између тих места богатих шумом и мора. Кад је Аустрија окупирала Босну и Херцеговину, почела је да пробија путеве и после 20 година, пошто је ушла у Босну и Херцеговину, почела је да се експлоатише шума. Похлепљиво око капиталиста назрело је велико богатство у Босни и почело је да експлоатише шуме, и то је тако брзо ишло и тако нагло, да се мислило, да ће се шуме потпуно упропастити и да ће Босна бити у скором времену гола као Далмација, коју су тако направили њени непријатељи — Млечићи за време своје владавине. Срећа је што Босна није дочекала то услед престанка окупације, те је и за нас остало доста.

Сад да пређем на Хрватску. И она је, господо, богата шумама, и шуме захватају 31% њене површине. Хрватска, поред тога што је богата шумама, има и необично напредну индустрију. Хрватска до скоро је била чисто пољопривредна земља, и индустрија у Хрватској почиње тек после ослобођења, и тако се нагло шири, да је данас прва индустријска област у нашој земљи. И ми на Југу трошимо поглавито предмете те индустрије. Ми то не осуђујемо, него нам се то на против допада, што један наш крај нагло напредује у индустрији. Истина, може бити, да је тај напредак мало више форсиран, и можда би било боље, да је тај напредак био лаган и постепен.

Долази сад на ред Србија. Али, дозволите ми да напоменем још једну ствар за Босну и Херцеговину, а то је, да је та земља богата и другим рудама поред гвожђа. Босна има поред гвожђа и олова, и због тога постоји тамо једно место звано по том металу „Олово“. Па онда у њој има даље и сребра, а има и злата, нарочито има злата у рекама Фојновици, Железници и Лашви које

теку тамо иза Сарајева. Тамо је злато испирано још у ранијим временима. То је било познато и Римљанима, и они су центар свога рударства инсталирали код Сребренице која се звала тада Домавија. Ту је седео старешина рударски који се звао *procurator metallorum*, а доцније *comes metallorum*, који је управљао свима рудницима на Балкану, који су спадали у римски домен.

Рекох да има злата. Можда је многим познато, а неким и није познато, да је и Далмација некад била чувена са свога злата. И римски писници су је због тога величали, један од њих је назива злато, далматински метал, а други је назива „Далматинска златна земља” — *terra aurifera*. Тако је она некада називана: али је њено злато убрзо исцрпено тако, да су Римљани, убрзо после тога, тражили друге крајеве где је било више злата и нашли су га у данашњој Румунији, у Ердељу, у његовим тамошњим златним рудницима.

Сад прелазим на Србију. Идем по областима. Ви сви знате да је Србија веома богата рудом. То је уопште рудом најбогатији наш крај. Многи је стручњаци, с обзиром на њено богатство у рудама, упоређују са најбогатијим земљама. И, збиља, Србија је била позната као земља богата рудама још и Римљанима, јер су и у време Римљана, па и у предримско доба тражене и копане руде по Србији. Трагова о томе нађено је у руднику под Авалом у Шупљој Стени; има трагова и у Борском Руднику и у Мајдан Пеку, јер су у тим местима нађене алатке рударске још из предисторијског доба. А у римско доба у велико су већ експлоатисане на више места руде. У Србији је нађено злато на више места, и то искључиво у Источној Србији. Тамо је нађено на шест места. На реци Пеку на два места испирано је злато. Њега има у Тимоку, јер знате да и народна песма назива Тимок „Златним потоком”. Та је успомена, дакле, остала и у народним песмама. Па онда, злато је нађено и у Крајини на два места. Тамо су нађена два златна рудника, од којих се један зове „Свети Игњат” а други „Света Ана”. Злато је скупоцен метал, па су проналазачи тим златним рудницима дали имена светаца! —

Даље, угљена имамо доста. И што је најинтересантније, онога што нема у другим боластима које сам већ поменуо, овде има много каменог угља. Имамо неких шест рудника каменог угља: Вршку Чуку, па зајечарски рудник Балкан, па онда Тресисбабу, и други, свега 6 рудника каменог угља. И сви они сада раде добро. Њих су и Немци, за време своје окупације, експлоатисали и готово руинирали, тако да су сопственици тих угљенокопа имали пуне руке посла, да ове руднике доведу у ред и наставе посао, који данас раде пуном паром.

У Србији имамо и гвожђа и олова и других руда. Шума немамо у довољној мери за експлоатацију.

Сад долазим на ону област која ми је најближа, на Јужну Србију. О њој ћу можда имати највише да вам кажем, јер њу понајбоље познајем. Као што знате, Јужна је Србија средиште и колевка некадашње наше Старе Србије из доба Немањића. Тамо је стара Рашка, тамо је Косово, тамо су планине Копаоник и друге које су доскора биле ван оквира доскорашње Србије. Ти су крајеви били на далеко чувени због својих руда.

Тако, грчки писци, а доцније и Турци, називају Ново Брдо, које се налази на Копаонику, Сребрним Брдом. Читаве бајке преносиле су се некад о рудном богатству тих крајева. И ми, у доба наше старе државе, имамо тамо јако развијену рударску индустрију. Да вам као илустрацију тога наведем само то, да је наш некадањи владар деспот Ђурађ Бранковић, по тврђењу старих писаца, добијао око 200.000 златних дуката годишње само од Новог Брда. Добијао је, дакле, 200.000 дуката у оно време кад је цео буџет његов износио свега 500 дуката.

Рудник овај је још са једне стране интересантан. Насеље које око њега има око 40.000 становника. То је било чисто рударско место. Свих 40.000 становника, живело је, браћо од руде, од трговине са рудом, од експлоатације руде. И кад је 40.000 становника могло да живи од једног рударског предузећа, онда замислите, кад би у нашој земљи тако почело да цвета рударство ту и у другим крајевима, онда не би било економске кризе код нас. Да вам напоменем, да је тај рударски предео Копаоника дугачак око 70 км. и да су свуда нађене руде. Има више места на њему где су копане руде у старо време. У Рогозни експлоатисане су руде сребра, даље, гвожђа у Глуховици и другим местима. Даље на Југу вађене су руде код Кратова. Тамо је Осоговска планина која је нешто слична са Копаоником, јер је и она богата рудом. У нашој старој држави тамо смо имали чувене руднике бакра, олова и сребра. Таквих рудника има и на северној страни те планине код Ђустендила.

Браћо, то је оно, што сам имао да кажем о рудном богатству тога краја. О шумама не би могао ништа добро да кажем, јер је то скоро бесшумна област. Чућете, често да се каже, да су Турци тамо шуме уништили. Нису Турци, него их је природа уништила. Јужна Србија спада у тако звани медитерански појас, у коме су у ранијем историјском добу нестале шуме. Таква је Италија, таква је Шпанија, па таква је и наша Јужна Србија. Немамо дакле шума. А да их нису Турци уништили, ја ћу утврдити једним другим начином.

Изгледа доиста, да је некада било шума. Помиње се чак један случај: кад је чувени Ксеркс, персијски цар, пошао на Грчку, он је обишао око Св. Горе, па је ишао приморјем Македоније. Чувени Херодот, писац V века, пре Христа, каже, да су камиле нападали лавови из Македонских шума. Значи, да је морало бити шуме, јер лавови не живе на голом пољу; па спомињу се и друге крупне животиње у том крају: зубр и Тур и још неке животиње, које су тамо живеле.

Карактеристика шума у Јужној Србији јесте и та, што се налазе са северне стране планине. То је зато, што ту мање има сунца, а више влаге, па су ту могле опстати. Све шуме готово окренуте су у тамошњим крајевима северу. И збиља, карактеристика земље на Југу јесте, што нема довољно влаге, што је песковита и јако изложена сунцу.

Ја мислим да нема нигде у нашој земљи више сунца него што га има код нас на Југу, а мало, по несрећи киша. Зато на југу вреди земља само у толико, у колико има воде да је натапа. Ако нема воде, земља не вреди ништа, не може да издржи сунце, не може да издржи сушу. Зато је вода у Јужној Србији необично драгоцен. Напомињем,

да је имамо прилично доста, али и доста свађа међу сељацима око те воде у појединим местима, где се отимају о ред на кога ће доћи да залије сно мало земље.

Ето, то су те скромне шуме, по несрећи шуме које се не увећавају, него се смањују. И то што мало имамо, изложено је пропадању. Од чега шуме пропадају? Да вам одмах напоменем, да је прилично шума уништено за време последњег рата. Ви знате, да је тамо рат трајао највише, да се тамо две три године налазила војска стално и наша и непријатељска, и да су се сви ту грејали на рачун македонске шуме. Тако је уништено много шума. То се чак осећа и на мањим рекама. Често ћете чути да сељак каже: Док је било више шума, било је више воде, са нестанком шума мање је воде у рекама и потоцима којима се напашу земље.

Али има и других непријатеља шума. Један од тих непријатеља јесте и сикира. Сикира је непријатељ шума у великој мери. Наш уважени господин Министар напоменуо је, да жели шумарима да направи кућице у шуми да ту живе. Ја држим, да ће специјално баш на југу то много помоћи. Јер данас шумар живи у вароши, далеко 20—30—40 па чак и 50 километара од шуме. Онај, који хоће да сече шуму, има добро око и мотри на кретање шумара. Ако је шумар и најпоштенији и најбољи биће изигран. Знају они увек где се шумар налази. И зато се врши без милости сеча шума. Том приликом највише страдају државне шуме. Јер, сељак мало више чува своју шуму. Ја имам прилике да у својој близини имам и државну и сеоску шуму, и могу вам напоменути, да највише страдају државне шуме. Неће сељак своју шуму да уништава. Чува је он добро. А чак не жели ни да је много увећава јер, као што нам је напоменуо лепо г. Министар, плаћа се много порез, а сељак то зна и не жели да плаћа.

Ја сам хтео према финансијском закону из прошле године, да предложим, да се на неком месту мало исправи шумарска граница, али то није радо примљено.

Ја сам баш ових дана добио једну писмену жалбу, у којој сељаци мога среза кажу, колико им се тражи да плате порез на оно мало сеоских шума што им је остало. Све да им се прода што имају, па не би могли половину да плате, колико им се тражи на име пореза. Разуме се, ја ћу умолити нашег симпатичног господина Министра шума, да им се помогне, да се сељаци ослободе од те порезе.

Постоји још један непријатељ шума. Несумњиво један од најјачих непријатеља шума јесу козе. Господо и браћо, гледао сам сам, кад коза не може да дохвати врх она зубима кору глође. То је једна напаст, али ипак чини ми се, да се лакше могу сачувати шуме високе, него оне кратке, ниске, мале. Оне кратке, ниске, мале страдају, ту се затире све и хиљаду година стоје на истој мери, нису се помакле ни један сантиметар. Браћо, ја бих хтео да обратим г. Министру пажњу баш на ту страну. Има ли могућности, има ли начина да се шуме сачувају од коза? Мени се чини, да би се могло наћи један начин, а то би било, без обзира да ли су у питању државне или сеоске шуме: да се извесни комплекси ситне шуме забране док одрасту, па нека се пусте после козе. Чини ми се,

да би се успело да се тако шуме у неколико сачувају.

Још један непријатељ шума поред коза, а то смо нарочито ми на Југу осетили, то су гусенице. Има једно две три године како гусенице пустоше шуме на Југу. Ја сам једном приликом путовао за Охрид и видео, како су једне године слистиле гусенице сав лист са букове шуме, тако да ни један једини лист није остао. Па онда друге године кад нису имале оног танког буковог лишћа, идуће године удариле су на храст и ту све слистиле. Изгледали су читави крајеви као паљевине, као да је пожар уништио све. И колико се сећам, браћо, шумске управе нису ништа предузеле да се томе злу стане на пут. Ја не знам, ја нисам стручњак, да ли има средстава и да ли има могућности да се томе злу стане на пут. Срећом, изгледа, да је мало прошао тај период гусеница, да је сада мало ослабио, има их још, али не више у толикој мери као раније, кад су нападале и воћке и све друго.

Још једну ствар хтео бих да поменем. Г. Министар напоменуо је пошумљавање. Нигде оно није потребно толико, колико код нас доле на Југу. Нигде. Тамо у буџету видео сам, да је одређена једна мала сумица, једна прилично мала сумица, колико се сећам, 25.000 за пошумљавање голети. Па, господо, толико и за Босну и за Хрватску, толико и за ове обилате богате шумом покрајине као и за нас јаднике на Југу, где нас испече сунце, где нигде немамо хладовине, и за нас 25.000! Нека извини г. Министар, али ја мислим да се тиме неће ништа учинити. Ја бих желео да препоручим г. Министру шума, да се пошумљавају предели који нису изложени сунцу, да се пошумљава северна страна која није изложена сунцу, и да се, по могућству, пошумљавају предели где има у близини текуће воде, тако, да се може, кад јако засуши, кад траје по два до три месеца суша, да се пусти вода и да се да живота оним засађеним садницама.

Потребно је, господо, и да се бира дрво које се засађује. Да се бира дрво које најбоље може да издржи сушу па тек онда, кад она ухвате корена, после њих, могу се засађивати дрва која могу и мање да трпе сушу. Још једну ствар хтео бих да препоручим господину Министру: да се обрати нарочита пажња на ону ситну шуму. Мени изгледа, да одатле треба почети са пошумљавањем. И то, колико се кад може, макар по етапама, прве, друге, треће, четврте, пете године један крај да се подигне, па онда други крај. Тога доста има на југу. И та ситна шума ничим не може да се заштити од коза, а друго и од секира. Гледао сам, то су гледали сви они који су са југа, како корен ваде дрвари од ове шуме, која је највише храстова шума и читави се корени ваде и продају у чаршији. Најзад, да напоменем и то, да би право било, да се сељацима изађе у сусрет у погледу сувог дрвета. У близини мога краја, има један велики простор шума, у којој има доста сувог дрвета. Али сељаци не смеју ни то да приберу и да носе на пазар, да би узели коју пару. Сретне га шумар, и то га не сретне у шуми, како рече г. Министар, него тамо где се трошарина плаћа, па му узме дрва. Ја не знам, зашто је потребно да се чувају сува дрва, сем ако се и то не сматра као државни приход, па се хоће да и за то добија новац. Ја сам уверен и убеђен, да би господин Ми-

нистар учинио једну добру ствар, ако би сељацима одобрио да могу купити и продавати сува дрва у државним шумама. Јер та сува дрва кроз две до три године неће постојати, она иструле, о дњих нема никакве користи.

Даље, још једну ствар могу да споменем, што се тиче пасишта. Њих има доле на југу доста а по срећи има уз то доста воде и угодно је за сточарство. Али ту имате шумске границе. Често пута један километар изнад села је шумска граница, и не сме ни овца ни коза ни говече сеоско да пређе ту границу да тамо пасе. И док тамо не може стока да прође да пасе, и пасишта пропадају, овамо пати стока зато што нема где да пасе. Ја бих молио Господина Министра да обрати пажњу на ту ствар, и да се дозволи сељацима у атару сваког села, јер често пута имају и државне шуме у атару сеоском, а они и те шуме чувају, да се дозволи да може и сеоска стока да пасе у тим шумама и планинама, јер ту, у близини села нема ни сточара, а има доста шуме и траве, тако да би ту сељаци могли стоку да пуштају. Сем коза. (Гласови: Са приходима?) Не, без прихода, бесплатно, јер они не могу да плаћају.

Најпосле да кажем, да имам пуно поверење у садашњу Владу, специјално у садашњег Министра шума и рудника. (Пљескање). Гласају за овај буџет и ако бих желео, да је он нешто већи. Овде на крају извео сам од прилике, како стоји сума прихода и сума расхода из тога Министарства. По ономе што сам ја тамо нашао, приход је овога Министарства 374,548.000 динара, а расходи динара 266,538.000. Дакле, од прилике, вишак, то јест чист приход, износи 95,300.000.— динара и нешто више. Кад узмемо, браћо и господо, колико је богатство наше земље у рудама и шумама, а ја држим да је то највеће благо у нашој земљи, онда је желети, да ова цифра порасте и то знатно да порасте. Ја рекох мало пре, да је Ново Брдо хранило један народ од 40.000 становника у оно старо време. Чини ми се, да је ово мала сума, и веома скромна сума, овога Министарства да даје само приход од 95,300.000 динара. Да је 950 милиона, верујте ми, више би ми се допало. (Пљескање).

Potpretsednik Radisav Vučetić: Reč ima narodni poslanik g. Života Milanović. (Pljeskanje).

Живота Милановић: Господо народни посланици, о овоме ресору у име Народног сељачког клуба требао је говорити наш посланички друг Тодор Тодоровић, али како је он овога момента дошао и саопштио ми, да је болестан и да неће говорити, ја узимам реч о овоме ресору, и ако се унапред, господо, нисам за ову критику спремао, те, према томе, не долазим ни са цифарским делом буџета, ни са цифарском политиком Министарства шума и рудника. Ја ћу начелно да кажем неколико речи о овоме ресору, у најбољој вери, да се оно, што је до сада запажено да није било добро, да се то у будуће поправи.

Народни посланик, наш посланички друг, г. Косовић рече, лепо, да шуме и руде престављају највеће богатство у нашој земљи. А ја ћу, господо, да додам, да у томе богатству, које је највеће у нашој земљи, не учествује мали човек у подели капитала. То огромно богатство делом припада држави, а једним, већим, делом припада страном капиталу, што је нарочито жалосно.

Господо, интересно је, да у свима крајевима, где имамо највише шума и где имамо највише руда, да је у тим крајевима најсиромашнији народ. Требало би да буде обратно. Да тамо, где има рада, да тамо треба да буде и зараде. Ми, господо, то видимо у шумским крајевима: Где год су шуме притисле читаве крајеве наше земље, да је у тим крајевима најсиромашнији земљораднички народ. То исто видимо и код рудника. Где год су рудници, ту видимо највише сиротиње и највише беде. Шта је томе узрок? Знак је да је ту мали човек експлоатисан, знак је да се на његовим леђима, на његовој снази зарађују тешке паре за рачун оних, чије су те шуме, за рачун власника тих шума.

Господо, нису то обичне приче, нису то никакве ни фразе, да су сви буџети до сада свих влада, свих режима, главну бригу упућивали на градове. Велики део буџета ишао је на подизање градова. И, господо, у свету нашем, у целом свету, никада се народ није борио за то, никада се није дизао на револуцију за то што је он осећао да то треба да чини из неког спорта, него је то чинио због неправедне деобе имовине, услед неправедне деобе капитала.

Господо, ми имамо читаву половину шума у нашој земљи које држи приватни капитал. Тај приватни капитал није постао од наследства које се протезало кроз фамилију него је то својевремено отимано од народа још у оно феудално доба које је некада владало. И те велике, огромне комплексе шума, ми не можемо више овако да дозволимо да један мали број људи експлоатише на штету огромног дела земљорадника и сељачког сталеза. Господо, ја мислим да све ове шуме, приватне па и ако хоћете црквене и општинске, оне су својевремено као и приватне шуме, велики поседи, оне су отете од народа и те шуме треба да се врате народу, јер су његове и биле. Ја мислим, господо, да барон Гутман у Славонији, који држи 70.000 јутара шума, да то није његова дедовина и прадедовина, то исто није ни грофа Драшковића, ни браће Шлезингера, ни грофа Пејачевића или нашичке индустрије, која држи стотине и стотине хиљада хектара своје приватне шуме.

Господо, пре неку годину — 1933 године — донет је Закон о шумама. Хтело се ту нешто да учини народу да се од тих приватних шума један комплекс одвоји за потребе народа. У том закону, који је у оно доба донет, ја то не импутирам данашњој Влади, јер га она није донела, донета је једна одредба која је мало чудна. У томе закону се рекло да Министар пољопривреде, у споразуму са Министром шума, може у корист села и насеља експроприсати 25% шума од оних поседа чија површина прелази више од 1000 јутара шума. И по томе закону биле су комисије Министарства пољопривреде и Министарства шума на терену. Оне су одвојиле један комплекс тих шума али морам одмах да нагласим, господо, да није узет онај проценат колико закон каже т. ј. 25% него је узето свега 15%. Значи да су читавих 10% још увек остале великим поседима.

Е, сада то је што се тиче величине експроприсаних шума. Али сада да видимо, какав је квалитет шума дат народу на селу. Господо, те дате му шуме то су шикаре, то су крчевине, то су неки паљузи дати народу, од којих народ нема никакве

користи. Ја са задовољством констатујем да је г. Министар шума и рудника пристао да поднесе амандман Народном претставништву те да се пројуду експроприсање приватних шума, е да би се поправили грешке које су раније учињене (Одобравање и пљескање). И ја, другови, са своје стране кажем г. Министру хвала.

Господо, ја мислим да је и то мали проценат и ја мислим да ћемо ми једнога дана морати да приступимо ревизији тога закона и да тражимо праведно решење тога шумскога питања, да вратимо те шуме народу, чије су и биле, и да се поступи исто онако као што је закон поступио и у принципима аграрне реформе у коме се каже: великом поседнику оставља се 520 јутара земље на уживање, — да на ту базу ставимо и наше шуме и да тај квантитет оставимо њима а ресто да поделимо народу. То, господо, није ни бољшевизам ни комунизам, то је само једно праведно решење једнога питања.

Има, господо, још једна незгодна страна тога закона. Као што рекох рок за експроприацију тих шума прошао је, одлука је о деоби готова, нема жалбе, и према томе то питање било би свршено. Али има једна друга незгодна страна у томе што је законодавац који је доносио тај закон казао: да се сви наделеници са шумама могу слободно погађати са властелином, да би се са њиме нагдрили да он њима уступи један део шуме без наплате а они њему да један део шуме врате натраг. То би конкретно од прилике овако изгледало. Једно село добило је двеста јутара шуме и то село треба да плати извесну цену по јутру. Властелин каже томе селу: да се ми погодимо, ево ја вама дајем 100 јутара шуме без наплате а ви мени да вратите 100 јутара натраг!

Ја мислим, господо, да то не треба да се дозволи. У свакоме селу има по неколико људи који предводе село и који, често пута потплаћени од властелина, могу да учине да властелин добије 100 јутара шуме натраг а сто јутара остаје селу. Разуме се да око тога бивају велике свађе. Ово се нарочито догађа у северним крајевима у Славонији.

Осим тога, господо, наше шуме и државне и приватне служиле су за масне зараде и велике профите разним капиталистима и страној индустрији. То није само један случај да смо имали нашичку аферу, него је било толико афера са тим шумама и рудницима и њиховим концесијама, и ја апелујем на г. Министра и констатујем са задовољством да нам је он казао, да ће свима тим шпекулантима стати на крај, те да би се једанпут повело рачуна о интересима најширих слојева нашега народа.

Г. предговорник је лепо рекао, да се и са државним шумама лоше газдовало. Па и г. Министар у своме експозеу није порицао да се са државним шумама лоше управљало. Ми се питамо, зашто наше државне шуме овако лоше стоје, и зашто оне пропадају. Имао сам прилике да говорим са шумарским стручњацима, који су цео свој век посветили у науци о шумама. И кад се са њима говори о стању наших шума, њих грозница хвата од страха, јер виде, ако се овако настави да управља са шумама, да ћемо ускоро остати потпуно без њих. Ја те стручњаке потпуно разумем и у томе их оправдавам. Друг Косовић каже: Козе су криве за шуме. Ама какве козе, нису оне криве,

криви су избори и народни посланици, јер народни посланици врше изборе и добијају мандат на шумама. (Повици на левици: Тако је!). Ја не велам, да је 100% тачно што кажем, али ћете допустити да 50% има сигурно у овоме тачности. Мени је сад један колега у клупи причао један случај, — нисам овлашћен да тај случај помињем — где се један посланик већ десет година бира само на шумама. Кад дођу избори, постави чуваре шума и каже: Дајте народу да сече шуму. И кад сељаци исеку и дотерају кући, онда одреди једног претставника власти, да напише све оне који имају у дворишту дрва. И онда шта каже? Сви против којих постоји реферат, вели, ако хоће да гласате за мене, ја ћу ово да поцепам. И ја, господо, верујем, да то није био један такав случај, већ да има таквих случајева и више. Са таквим газдовањем мора да се једанпут престане. (Одобравање на левици).

Господо, ово би било само неколико речи, које сам имао начелно да кажем о нашим шумама. Сад ћу да завршим са неколико речи о нашим рудницима. Наши рудници служе скоро у исте сврхе као и наше државне шуме, и преко наших рудника стичу се паре путем концесија, путем великих зарада, а да од тих рудника наш народ нема никакве користи. Ми немамо у нашем законодавству ни уређено осигурање наших радника. Мени је познато, да у рудницима нашим има по прилици око 35 до 40.000 радника. Имали смо прилике да читамо у новинама о великим сукобима радника са претставницима тих рудника и те рударске индустрије. Ти радници нису заштићени никаквим законом, нити су осигурани на случај смрти и несреће, као и тешких повреда. Са њима рударски власници раде — да употребим тешку реч — као са стоком. (Повици на левици: Тако је!). Зар смо мало имали радничких делегација у Београду, које су дошле да се жале на поступање власника рудника, зар је држава имала мало случајева да интервенише, што ти радници нису плаћени, него им власници рудника уместо зараде, дају неко парче хартије као бон, да им то послужи као њихова зарада. Са тиме мора, господо, једанпут да се престане. (Одобравање на левици).

Мора се, господо, увести и мало друкчији систем при давању концесија. Ми смо имали прилике да чујемо процесе код судова, а и преко јавности, како су су се давале концесије и како су концесионари ницали и преко ноћи зарађивали тешке и велике паре за фачун тих концесија. (Одобравање на левици и повици: Тако је!). Ми имамо случајева, да су поједини концесионари, чим су добили концесију првим возом ишли у Енглеску, или у Француску, или Белгију и тамо тражили компаноње на које ће пренети концесију. Они су тако, за једно кратко време, добро уновчили концесију и метнули паре у џеп, а у земљу је дошао страни капитал, који искоришћујући нашу радну снагу и на нашим леђима зарађује тешке паре, које износе из ове државе. (Повици на левици: Тако је!). Имамо један случај са Борским рудником. Овај Борски рудник држи француски капитал. По закону уговорно стање је утврђено на 50 година. Ја мислим да тај уговор почиње од 1903 године и да ће вредети још један мали низ година, па ће му истећи рок. Код тог Борског рудника имамо овакав случај. Двадесет километара око тога рудника унаоколо не може ништа да роди.

На томе отстојању не може ништа да роди зато што управа рудника није подигла модерне инсталације, да би спречила одилазак отровних гасова, који уништавају усева сељака. Ту је био и један читав спор. Ја не знам да ли је и како је он окончан, али сматрам да држава има право и дужност, да натера власника тога рудника, да ове људе — сељаке обезбеди од ове штете подизањем потребних инсталација. Држава има право зато што тај рудник зарађује 120% на његовим акцијама и кад се толике паре износе из ове земље, онда држава има права да тражи да се заштити сељак. (Пљескање и узвици: Тако је!). Имамо још и качерски и таковски рудник. Ови рудници производе исту руду, исти метал, који производи и Трепча. Тај качерски рудник држи Миша Михаиловић, а таковски држи апотекар Драшкоци. Ти рудници већ 40 година ништа не раде и ако су пуни руде, али концесионари те руде не дају ником и нико од нашега света у томе крају не може да дође до зараде ни коре хлеба. Господо, држава то не сме да толерира. Ако концесионар добије једну концесију, држава мора да га натера да је стави у погон, да наш свет може од рудника да живи, да може поштено да ради и заради и хлебом да се исхрани.

Ово су, господо, неколико напомена о овом привредном ресору, Министарству шума и рудника, које сам учинио у жељи да помогнем г. Министру да у овоме правцу нешто уради, те да се овоме једанпут стане на пут.

У име Народног сељачког клуба част ми је изјавити, да ће Народни сељачки клуб гласати за буџет Министарства шума и рудника, (Пљескање) јер верује, да ће Влада г. др. Милана Стојадиновића приступити решењу ових питања, с обзиром на то да у њој седи претставник Народног сељачког клуба. (Бурно пљескање и повици: Живео!).

Potpretsednik Franjo Markić: Има рећ народни посланик г. Душан Антонијевић.

Душан Антонијевић: Господо народни посланици, ја сам са највећом пажњом саслушао врло документован и врло сугестиван експозе Господина Министра шума и рудника, и после овако сјајног експозеа г. Министра, ја не бих имао шта да изнесем у погледу овог ресора, с обзиром на све што је г. Министар изнео, и с обзиром да његов експозе није само брутално и прозаично изношење цифара и изношење чињеница, већ се г. Министар у своме експозеу врло критички обазрео на све моменте у области свога ресора. (Пљескање).

Али, господо, у моме изборном Срезу крушевском, кога имам част да претстављам, постоји један такав случај и ја не само што не могу да пропустим а да га не изнесем овде, него категорички морам да га изнесем и да умолим Господина Министра шума и рудника, да томе случају поклони своју најпотпунију пажњу и једанпут за свагда да га ликвидира тако, да по том случају више нема посла ни народ, ни Министар шума и рудника, а исто тако ни народни посланик.

Мора се одати пуно признање Господину Министру шума и рудника, који је, сасвим лојално изнео, да у шумској политици, у спровођењу оне политике која се зове шумска политика у Министарству шума и рудника, да је било много нелогичности и да има много бирократизма. (Повици: Тако је!). Благодарни таквом лојалном призна-

њу, које треба сви да похвалимо, господо, ја морам, у прилог такве једне нелогичности, бруталне нелогичности, која је много тежа од црне и тешке бирократије, да изнесем овај случај.

У моме срезу опраничава се шума равно од 1921 године па све до ових дана. Ограничење се односи на шуму која се ни по једном извештају компетентних шумских органа не може да назове шумом. Ограничена је шума и поред тога, што су се против ограничења те шуме изјасниле неколике комисије, па се је најодлучније изјаснио чак и један суд за ограничење шума, који је био послат од Министарства шума и руда да ту шуму ограничи, а тај је суд, који је, нема сумње, најкомпетентнији орган Министарства шума и рудника, одбио да изврши ограничење, мотивишући ту своју одлуку тиме, да не би могао да изврши такво ограничење а да при томе не повреди виталне интересе села, која са свију страна формално блокирају дотичну шуму. Господо, ја о овоме не говорим из неке своје посланичке демагогије, а још мање, да бих хтео тиме да утврђујем свој политички престиж у срезу, већ износим аутентична документа самог Министарства шума и рудника, и, што је најинтересантније, сви ти комисијски извештаји, а нарочито извештај суда за ограничење шума, датирају из 1931 године, кад нису постојали ни народни посланици, нити је постојала Народна скупштина, те је тај суд могао свој закључак да донесе потпуно слободно, независно од свих утицаја и од ма чијих сугестија.

Господо, и поред једног несумњиво јасног стања у коме се је налазио овај мали шумски објект који је овде у питању, народ је мрцварен пуних 15 година, без икакве стварне потребе, а на штету самога народа и саме државе. Господо, у питању овога ограничења, ја сам још 1932 године, покретао то питање и молио сам и подносио сам и амандман Народној скупштини у циљу исправке ових крупних грешака, па сам и 1933 године то исто чинио. Господо, ако се сећате ви, који сте у прошлој Скупштини били, Финансијски одбор, коме сам ја поднео био сва ова аутентична документа Министарства шума и рудника, примио је једногласно овај амандман, с обзиром на јасне и категоричне чињенице које су ове исправе садржавале. И док је, господо, Финансијски одбор једногласно примио предложени амандман, докле је Министар шума и руда тај амандман одбио. То је био г. Јурај Деметровић, мотивишући свој став по овом питању тиме, што би се примањем амандмана ове врсте створио један тежак преседан за Закон о шумама. Међутим, тај исти Министар примио је један амандман савршено исте врсте који је Финансијски одбор једногласно одбио, а то је примање г. Министар мотивисао тиме, што је посланик који га је поднео, имао великих заслуга за државу и народ. (Један глас: Похорци). То је било 1933 године, а 1934 године ја сам опет подносио један такав амандман, али ни са њиме нисам успео.

Господо, на питање овога ограничења ја сам поставио своју политичку egzистенцију. Казао сам отворено народу мога среза, кога ова шума најинтимније интересује и за коју је органски нераздвојно везана његова судбина: Господо и браћо, ако не успем, да се ова шума ослободи, што претставља ваш неодступни и најоправданији захтев, ја ћу се захвалити на положају посланика, ја ћу

положити свој мандат, а ви тражите себи посланика, који ће ослободити ову шуму. Господо, ово није блеф, није игра, нити каква демагогија. Ја сам у таквом положају, да ако се ово питање, и поред све његове доказане оправданости, не реши повољно по народ, да морам повући конзеквенце после таквога обећања, које сам дао народу. И г. Министар шума и рудника, који има овакву ситуацију, може без икакве штете по државу да народу учини ову правду, коју нису хтели да му даду Владе и режими од 1921 године до данас. Ово може да се учини без икакве штете по државу, јер није везано ни за какав финансијски ефекат, нити је везано за било какве буџетске позиције. Према аутентичном извештају, који имам у руци, државни интереси не би ни на који начин и ни у којој форми били оштећени, ако би се дотичним селима, ова и на овакав начин ограничена шума уступила на уживање онако, како су је околна села несметано уживала све до 1918 године.

Господо посланици, ја вас молим да ми не замерите, што вам овај случај износим онакав какав је, јер ја ово не говорим да се само говори, и да новине донесу моје име да сам говорио, јер ако је до говора, ја могу ово да говорим пред својим бирачима, јер знају да умем да говорим и да нисам нем. Мојим захтевима, и ако су оправдани и легитимни, Министарство шума није до данас изашло у сусрет. Док сам ја водио борбу против генералног директора Милорада Јовановића и често иступао против њега, тај господин није нашао ни једнога тренутка слободног, да се мало истинскије посвети у овај врло тежак и жалостан случај наше шумске администрације. Ја сам био срећан кад је тај главати господин одлетео, и ја сам пензионисање г. Милорада Јовановића поздравио.

Ја, можда, о овом питању не бих говорио, да сам господин Министар није указао на масу нелогичности које постоје у спровођењу шумске политике. По овој ствари била је изаслата прва информативна комисија у 1921 години и она је имала за задатак да утврди, који се шумски објекти имају да ограниче. У тој комисији био је и Милорад Јовановић. Та комисија овај објекат и комплекс Драгишец није уопште убележила за ограничавање нити споменула у своме извештају, али је доцније друга комисија, која је дошла после те, у 1926 години, приступила ограничавању ове шуме, до које одмах за овом, по наређењу Министра шума и рудника, трећа комисија извидела ствар, и извештај те комисије у изводу гласи овако:

„Већина ових села немају ни мало своје шуме, у планинском су реону и главно им је занимање сточарство, те је комисија једногласног мишљења, да би требао цео рад суда на овом комплексу да се анулира.”

То је, господо, јасно, као што су два и два четири. Тај извештај потписала су три члана које је одредио Министар шума и рудника г. Мијовић још 1927 године.

Други извештај, који су потписали два члана комисије а која је дошла одмах после овога, гласи овако:

„Већи део на јужној страни овога комплекса го је, јер је одвајкада служио као зимска и пролетња испаша за стоку селима: Пресил, Бучин,

Свети и Јединаковац, а остали северни део је обрастао ситном изданачком храстовом шумом, изузев виса Црни Врх према вароши Крушеву, на коме има ситне изданачке букове шуме. Из свега напред изложеног, и разлога изнетих за први комплекс овога масива, а с обзиром на саму варош Крушево и сточарске прилике овога краја, као и на то, да информативна комисија за Округ битолски није овај комплекс узела у обзир за ограничавање државних шума у овоме округу требало би ставити у задатак, да ограничавају само оне масиве које је информативна комисија још 1921 године одредила а не да произвољно раде и онамо, где томе нема места, или само на предлог шефа дотичне шумске управе.”

После је, господо, дошао извештај једног специјалног изасланика Министра шума и рудника из године 1931. Тај извештај који је поднео саветник Министарства шума г. Орестије Крстић, гласи овако:

„Села која су упућена на Драгишец, мала су и сиромашна. Живе од сточарства и дрварења. Сам комплекс Драгишец не претставља никакву вредност са шумско-привредног гледишта. Налазим, да је суд, који је ограничио Драгишец, учинио велику грешку што је уопште губио време и новац, и да је предлог информативне комисије да се Драгишец не ограничава, уместан и на своме месту.

Прегледавши комплекс Драгишец нашао сам, да државни интереси неће бити ни у колико оштећени, ако се ограничавање овога објекта потпуно напусти, и донесе законско решење о томе да се остави селима: Острилец, Журче, Прибилце, Ново Село, Ракитница—Растовица—Кочиште, Бирино, Пресил, Света и Јединаковац.

Да би се што пре рашистило правно питање, потребно је донети одлуку, да се поништи раније повучена гранична линија, и цео Драгишец остави оним селима која су га уживали и раније”.

Најзад, господо, суд за ограничавање државних шума, тај најкомпетентнији орган Министарства шума и рудника, категорички је одбио да изврши наређено ограничење комплекса Драгишец. Ево да вам прочитам мишљење тога суда. Оно гласи:

„Комплекс Драгишец, ни по својој конфигурацији, нити по својој просторној величини, не може доћи у ред планинских масива, које треба ограничавати као државно добро.

Како је комплекс Драгишец густо насеље појединих села, која се налазе на самим падинама комплекса, а будући је државна граница на овоме комплексу и сувише строго повучена од стране суда за ограничавање у 1926 години, — то је онемогућен економски опстанак дотичним селима, јер им није остављен потребан простор за одржавање сточарства и других потреба. Данас постојећа граница на овом комплексу, у случају затварања оба полигона, не може опстати, ако би се желело изаћи у сусрет виталним потребама дотичних села, а у случају измене постојеће границе, у корист села а на штету државе, остао би за државу један непознат део овог комплекса, који, ни у ком случају, не би могао давати држави ма каквог прихода, већ би био једино на штету државне касе, а то због тога, што би се тај непознат део комплекса морао одржавати и чувати.”

Господо народни посланици, после оваквих исправа, после оваквих докумената и после овако категорички јасних и одређених мишљења самих органа Министарства шума и рудника и то најкомпетентнијих органа у питањима ове врсте, ја господо, не могу никако да објасним себи и не могу никакo да протумачим себи: како је Министарство шума и рудника могло да наређује ограничење шуме у оваквом једном случају? Јер, господо, шта значи овакво ограничење, шта значи ограничење под оваквим условима и против овако јасних чињеница које говоре против тога ограничавања, — то не треба овде да Вам износим. Народ је, господо, страшно незадовољан. Он је не само незадовољан него и огорчен, тешко огорчен, јер никакo не може да схвати ову игру која се води преко његових леђа; не може да схвати целу ту игру од почетка па до данашњег дана, све до доласка најновијег суда за ограничавање шума у прошлој години. Изгледа, господо, да нико није ни имао користи од овога рада сем комисија које су тамо једна за другом упућиване, и које су се добро наплатиле на име путних трошкова и дневница. (Одобравање и повици: Тако је!). Ако бисмо тачно сумирали све суме које су потрошене око ограничавања овога комплекса, а нарочито, колико је коштао излазак два-три суда за ограничавање шума, ја сам уверен, да би та сума била повећа.

Према оваквом стању ствари, мени не остаје ништа друго, него да умолим господина Министра шума и рудника да помогне, јер у ствари ја сам народу обећао да ће влада г. др. Стојадиновића, а специјално Министар шума и рудника г. Ђура Јанковић поправити ову тешку неправду, која се народу чинила доле на југу за читав један низ година. Ја сам зато дао народу пуну гаранцију.

Ја молим господина Министра шума и рудника уваженога г. Ђуру Јанковића, који нас је толико задовољио својим експозеом, да после оваквог стања које сам ја изложио, једним потезом прекине целу ову жалосну администрацију и народу поправи тешку неправду, која му је потпуно незаслужено учињена.

Исти је такав случај и према једном селу у моме срезу, које мучи муку око ограничења шума кроз читавих 15—20 година. То је село Вирово где постоје две граничне линије. Једна линија је државна, а друга линија је политичка. Када се народ узбунио због ограничења, онда је дошла нека комисија, која је повукла другу линију у духу жеља самога села. Али изасланик г. Министра шума и рудника, који је после дошао да контролише рад суда за ограничење шума, констатовао је записнички, да нема података о двема линијама, већ да постоји само једна линија, али је констатовао исто тако, да је повучена и друга линија на захтев политичких људи, али је повучена само зато, да би се привидно прибавило задовољење народу.

У погледу ограничавања шуме учињена је исто тако и на исти начин врло велика неправда и селима Базерник и Пуста Река.

Ја молим г. Министра шума и рудника, да овај случај једанпут за свагда ликвидира. Јер, господо, због овог случаја, који, уверавам вас, доминира целокупном политичком ситуацијом у

моме срезу, ја немам више образа, не смем више да изађем пред народ, не могу да уђем у свој срез, ја немам образа да уђем у народ свога среза не као политички човек него као човек уопште, јер имам осећање одговорности пред својом савешћу. А да је ово тачно, и да не говорим напамет, служе документа, која сам вам овде прочитао.

Када говорим о овако тешком случају, говорим вам о ономе, што је било у ресору Министарства шума и рудника, пре доласка г. Ђуре Јанковића за Министра шума и рудника. И ја верујем, господо, да ће г. Министар шума и рудника г. Ђура Јанковић, који је показао толико дубок смисао за политику овога ресора, што нам доказује и његов експозе, учинити заслужену правду моме срезу решењем овога случаја историскога ограничавања, и да ће учинити правду и целој Јужној Србији, коју подједнако тишти питање шума и питање експлоатације шума.

Господин Министар шума и рудника је казао, да су шуме биле баук за народ, али, господо, ја кажем овде, да су шумари били баук за народ, а шумари су само служили да се народу представе као бауци. Ово, господо, није никаква демагогија. Ја говорим на основу животног искуства, јер је мој срез један еминентно шумски срез, и народ је везан непрекидно са шумом. Ја молим г. Министра шума и рудника, да првом приликом сиђе доле на Југ, да дође у најинтимнији контакт са народом Југа и верујем, да ће Министар г. Јанковић имати онда много и много више добрих сугестија за своју конструктивну политику у овоме ресору, од кога очекује толико народ, нарочито доле на Југу. Ми немамо доле шумске индустрије, али, господо, народ је органски везан за шуму, и од тога како ће се администрирати шумама, од тога зависи у највећем степену и задовољство и благодатање овога народа, (Пљескање и повици: Тако је!) јер, не треба заборавити и то, да и шумска бирократија у врло осетној мери дави народ. (Повици: Тако је!).

Господо, ја сматрам за дужност да учиним још једну малу сугестију. Не желим више да вам говорим о ограничењу, које и за мене претставља праву авет, тако да сам ово ограничење почео и да сањам (Смех). Али оно, чега још хоћу да се дотакнем, јесте питање сувата, и питање пашњака у погледу којих је сада заведен један специјалан режим издавања под закуп. Ту скоро, добио сам врло много жалби од мојих сточара у Крушеву, међу којима има врло добрих и одличних домаћина и привредника; чије је занимање искључиво сточарство. Ти су сточари, господо, раније имали врло великих тешкоћа у погледу добијања под закуп тих сувата, али изгледа, да те тешкоће ни данас нису ништа мање. Ја сам добио једно писмо, у коме ми се моји сточари жале, да се сувати, попаше дају чак и страним поданицима, а да они врло тешко долазе до попаша, које су им неопходно потребне. Ја сам још 1932 године имао грдну муку код ондашњег Министра шума и рудника да неке ствари, у питању ових попаша, поправим. И, господо, 1930 године, сећам се да је мојим сточарима из Крушева одузета била попаша, до које су дошли путем редовног и законског закупа, до кога су дошли путем извршног закупа. Они су били избачени из закупљене попаше, не знам на чију интервенцију, просто напросто

путем полиције и жандармерије. Тада је био Министар шума и рудника, колико се сећам, г. Сернец. Ја мислим, да би ово питање издавања под закуп сувата и попаша требало решити тако, да се они издају путем јавних лицитација. То би било најпогодније и за државну касу а и за саме сточаре. Сваки други начин, господо, ма какав био, будите уверени, био би незгодан и непрактичан а и штетан и за државу и за сточаре. Кад сами сточари заступају то гледиште, господо, ја мислим да би то гледиште требало усвојити, у толико пре, што се овде ради о суватима и великим пашњацима на којима пасе по 20—30.000 оваца.

Ја молим Господина Министра шума и рудника да и питању издавања закупа ових сувата поклони пуну пажњу, и да се то питање реши у обостраном интересу и сточара и саме државе (Одобравање). Најтоплије молим господина Министра шума и рудника, да случај ограничења шума, као врло важан реши, и тиме га скине са дневног реда за свагда. У том циљу ја га молим, да прими амандман који сам предложио и којим би се ово ограничење, које је дозлогрдило и народу и администрацији и мени као посланику једном за увек позитивно решило. Иначе, ја имам пуно поверење у данашњег Министра шума и рудника г. Ђуру Јанковића, (Повици: Живео!) и верујем, да ће овај ресор забележити врло крупне успехе, за време док он буде Министар. Ради тога ћу, господо, и да гласам за овај буџет Министарства шума и рудника (Пљескање).

Potpredsednik Franjo Marčić: Gospodo narodni poslanici, reč ima narodni poslanik gospodin Milan Mijić.

Милан Мијић: Господо народни посланици, ја сам се јавио за реч у специјалној дебати Министарства шума и рудника, с тим да утврдим један факат, а тај је, да сам ја, као посланик, и у бившој Народној скупштини говорио, за време буџетске дебате и био саслушан, али све оне недаће и невоље које сам тако објективно и са минималним тражењем износио, нису биле уважене од тадашњих влада и господе ресорних Министара, и ако ми је обећавано и тако сам ја остао пред народом као да нисам спомињао ни говорио, а то није ствар локалне природе и мога среза него читавог краја наше Врбаске бановине. Ја нисам никакав специјалиста или стручњак у погледу шума или руда да бих вам, као такав, по питањима овога ресора говорио, али ипак хоћу да вам изнесем ствари које тангирају наш нарочито земљораднички свет, на које су они имали право и за време туђих владавина, а које им је право садашња односно досадашња бирократска пракса укинула. Радило се, господо, у два три случаја у моме срезу, али не само у моме срезу него и у осталим срезовима, у погледу сервитута испаше. Ти сервитути су код нас неограничени били, и наш сељак није залазио дубоко у шуму, ако је имао близу шуму крај своје куће. Али у почетку експлоатисања, нарочито од предузећа „Шипада“, шуме су дакако исечене и сељак је морао да иде даље, да тражи оно што му је требало за кућне потребе не водећи при томе рачуна о границама, јер му границе никада нису ни биле тачно повучене. Ја сада, нећу о томе да говорим даље, и нећу да говорим оно што сам говорио у ондаш-

њој Скупштини, а томе је узрок тај, што ме је претекао данас г. Министар шума и руда у своме тако лепом и искреном експозеу, који није говорио само као формалиста, него се види да је упознао свој ресор и као Министар и као човек, који осећа жеље и оправдане потребе народа. (Пљескање.) Пошто је он сам изнео све оно што сам вам ја требао да изнесем данас, и пошто сам уверен да ће се он и Краљевска влада трудити да помогну нашем сиромашном народу, ја се стога и нећу упуштати у детаљнија излагања проблема његовог ресора. Ја сам уверен да ће г. Министар учинити све, да се оправдане народне потребе што пре задовоље. Ви видите, господо, да се данас у свима гранама државне управе па и у Министарству шума и руда као и у целокупном раду Владе господина др. Милана Стојадиновића, и ако је она кратко време на управи, осећа један велики покрет, да се иде напред, и да није само влада — влада политике, него да је влада рада, и да на раду базира своју политику. (Бурно пљескање и повици: Тако је!)

И ако јој се, господо, подмећу и брошуре и шаптања па и пуцање у Скупштини ипак данашња Влада неће изгубити ни најмање од свога угледа пред народом само ако буде и даље наставила да ради по овој систему по коме је и почела под вођством г. др. Милана Стојадиновића. (Пљескање).

Господо, експозе г. Министра шума на мене је учинио такав утисак, да сам просто постао расположен и ја, зато што господин Министар није читао, него је говорио. А, господо, читати и говорити једна је велика диференција. (Пљескање). Јер се зна, да је тај господин Министар стручњак, и да је тај господин Министар водио рачуна о своме ресору и да је водио рачуна о своме народу.

Господо, немојте ми замерити, ја сам човек из Босне, из Босанске Крајине, а ми Босанци нисмо до сада говорили. Сада је такав случај, да је буџетска дебата скраћена. Такве су прилике, господо, створене од стране наше опозиције, која нас је довела до тога, јер да су хтели радити како треба, могли смо сви говорити до миле воље, да није било онога лупања о клупе. Али тако је било, и то се неће нама осветити, него њима, јер ће их народ за то осудити. (Одобравање).

Ја бих молио господина Министра за ово. Он је напоменуо све оно, што је главно а напоменуо је и ограничење шумских сервитута. То је врло важна ствар. Али, господо, ја се не бих сложио са мишљењем можда многих, да се шуме одвоје из државног газдинства и да се даду у приватно газдинство. Мој крај, односно читава Босна би била за то, да све државне шуме, које су стварно шуме, које имају дрвета, да те шуме остану у газдинству државном, а да се народу даде само право сервитута за његову кућну потребу. Сваки се онај вара, ако мисли, да ако одвојимо од државе шуме и дамо их општинама, да ће оне остати очуване. Оне ће бити упропашћене за врло кратко време, и ми ћемо односно будућа Народна скупштина, морати отимати државне шуме и давати народу, и тако упропашћавати државно газдинство. Сељаку није потребна шума за трговину, него за властиту потребу.

Господо, ја бих желео да дође господин Министар у Босну, и да му ја отворено пред народом кажем, да народ не жели одвајати шуме од државе, него жели само то, да из тих шума, а у виду сервитута, добија оно, што му треба за властиту кућну потребу. Таквих случајева, одвајања код нас има свега два, и то у Срезу кључком и у Срезу граховском.

Предузеће „Шипад“ на пример, ради у шумама већ педесетак година, и у току тога периода, у колико се је експлоатација шума од стране „Шипада“ ширила, у толико је све више и одузимано право сервитута.

Ја не знам, зашто је морало, то бити. Пре две три године, код нас је учињена једна неправда. Сељаци у моме срезу, Срезу кључком, општине Горњо-Рибничке где је заинтересовано 6.000 становника и у срезу Бос. Грахово, где шума припада шум. управи, а где је заинтересовано такође 5—6.000 становника, ти становници су имали право сервитута, за кућне потребе још за време Османлија и Аустрије. Међутим у Грахову је то право укинато у месецу јулу прошле године. А за Горњо Рибничку општину пре три године, одједном је у Потоцима створена нова шумска управа, и у вези с тим тамошњим сељацима саопштено је, да они више немају права сервитута, тамо где су га раније имали, јер су те шуме ушле у надлежност те нове шумске управе, којој они не припадају, него остају и даље под управом Шумске управе у Кључу. Ја мислим, господо, да ни по коме закону право сервитута, које су имали ови сељаци, не може да се везује за питање граница надлежности једне шумске управе. Ја се надам да ће г. Министар шума, сељацима обезбедити право сервитута, а вероватно је, да је г. Министар већ и издао наређење у овом смислу. Али како има људи зле ђуди који подваљују и кажу да се то неће обезбедити, то сам ипак био дужан, да на ово питање скренем пажњу. (Повици: Тако је!) Поред тога молим ресорног Министра да се у уговоре са „Шипадом“ унесе одредба по којој се заинтересованим околним селима не може одузети право сервитута у овим шумама. Јер, незгодна је ствар, да је пре две-три године сељак имао то право, а данас да га нема када се већ изнад саме његове куће сече шума за „Шипад“.

За ове три последње године, и ако сам молио надлежне, почевши од шумске управе па до г. Министра, дешавало се то, да су шумске управе, односно лугари, пријављивали среским начелницима а ови кажњавали све оне који су хтели да се правом сервитута користе. Те казне су врло осетне, господо, нарочито када се нађе по неки срески начелник који воли овај народ, па где треба да казни са 100.— дин. он казни са 1.000.— динара. Да вам наведем један драстичан случај. У општини Гор. Рибнице 6.000 становника има да плати суму од преко 800.000.— динара на име штете. Питање ових штета и због њих изречених казни остало је још нерешено, и ако је све то изречено противно духу закона, јер су сељаци имали и раније то право, које би требали да имају и сада и то би питање требало решити дефинитивно на један праведан начин. (Повици: Тако је!) Сам народ нема могућности данас да те глобе плати, него ће се морати чекати боља будућност. Ја, господо, не бих никада био за то, да се глобе

изречене за шумске штете бришу, када би право сељака, које му припада, било заиста и поштовано и када би му се казало и одредило колико он има права, да за своје потребе усече дрвета. Код нас у Босни пракса је таква, да шумске управе, односно лугари, не дају онолико колико би требали да издају дрвета. Трбало би да се сваке јесени сељаку додели онолико, колико му је потребно дрвета за зиму и идуће лето, и да му то лугар изда. Међутим, има лугара који уопште не излазе на лице места. Част изузецима, јер има лугара чији делокруг достиже 25 км. у дужини и ширини те нису у стању да свуда стигну али има их где то није случај, па ипак не врше своју дужност. У 1932 години, када је услед великог снега, који је запао у висини иза 2-3 метра, настала nestaшица не само људске него и сточне хране, један лугар је био болестан и није могао да врши своју дужност, а сељацима је наравно била одобрена креша шуме, али ту крешу овај лугар није могао да дозначује на лицу места. Сељаци су ушли у шуму без лугара и накресали колико им је требало. И онда се је догодило то, да је он отишао на коњу са сином у шуму и установио колико је кресано. Они су зашли по шуми да изброје колико има тога да би могли направити пријаве. Вратили су се кући у село и направили пријаве: Јован Марковић толико и толико чељадн, толико блага, Јово толико, Марко толико, Усо толико итд. — направили су пријаве за укупну штету од 400.000.— динара. Он је тако поступио, међутим народ није био крив, била је зима и била је глад, а друго, он их није на лицу места ухватио.

Да није било оваквих случајева, господо, ја никада не бих био за то да се шумске штете и глобе опраштају, јер тиме се народ наводи да чини кривице, надајући се да ће му бити опроштене.

Код нас постоји још једно велико питање, за које мислим, да би се могло решити, али још до сада није решено, и молио бих г. Министра да га реши, а то се питање тиче колонизације. Код нас има људи који су пре 10 до 15 година, а неки и пре 2 године или пре једне године, узурпирали ерарно земљиште. Ту нема шуме. Они то обрађују, али сваке године, кад дође каква нова политика, ти се људи кажњавају или не кажњавају, и често због тога долази до незадовољства и свађе. То би питање требало решити, и зато бих молио г. Министра да нареди Шумској дирекцији у Бања Луци, да би се то питање што пре решило, јер због тога настају велике свађе и распре у народу.

Господо посланици, ја сам имао да говорим и о предузећу „Шипада“ али ћу од тога одустати зато, што је већ време поизмакло. Ја се захваљујем господину Претседнику да ми је омогућио и оволико да говорим. Али ипак хоћу да кажем да ме весели поступак данашњег г. Министра шума и да ми даје наде да ће у скорој будућности нестати онога хаоса и оне антинационалне управе која је до сада владала у „Шипаду“. (Одобравање). Тамо, господо, има чиновника који мисле, да је наш народ стока, и да су они тамо апсолутни господари. Ја сам пре неколико дана био на седници управног одбора „Шипада“ и разговарао сам по питању радничких надница које износе свега 5 до 6 динара за 16 сати рада. Исто тако говорио сам

и о угроженим обалама, мостовима и о млиновима због чега су хиљаде људи изгубили млинарење. Надам се, да ће г. Министар, као што је обећао, и то питање ускоро решити, и ја због тога одустајем да о њему говорим. Хоћу само да нагласим, да сам захвалан господину Министру шума који је био толико увиђаван, да је овога пута приликом састава управе тога предузећа дао Врбаској бановини шест претставника, и ја сада свађујем сву одговорност на те претставнике, у колико не би биле правилно решене све ове ствари које сам напоменуо.

Има још једна важна ствар која се тиче предузећа „Шипада“ и Окружног уреда. То предузеће има 4.000 радника и оно даје тешке милионе Уреду за осигурање радника, а међутим, тај Уред, за толике паре, њима није дао ништа. Ти радници немају никакве помоћи од Окружног уреда. Ја ћу да вам наведем један пример о томе. Ја сам 1934 године отишао у „Шипад“ да видим шта се тамо ради, ишао сам машином са управником Васиљевићем и видео сам својим очима, како је једнога радника један велики балван толико ударио, да је одмах пао и да му је појурила крв и на нос и на уста. Крв му је ишла на уши и уста, и све могуће. Ја сам рачунао да је мртав, док су радници рекли да је још жив. Метнули су га на машину и однели га у болницу, где је остао месец дана и отуда је изашао жив, али инвалид, потпуно неспособан за рад. Тај радник и ако је радио код „Шипада“ пуних 10 година и ако је при раду био тако тешко повређен да је онеспособљен за рад, ипак код Уреда није добио ни једнога динара ренте, а веле, да му се и не може дати. Не смемо господо, дозволити да се овакве ствари и даље дешавају. Ја сам видео случај, да долази радник лекару са црним приштом. Моли, да га пошаљу у болницу. Али лекар не сме да га шаље у болницу, јер ће Уред њега да отпусти.

Жалим што није овде господин Министар социјалне политике и народног здравља, да ово чује, али ја зато молим господина Министра шума и рудника, да социјално старање за ове раднике пренесе на „Шипад“ а „Шипад“ нека један део постотка да њима за вршење неке службе, али за раднике мора се наћи боље осигурање. (Одобравање).

Господо, ја видим, да је време поодмакло. И ако бих имао много још да говорим, и то све у доброј намери и са добрим сугестијама и напоменама, ја ћу да прекинем, тврдо уверен, да ће Г. Министар шума и рудника и Краљевска Влада учинити све што је у могућности да се народним потребама изађе у сусрет. Стога ја изјављујем, да ћу слободно и отворено гласати за овај буџет. (Бурно пљескање.)

Potpretsednik Franjo Markić: Рећ има народни посланик г. Osman Muradbašić.

Osman Muradbašić: Gospodo narodni poslanici, ја не бих имао шта да приговорим самом експозеу г. Министра шума и рудника, нити његовом програму који је наумио спроводити у своме ресору. Па ипак неки социјални momenti, а donekle и државни интереси понукали су ме да г. Министру шума и рудника а исто тако и Краљевској влади скренем пажњу на неке ствари и да их умолим да prime неколико мојих добронамерних сугестија. Питање односа између државе и Одбора шумско-индустријског предузећа „Криваја“

redovno se poteže. Nekada se štiti o njemu, a nekada se opet uzme u pretres. Ја бих литео само да укажем на штетне последице и по народ оних крајева а и по државне интересе, због тога, што се ријешенју тога питања брже и са више волје не приступи. Кроз 30 година народ и држава имали су велике користи од експлоатације наших шума у сливу Криваје и Дрине, а по шумско-индустријском предузећу раније званом Aj-sler i Ortlieb, а касније званом „Криваја“.

Народ оних 8 до 9 најпасивнијих крајева кроз 30 година упошљавао је ту 8—9.000 радника дневно. Држава је српела на модеран начин велике користи од тога предузећа. Изградена је чак и жељезница, дуга неких 118 km. Та жељезница још и данас постоји, а оно предузеће на томе подручју више не експлоатише шуму. Ако ми немамо приватног капитала, или ако не умемо да организујемо тај капитал, или ако држава нема тога капитала да то подручје експлоатише у оном стилу као раније што је експлоатисано, онда нека се то да у руке страноме капиталу, само да би народ тих срезова опет што прије могао бити упошлен. Ми за то имамо већ један пример, имамо рудник „Трепчу“ гдје је такође, господо народни посланици, плаширан страни капитал. Господо посланици, 6 је година како то предузеће више не ради. Није важно овдје то, ко ће да експлоатише то подручје, само је важно то, да се оно експлоатише, како би народ у оним крајевима дошао до зарате и то да се експлоатише у онаком стилу и у оноликој мери као што је то чинјено кроз 30 година. Врло лош се утисак добија, господо, кад се види, да то предузеће ништа више не ради. Боље је да оно буде експлоатисано у ономе стилу као што је раније било, па ма на који начин то питање експлоатисања било ријешено, јер је врло тугалјиво видјети, кад се дневно по неколико возова балвана из тога подручја извози незнано куда, а народ то само гледа немајући од тога никакве користи. Можете замислити како је при души оној сиrotинји, која гладна остаје гледајући како се подручје његова краја искоришћује, а да та сиrotинја од тога искоришћивања ни коре хљеба не може да зарати. Ја бих хтио у најбољој намери да скренем пажњу г. Министру, а исто тако и Краљевској влади, да се што прије позабави питањем експлоатације овога подручја у оном стилу како је то раније чинјено, са резањем дрвета на Завидовићима, па радио то приватни већи капитал или сама држава. Имао сам недавно у рукама једну статистику, из које сам видео, да је народ девет најпасивнијих срезова са ових 5—6 година досад изгубио у надницима око неких 250 милиона динара, а држава је можда и двпут толико изгубила у тасмама, подвозу и томе слично. На терену се свашта говори. Говори се да су ранија Министарства шума и рудника имала нарочито неке милјенике, а да тога и сада има, тако; да ови шуму на томе подручју слободно могу да експлоатишу и ђупају је сад с једне сад с друге стране и народ тих срезова, а то су: маглајски, жепчански, кладански, visoчки, rogatički, vlasenički, srebrnički и један део тuzlanskog среза, остаје без зарате и пита се: како то, зар ми нисмо исти грађани као и они милјеници. I не може се преко тога прећи. Svима нама посланицима из оних срезова приговара се из дана у дан, зашто не порадимо у Skupštini и код Министра шума и рудника и Краљевске владе, да се рад на томе подручју оживи онако и у оној форми и стилу, као што је nekada чинјено, ма у чијој режiji то било, приватној или државној.

Хтио бих такође да скренем пажњу г. Министру шума, да би био тако љубазан, да што пре донесе

shodan zakon ili uredbu o unutrašnjoj kolonizaciji. U mnogim našim srezovima po Bosni i Hercegovini ima po pet do petnaest hiljada molbenica za erarno zemljište, molbenica onih potrebnih zemljoradnika, koji nemaju većinom ni pedlja zemlje, a da se te molbenice nikako ne rešavaju, već se svaki put s tim pred izbore trguje. (Plješkanje.) U oskudici zemlje mnogi su, koji su predali molbenice, posezali i bespravno za to erarno zemljište, ali su za to osetni bili pričepljeni. Neki su zatvoreni, a neki su osuđeni do 20.000 dinara globe, i te globe još nisu oproštene ni pomilovane. Naš kolega g. Kapetanović podneo je amandman u tome smislu, da se te globe i kazne amnestiraju, pa bih skrenuo pažnju g. Ministru da i on sa svoje strane bude za taj amandman.

Mnogim našim prijateljima stavljenе su zabrane na potpuno gola zemljišta, tako da zemljoradnikovo goveče ne sme ni ispred kuće otići u zabran, a ako ode, nema druge nego ode čitavo goveče za globu i to se tako rigorozno provodi, da se goveče odmah goni na telalina, i tako jedno po jedno nestaje, pa će naš zemljoradnik ostati uopće bez svoje stoke.

Isto tako bi hteo da napomenem što se tiče tako zvanih merameta. U tim ispašama i u merametu i sa stoje se servitutna prava naših krajeva. Ima mnogo slučajeva da po četiri do pet sela ima pravo tako zvanog merameta na jednom izvesnom kompleksu šume, a odmah drugo selo do njih nema toga prava, i ako su i oni isto tako zemljoradnici kao što su i zemljoradnici koji imaju servitutnih prava na tom kompleksu. Gospodin Ministar šuma izvoleo je napomenuti, koliko se predviđa da se eksploatiše rudnik Ljubija i Vareš, a isto tako i sam g. Ministar šuma i rudnika priznao je, da je ipak Bosna i Hercegovina procentualno najveći šumski kraj. Nažalost, gospodo narodni poslanici, i ako moramo svi priznati da je Bosna i Hercegovina u nacionalnom pogledu zaslužna isto toliko kao i drugi krajevi, moram napomenuti sa ovoga mesta, da joj nije do sada poklonjena pažnja koju je ona zaslužila, i na koju je imala puno pravo. Nije joj data šumarsko-rudarska akademija. Najprirodnije je da šumarsko-rudarska akademija bude kod nas u Sarajevu, prije nego igde u drugom kraju. Ja bih hteo, u najboljoj nameri, da skrenem pažnju gospodinu Ministru i da umolim i njega i Kraljevsku Vladu, da bar od sada povedu o tome pitanju malo više računa.

Nadam se, da će se mojim sugestijama skrenuti dolična pažnja, pa izjavljujem da ću glasati za ovaj budžet. (Odobranje i plješkanje.)

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, pretres predloga budžeta državnih rashoda — XIV razdeo — Ministarstvo šuma i rudnika završen je u pojedinostima. Pošto je lista govornika iscrpljena, prelazimo na glasanje po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim izvestioca g. dr. Časlava Nikitovića da izvoli pročitati partiju 725v. (Glasovi: Da primimo aklamacijom.)

Ne možemo, gospodo narodni poslanici, primiti aklamacijom, — pošto Zakon o poslovnom redu u Narodnoj skupštini to ne dozvoljava s obzirom da pomenuto Ministarstvo ima veći broj partija, a i više amandmana koje je predložila Kraljevska vlada o kojima se mora glasati pojedinačno.

Činio sam iznimku samo kod vrhovne državne uprave, pošto se vidilo da je cela Narodna skupština bila voljna da se taj predlog budžeta rashoda primi aklamacijom. Međutim po Zakonu o poslovnom redu

u Narodnoj skupštini nije predviđeno glasanje aklamacijom. Molim izvestioca g. dr. Časlava Nikitovića da izvoli pročitati partiju 725v budžeta rashoda — XIV razdeo — Ministarstvo šuma i rudnika.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 725v.

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 725v? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 725v. Izvolite čuti partiju 725g.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžet rashoda — XIV razdeo — Ministarstvo šuma i rudnika od partije 725g do 725lj zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 725m sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 275m sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

XIV RAZDEO — MINISTARSTVO ŠUMA I RUDNIKA

GLAVA XCIIIb — MINISTARSTVO

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.
725 m.

Održavanje zgrade

I Menja se i glasi:

Ministarstvo šuma i rudnika u kojoj su smeštena Ministarstva: poljoprivrede, unutrašnjih poslova, trgovine i industrije i Centralni Presbiro Pretsedništva Ministarskog saveta i održavanje zgrade Direkcije šuma u Banja Luci i Skoplju.

I rashodi oko održavanja zgrade za Ministarstvo: šuma i rudnika, poljoprivrede, unutrašnjih poslova, trgovine i industrije i Centralnog Presbiro-a Pretsedništva Ministarskog saveta.

Lični izdaci

Nadzorni arhitekt VIII 13.650.—

Zvaničnici:

1 ispitani mašinista I	7.200.—
2 nadzornika zgrade i električar II	10.560.—
4 telefoniskinje: 2-II i 2-III	17.280.—
2 vratara: 1-I i 1-II	8.040.—
5 rukovaoca liftova: 3-I i 2-II	21.180.—
5 ložača: 3-I i 2-II	21.180.—
činovnika, lični	9.300.—
zvaničnika: lični	63.840.—
porodični	13.440.—
služitelja: lični	84.240.—
porodični	43.680.—

Materialni izdaci

Pretplata za električnu struju za osvetljenje i liftove 344.500.—, ogrjev (ugalj, drva, sečenje i prenos) 406.000.—, održavanje elektromašinskih instalacija (materijal i rad) 25.000.—, održavanje vodovodnih i kanalizacionih instalacija 15.000.—, održavanje zgrade (opravka vrata, prozora, zidova i krovova) 68.700.—, iznos pepela i šljaka i čišćenje dimnjaka 24.000.—, voda, iznošenje dubreta, smetlišta i čišćenje ulica 155.000.—, zajedničko izdržavanje zgrade u kojoj su Ministarstva: šuma i rudnika, poljoprivrede, unutrašnjih poslova, trgovine i industrije i Centralni Presbiro Pretsedništva Ministarskog saveta iznosi 1,351.790.—

II Materijalni izdaci: za održavanje dela zgrade u kojem se nalaze odeljenja Ministarstva šuma i rudnika, a koje izdatke imaju i Ministarstva: poljoprivrede, unutrašnjih poslova, trgovine i industrije i Centralni Presbiro Pretsedništva Ministarskog saveta.

Pretplata na telefone: 49 varoško-lokalnih, 10 lokalnih, 3 varoške i jedna direktna veza u odelenjima Ministarstva šuma i rudnika 46.500.—, nabavka električnog materijala (osigurača, žice, krpe, mazivo i ostale potrebe za iste) 25.000.—, održavanje parketa, nabavka masti, krpa, otirača i ostalo 25.000.—, ukupno 1.448.290.— i celu partiju povećati sa +985.790.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 725m sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 725m sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 725n.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 725n.

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 725n? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 725n. Izvolite čuti partiju 725nj sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 725nj sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.	
725nj	Pošumljavanje krša, goleti i živog peska
1	Vrhovni nadzor pošumljavanja i naučni radovi pod b) u pretposlednjem i poslednjem redu reči: „Između narodne“ staviti: „Međunarodne“
	Svega Gl. XCIIIb, povećati sa . . . +985.790.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 725nj sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 725nj sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 725o.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — XIV razdeo — Ministarstvo šuma i rudnika od partije 725o do 725š/14 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 725š/15 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 725š/15 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XCIIIv — BANSKE UPRAVE

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.	
725š/15	Pošumljavanje goleti i krša:
1	Pripremnii radovi na pošumljavanju itd. U tekstu u trećem redu ozdo mesto reči: „za izdavanje“ staviti reč: „za izdvajanje“
3	Radovi na pošumljavanju U tekstu — u pretposlednjem redu mesto reči: „otkupljenih“ staviti: „otkup pojedinih“

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 725š/15 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 725š/15 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 725š/16.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — XIV razdeo — Ministarstvo šuma i rudnika od partije 725š/16 do 725š/28 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 725š/29 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 725š/29 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XCIIIg — RUDNICI

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.			
725š/25	Prometni troškovi državnog rudarstva:		
2	Specijalni prometni troškovi Subpoz. 14 željezara u Varešu, smanjiti sa . . .	—500.000.—	
6	Radničke nadnice i pogodnosti po tarifnom ugovoru Subpoz. 11 Ugljevik u Velenju, smanjiti sa . . .	—200.000.—	
	Subpoz. 12 Ugljevik u Zabukovcu, smanjiti sa . . .	—285.790.—	—485.790.— —985.790.—
	Svega Gl. XCIIIg, smanjiti sa . . .		—985.790.—
	Ukupno XIV razdeo		— — —

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 725š/29 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je Narodna skupština jednoglasno primila partiju 725š/29 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 725š/30.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — XIV razdeo — Ministarstvo šuma i rudnika od partije 725š/30 do 725š/32 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, utvrđujem da je budžet rashoda — XIV razdeo — Ministarstvo šuma i rudnika jednoglasno primljen u pojedinostima. (Burno pljeskanje.)

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda; pretres budžeta rashoda — XIa razdeo — Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona.

Ima reč Ministar pošta, telegrafa i telefona g. dr. Branko Kaluderčić.

Министар пошта, телеграфа и телефона др. Бранко Калуђерчић: (Опште бурно плескање и повици: Живео!) Господо народни посланици, буџет расхода Министарства пошта, телеграфа и телефона за 1936/37 годину рађен је у духу општих интенција Краљевске владе на санирању наших државних финансија и наших тешких економских прилика. Основна тежња при изради овог буџета била је довођење расхода у склад са стварним неопходним потребама службе, компримирајући те расходе до крајње границе могућности, а старајући се при том, да се правилно функционисање читавог поштанског, телеграфског и телефонског саобраћаја одржи ипак на здравој основи, и омо-

гући да ове саобраћајне установе одговоре своме великом задатку, а, с друге стране, да се обезбеде и приходи, који се од ове службе очекују. (Одобравање).

У постизавању овог основног начела, уз велике напоре уз најсавесније испитивање свих предложених расхода, израђен је буџет расхода са укупном сумом од дин. 362.345.912.

а) Лични издаци. Главни део буџетских расхода Министарства пошта, телеграфа и телефона чине лични расходи. Они износе 226.371.081 дин. или 62,5% укупних расхода. У буџету за 1934/35 год. износили су лични расходи 244.153.635 дин. тј. око 17.800.000 дин. више. Ово смањење у личним расходима последица је Уредбе о смањењу личних припадности особља. Број особља, буџетом предвиђен, износи 11.159 службеника, колико је износио и у последње три буџетске године. Од тога броја има чиновника 4.876, чиновничких приправника 512, званичника 2.415, служитеља 2.626, контрактуалних чиновника 5 и дневничара 725. Поред овога броја упуслено је у уговорним државним поштама још и 1201 уговорни поштар. Прорачунавању неопходно потребног броја службеника посвећена је нарочита пажња, и у том погледу настојавало се до крајње мере да се предвиди онолики број и оне врсте службеника, колико је то за савлађивање данашњег п. т. т. промета неопходно потребно уз велике напоре и најпреданији рад ових службеника. Сматрам за потребно, да вам на овоме месту изнесем и неколико података о броју п. т. т. установа као и обиму п. т. т. промета, који ове установе са означеним бројем особља у току једне године обаве. Целокупан п. т. т. саобраћај врши се преко 642 државне поште, 10 сезонских — бањских пошта, 115 амбулантних пошта, 1201 уговорних пошта и 2115 општинских и помоћних пошта.

Поред ових установа постоје за одржавање и градњу телеграфских и телефонских уређаја свих врста 27 теренских т. т. техничких секција са 8 т. т. радионица. Управу, надзор и контролу на егзекутивним јединицама врши Министарство са 8 Дирекција.

Поштанско-телеграфско-телефонски промет, унутрашњи и међународни, који напред наведене установе обаве са означеним особљем у току једне године износи у заокруженим цифрама:

490.000.000 поштанских пошиљака свих врста,
3.860.000 телеграма са 72.000.000 речи,
165.000.000 телефонских градских разговора,
4.200.000 телефонских међуградских разговора.

Укупан упутнички промет код пошта износио је у прошлој години око 5.900.000.000.— дин.

Чековни промет обављен је код пошта у износу од 23.260.000.000.— дин.

Штедни промет обављен код пошта износи 680.000.000. динара.

б) Пренос поштанских пошиљака. Пренос поштанских пошиљака државним железницама, експрес оријентом, бановинским и приватним железницама, авионима, приватним аутобусима, колима, пешацима и сопственим аутомобилима у државној режији износи према буџету расхода 27.150.000.— динара.

Сума од 30.000.000 дин., колико Министарство пошта плаћа Министарству саобраћаја за пренос

поштанских пошиљака државним железницама, по новом специјалном споразуму, није показана у рачунском делу буџета као расход. Та сума плаћа се у месечним износима из остварених прихода по поштанској унутрашњој радњи, како је то правилником предвиђено.

Пренос поштанских пошиљака приватним и бановинским железницама плаћа се према склопљеним уговорима, који се сваке године ревидирају и обнављају.

Пренос поштанских пошиљака експрес оријентом и авионима плаћа се друштвима на основу закључених дугорочних уговора.

Пренос поште приватним аутобусима, аутомобилима, колима и пешацима плаћа се на основу склопљених годишњих уговора. На поштанским линијама, на којима саобраћају концесионирана предузећа, склапају се непосредно са њима погодбе, а на свима осталим линијама уступање преноса поште врши се путем јавног надметања сваке године.

Што се тиче преноса поштанских пошиљака државним аутобусима, он је задржат у локалном саобраћају у главним местима, потпуно или делимично, и на извесним поштанским линијама Савске и Дравске бановине. У току прошлих година, са највећег броја поштанских линија повучени су државни аутобуси, с обзиром на развитак приватног ауто-саобраћаја као и на то, да је пренос у државној режији био скуп.

в) Поштанске, телеграфске и телефонске материјалне потребе. Трећа група расхода обухвата материјалне поштанске, телеграфске и телефонске потребе у укупном износу од дин. 28.850.000.— или 7,9% укупних расхода. Ови су расходи намењени, у првом реду, редовном одржавању и обнови свих поштанских, телеграфских и телефонских предмета, уређаја и целокупне телеграфске и телефонске мреже. У другом реду дошле би мање новоградње и проширења у најскромнијем обиму. Са овим предвиђеним расходима моћи ће се покрити неопходне потребе за поштанску и телеграфску службу. На пољу телефоније из предвиђених сретстава не могу се постићи сви они захтеви, који се као неопходно потребни намећу. Имајући у виду нарочито данашње привредне и финансијске прилике и при прорачунавању ових расхода вођено је рачуна о томе, да се расходи компримирају на најмању меру, и предвиде само у толико, да се постојећи уређаји одржавају на потребној висини ради обезбеђења саобраћаја, а у погледу проширења и употпуњења телефонске мреже и уређаја предвиђа се у овим расходима само у најскромнијем, а неопходно потребном обиму. О неким већим инвестицијама на ове сврхе из предвиђених расхода не може бити говора.

г) Управни трошкови. Управни трошкови чине укупан издатак од 20.947.000.— дин. или 5,78% свих расхода. Од овог издатка отпада на кирије 7.000.000.—, на огрев и осветлење 5.580.000.— дин., на службеничку одећу и обућу 2.000.000.— дин., на обрасце и штампарске потребе 2.700.000.— дин., на оправку државних зграда 700.000.—, а остатак на канцелариске и друге манипулативне трошкове. Ови су износи утврђени на основу реалних потреба из последњих година, водећи при том рачуна да се подмири само оно што је неопходно. (Одобравање).

Морам да нагласим, да је позиција за одржавање државних зграда нешто повећана на рачун других позиција, али још увек недовољна да подмири најнужније потребе, јер су зграде, услед недовољних кредита, кроз више година запуштене, о чему сам имао прилике да се и лично уверим, али се надам, да ће се са овом повећаном сумом стање зграда колико толико побољшати.

д) Субвенција бродарских предузећа. Као нова партија расхода унета је сума од 50,000.000.— дин. на име субвенције паробродским предузећима за организацију и вршење редовног саобраћаја и превоза поште морем. Ова субвенција плаћа се на основу закључених уговора и накнадних споразума од 1-IV-1932 год., и то:

Бродарском А. Д. Бока	7,000.000.—
Јадранској Пловидби Д. Д. Сушак	29,000.000.—
Југословенском Лојду А. Д. Сплит	8,000.000.—
Бродарском А. Д. Оцеанија у Београду	5,000.000.—
Дубровачкој пловидби А. Д. у Дубровнику	10,000.000.—
Укупна сума износи 59,000.000.— али се предвиђа ревизија уговора и смањење субвенције. (Одобравање).	

Према Финансијском закону за 1933/34 годину исплату ових субвенција вршило је Министарство саобраћаја, из прихода од возаринских такса на основу § 40 тач. 1. Овај сервис преузело је сада Министарство пошта, телеграфа и телефона по одлуци Краљевске владе, и субвенције по ревидованим уговорима има вршити из својих остварених прихода.

ђ) Сви остали расходи за редовне потребе износе динара 8,076.631.— или 2,5% укупних расхода и њихова је намена у рачунском делу буџета јасно означена.

е) Ванредни расходи предвиђени су свега у укупном износу од 942.200.— дин., од чега отпада 400.000.— на отплату дуга Поштанској штедионици, 500.000.— на проширења градских телефонских мрежа и 48.200.— на име отплате Хипотекарној банци за поштанску зграду у Чачку.

II Приходи

Општа привредна депресија имала је осетне реперкусије и на приходе од поштанске, телеграфске и телефонске службе, јер се преко поштанских, телеграфских и телефонских установа манифестује великим делом читав привредни живот државе (Повици: Тако је!). Овом смањењу прихода допринеле су, извесним делом, и рђаве економске прилике других земаља, услед чега је поштанско-телеграфски и телефонски међународни саобраћај а исто тако и транзитни саобраћај преко наше државе знатно опао.

Сматрам за потребно да вам детаљније изнесем податке о оствареним приходима појединих служба у периоду од 1928/29 до 1934/35 год. у унутрашњем и међународном саобраћају, да бисте добили потпуно јасну претставу о томе, како су се ови приходи у означеном периоду кретали.

Приходи по поштанској радњи у унутрашњем саобраћају износили су:

1928/29	Дин.	270,750.178.02
1929/30	„	287,126.701.64
1930/31	„	292,547.678.17
1931/32	„	287,150.784.70
1932/33	„	259,237.437.06
1933/34	„	261,402.164.69
1934/35	„	263,197.759.32

Из ових података јасно се види, да су приходи по поштанској унутрашњој радњи били у сталном порасту све до 1930/31 год., те године достижу свој максимум, а потом опадају и у 1932/33 достижу свој минимум, и следеће две године показују понова један неосетан пораст. За прво полугође 1935/36 год. остварени су приходи по поштанској унутрашњој радњи у износу од 134,200.000.— па према томе се очекује да ће у овој години бити остварено око 270,000.000.— по одбитку удела Министарства саобраћаја.

Приходи по телеграфској радњи у унутрашњем саобраћају износили су:

1928/29	Дин.	30,858.590.70
1929/30	„	30,795.991.01
1930/31	„	28,092.552.87
1931/32	„	27,979.417.83
1932/33	„	24,643.403.02
1933/34	„	22,665.161.24
1934/35	„	21,559.787.17

Приходи по унутрашњој телеграфској радњи још од 1928/29 год. у сталном су опадању, што значи, да је телеграфски саобраћај из године у годину бивао све мањи. Ово опадање до 1931/32 год. било је доста неосетно, док следеће 1932/33 пада нагло за око 3,300.000.— дин. 1933/34 за 2,000.000.— према претходној години а у 1934/35 за 1,100.000.— према претходној години. За прво полугође 1935/36 год. остварено је прихода по унутрашњој телеграфској радњи у износу од 10,900.000.— динара, што значи да ће у току ове буџетске године бити остварено око 22,000.000.— т.ј. више него у претходној 1934/35 год., па према томе има се очекивати са сигурношћу обустављање даљег опадања прихода по телеграфској радњи.

Приходи по телефонској унутрашњој радњи износили су:

1928/29	Дин.	110,841.006.36
1929/30	„	113,029.520.34
1930/31	„	115,301.162.40
1931/32	„	111,246.640.07
1932/33	„	106,076.322.59
1933/34	„	103,021.476.64
1934/35	„	100,036.722.23

Из ових података види се, да су приходи по телефонској унутрашњој радњи (од инсталација, сеоба, претплата, позивница, јавних говорница и међуградских разговора) били у порасту све до 1930/31 год. а после тога су у сталном праволинијском опадању. Из података за прво полугође ове буџетске године види се, да ће ови приходи остати на истој висини као и последње 1934/35 г. и поред осетног смањења телефонске претплате и таксе за међуградске разговоре.

Приходи од радиофоније, који држави припадају на основу уговора закључених са друштвима, која експлоатишу радиофонске станице износили су:

1928/29	Дин.	2,273.499.93
1929/30	„	3,387.499.31
1930/31	„	4,579.586.62
1931/32	„	4,385.825.61
1932/33	„	4,797.468.12
1933/34	„	5,381.909.65
1934/35	„	6,862.285.27

Као што видите, приходи од радиофоније су у сталном порасту, што је и сасвим разумљиво, услед сталног пораста радиопретплатника. У следећој години са сигурношћу се може очекивати приход од овог сервиса преко 8,000.000.— динара.

Приходи по писмоносној међународној транзитној служби износили су:

1928/29	Дин.	2,902.775.19
1929/30	„	3,384.034.71
1930/31	„	3,399.479.86
1931/32	„	3,394.846.27
1932/33	„	4,039.780.58
1933/34	„	5,191.118.96
1934/35	„	5,191.118.96

Ови приходи проистичу од писмоносног транзита преко наше државе и утврђују се на основу статистичког петнаестодневног мерења трогодишње. Из ових података види се, да је приход по писмоносном транзиту у порасту, што значи да је у порасту и сам транзит.

Приходи по међународној пакетској служби износили су:

1928/29	Дин.	22,770.848.03
1929/30	„	22,809.771.22
1930/31	„	24,510.539.02
1931/32	„	19,404.181.27
1932/33	„	9,919.172.01
1933/34	„	9,321.370.00
1934/35	„	9,630.674.01

Ове цифре показују нам, да је међународна пакетска радња била у сталном порасту до 1930/31 године у 1931/32 наступа пад прихода за око 5,000.000.— а у следеће три буџетске године пада овај саобраћај и приходи са њим на половину. 1933/34 год. ови приходи достижу крајњу доњу границу, а већ следеће 1934/35 у незнатном су порасту за 300.000.— динара. Ова година такође показује извесан пораст према претходној, што је доказ појачане размене добара путем поште.

Приходи по телеграфској међународној радњи износили су:

1928/29	Дин.	18,163.221.84
1929/30	„	17,708.498.35
1930/31	„	17,187.157.55
1931/32	„	15,398.806.15
1932/33	„	11,423.114.06
1933/34	„	11,300.089.87
1934/35	„	10,456.755.50

И приходи по телеграфској међународној радњи показују исту тенденцију као и приходи по телеграфској унутрашњој радњи т.ј. стално опадање саобраћаја са већим скоковима у 1931/32 и 1932/33 години.

Приходи по међународној телефонској радњи износили су:

1928/29	Дин.	6,922.410.93
1929/30	„	8,267.469.24
1930/31	„	9,134.826.74

1931/32	Дин.	9,741.618.83
1932/33	„	10,278.230.42
1933/34	„	14,745.923.60
1934/35	„	16,870.108.31

Ове године очекујемо даљи пораст. Преглед ових прихода даје сасвим обрнуту слику т.ј. перманентни осетан пораст из године у годину. Ови приходи су омогућени изграђивањем нових међународних телефонских веза, и у колико се буде успело да се ове везе још повећају, у толико ће бити повећани и приходи од ове службе, јер су садање везе још увек недовољне да подмире нормалне потребе.

Остали приходи (од продаје инвентарских предмета, кирија, превоза путника и др. ситних прихода) износили су:

1928/29	Дин.	8,147.117.28
1929/30	„	9,311.090.77
1930/31	„	8,232.957.68
1931/32	„	7,965.362.46
1932/33	„	4,833.692.13
1933/34	„	5,028.751.04
1934/35	„	5,120.877.16

Ови се приходи, како се то из предњих података види, за последње три године крећу око 5,000.000.— динара, ранијих година били су просечно око 8,200.000.— динара. Разлика од динара 3,200.000.— долази услед укидања превоза поште државним аутобусима на великом броју поштанских линија, па је и приход од превоза путника опао.

Укупни остварени приходи по свима радњама у унутрашњем и међународном саобраћају кретали су се у истим буџетским периодима и то:

1928/29	Дин.	465,902.424.90
1929/30	„	494,543.183.15
1930/31	„	507,912.941.75
1931/32	„	486,302.946.10
1932/33	„	431,919.398.70
1933/34	„	439,285.736.81
1934/35	„	437,471.777.52

Према овим подацима, укупни приходи били су у сталном порасту све до 1930/31 год. те године достижу максимум, а после, услед настале привредне депресије, и приходи су смањивани све до 1932/33 год., после чега су у извесном порасту. Према до сада оствареним приходима у току ове буџетске године очекује се, да ће приходи за 1935/36 год. изнети преко 440,000.000 динара.

Чист приход по одбитку буџетског расхода износио је у истим буџетским периодима и то:

1928/29	Дин.	110,613.917.26
1929/30	„	135,059.961.39
1930/31	„	106,485.889.70
1931/32	„	101,193.704.07
1932/33	„	97,066.593.95
1933/34	„	111,465.596.34
1934/35	„	119,657.497.91

Ове године предвиђа се 150,000.000. (Бурно пљескање.)

Ја морам, господо, да вам признам, да у овој своти има једна извесна доза оптимизма али тај оптимизам, будите уверени, има своју реалну основу. Краљевска влада др. Стојадиновића, у овоме кратком раздобљу од како се налази на

управи земље, успела је да осигура потребне кредитне за набавку високофреквентних уређаја на свима главним правцима. (Живо пљескање.) Тако је Министарство пошта помоћу тих високофреквентних уређаја остварило следеће нове линије: Београд—Загреб, три нове телефонске линије; Београд—Скопље, три нове телефонске линије; Београд—Сарајево три линије; једна нова линија Београд—Љубљана; једна нова линија Сарајево—Бања Лука—Загреб; једна нова линија Загреб—Сушак и сада у задње време сам расписао лиценцијацију за нову линију Сплит—Загреб. (Живо одобравање и пљескање. Један глас: А када ће бити за Цетиње?) И за Цетиње чућете, већ су припремни радови потпуно готови и у најскоријем времену приступиће се изградњи телеграфске линије Београд—Јадранско море—Француска, која ће ићи кроз Црну Гору. Та ће линија да иде преко Црне Горе и преко Цетиња и претстављаће директну телеграфску везу Југославије са Француском, која је независна од сваког транзита кроз друге државе. Поред ове једне мере, имаде у припреми а делимично су већ изведене и друге мере, — видели сте пре неки дан сам објавио Правилник, по коме се са свакога телефона може вршити међуградски телефонски разговори, — које ће привреда поздравити као погодоване и као олакшицу, а које ће ипак значити један осетан прилив новчаних сретстава у све благајне поштанске. (Пљескање.)

У предлогу буџета за 1936/37 предвиђени су приходи у износу од 512,700.000 динара.

III Општи поглед на поштанску, телеграфску и телефонску службу:

а) Поштанска служба. Преузимајући ресор Министарства пошта, телеграфа и телефона моје главно настојање у току ове године у погледу пошта било је, да се поштанска служба одржи на потребној висини и у овој тежњи чинио сам и чиним све могуће напоре у границама буџетских сретстава. Нарочиту сам пажњу обратио на уређење што бољих поштанских веза, како би се поштанске пошиљке што мање задржавале на путу и што пре биле уручене пошиљаоцима, а исто тако настојим да осигурам и побољшам доставну службу. Како је у многим крајевима наше Краљевине број поштанских установа недовољан и најближе поште су по неколико десетина километара удаљене једна од друге, услед чега је достава поштанских пошиљака у ширем доставном подручју веома отежана, спора и несигурна, отворио сам у току последњих месеци око 15 уговорних пошта, колико су ми буџетска сретства омогућена, а у току је проучавање могућности отварања још извесног броја пошта. У предлогу буџета осигурана су сретства за отварање 10—12 нових пошта у најпотребнијим крајевима и местима.

Број амбулантних и бродских пошта ревидира се сваке године и утврђује према стварним потребама, водећи при том рачуна, да се уведу најповољније везе.

И на снабдевање пошта најпотребнијим предметима и обрасцима, без чега се служба не може правилно да одвија, обратио сам потребну пажњу, настојећи да и у овом погледу све установе буду комплетно опремљене свим оним, што је за успех службе неопходно потребно.

И у следећој буџетској години моје ће настојање бити да, делајући у истом правцу, поштанску службу подигнем на што већу висину (Одобравање.) као и да, у границама буџетских сретстава, повећам садањи број пошта у најпотребнијим крајевима и местима, а нарочиту пажњу посветићу што бољем уређењу доставне службе у ширем доставном подручју, које питање сада проучавам.

Питању подизања поштанских зграда мора се посветити највећа пажња. (Одобравање и повици: Тако је!) У погледу поштанских зграда стање је незадовољавајуће. Највећи број пошта смештен је сада у закупљеним зградама, за које се плаћа годишњи закуп од 7,000.000 динара. Те зграде нису грађене за пошту, те нису прилагођене поштанским потребама. Сем тога у многим зградама просторије су неподесне и у хигијенском погледу, а негде су и кирије знатно високо одмерене. Честа пресељења пошта из зграде у зграду нису подесна ни за грађанство, а с обзиром на телефонске инсталације и градску телефонску мрежу ова пресељења изазивају и знатне расходе у поновном прилагођавању мреже за другу зграду. Како је овде реч о изградњи око 500 већих и мањих објеката, по себи се разуме, да то не може бити програм једног кратког периода. Ове потребе треба установити, сврстати их по њиховој важности и хитности и утврдити план, по коме би се приступило коначном решењу овог и крупног и важног посла, пошто се претходно потребна сретства осигурају. Међу најпотребније изградње долази: зграда Главне поште и Главног телеграфа у Београду, зграда за Дирекцију и Главну пошту у Сплиту, зграда за Дирекцију и Главну пошту у Скопљу, зграда за станичну пошту у Загребу, зграда за једну репрезентативну пошту у Дубровнику, зграда за станичну пошту у Марибору, Херцег Новом, Мостару итд. Питање изградње поштанских зграда у Београду, Сплиту, Скопљу и Загребу покренуто је још пре десетину годину, али обуставом уношења нових инвестиција у буџетске расходе од 1930 године па на даље, подизање ових важних и неопходно потребних објеката одложено је за каснија времена. Једино је Поштанска штедионица преузела изградњу Главне поште и Главног телеграфа у Београду, које ће бити смештене у палати у којој ће бити смештена и Поштанска штедионица као и све установе Министарства пошта, телеграфа и телефона у Београду сем телефонске централе. У предлогу буџета за 1936/37 годину није предвиђен никакав расход за подизање нових поштанских зграда. При свем том ја сам овом питању посветио највећу пажњу, и, споразумно са надлежним факторима, предузео сам кораке за изналажање потребних сретства за градњу напред поменутих зграда путем дугорочног зајма уз осигурање ануитетске службе и ја се надам, да ћу ово привести и у дело, и тиме решити барем неколико крупних и најважнијих питања из ове области. (Одобравање.)

Ни ове године у предлогу буџета за 1936/37 г. није у те сврхе ништа предвиђено, али сам ја предузео кораке да пронађем потребна сретства и да осигурам за ову годину изградњу зграда у Скопљу, Сплиту, Загребу, Херцеговном, Дубровнику а свентуално и у Марибору и Мостару. Још зависи од вас, господо народни посланици, да примите амандман којим ми се даје одобрење за то, а друга

надлежна места су већ дала за то своје одобрење. (Пљескање).

б) Телеграфска служба. У погледу телеграфске службе није вршено у току ове године никакво знатно проширење ни телеграфске мреже нити телеграфских уређаја с обзиром да је телеграфски саобраћај у сталном опадању. Главна пажња кроз ову годину обраћена је, у границама сретстава, на одржавање постојеће мреже и уређаја. И у следећој буџетској години рад на телеграфској служби има се ограничит у главном на уредно одржавање постојећих уређаја и телеграфске мреже, на уредно снабдевање потребним материјалом и на увођење савршенијих техничких проналазака, у колико то буду сретства допустила.

Приведени су крају преговори са француском поштанском управом о постављању једне директне телеграфске везе између Париза и Београда преко Туниса постављањем једног поморског кабла до нашег Приморја. У том случају ми ћемо имати да изградимо ваздушну телеграфску линију од Приморја до Београда. Ова линија има да осигура директан жични телеграфски саобраћај између Београда и Париза. (Живо одобравање и пљескање).

в) Радиотелеграфска служба. Радиотелеграфска служба обавља се преко две радиотелеграфске станице: државне у Загребу и приватне у Београду (Раковици), коју, према уговору, експлоатише једно приватно друштво од 1924 г. Државна станица у Загребу ради са Берлином, Варшавом и Тираном, а београдска са осталим државама и континентима. У погледу експлоатације станице у Београду појавили су се између подручног ми Министарства и друштва извесни неспоразуми. Предузео сам све што је потребно, да те неспоразуме отклоним на начин, који ће сачувати потпуно интерес државе и друштву омогућити рад према уговору. (Одобравање).

г) Радиофонска служба. Радиофонска служба обавља се преко три радиоemisиионе станице: у Београду, Загребу и Љубљани, које експлоатишу три приватна друштва на основу уговора из 1928 г. свако на своме уговорном подручју. Трошкове експлоатације покривају друштва из уговором утврђеног процента од радиопретплате. Приход који држави припада од процента радиопретплате изложио сам напред за неколико година. За текућу годину очекује се приход држави, с обзиром на повећање радиопретплатника у износу од око 8 милиона динара.

Услед наглог развитка и усавршавања радиотехнике последњих година узела је радиофонија данас такве размере, да је постала неопходно сретство и инструменат за ширење културе и просвећивање народа, за привредне циљеве, националну пропаганду, забаву и за распрострањавање свих вести од општег државног и народног значаја и интереса. Због овако великог значаја радиофоније, све државе посвећују данас њеном развитку и унапређењу нарочиту пажњу, и настоје да изградњом радиоemisиионих станица великих снага и предузимањем и других мера омогуће радиофонији што бржи развој, у циљу да се што боље искористи данашња тековина радиотехнике.

Радиофонија у нашој Краљевини далеко заостаје од радиофоније свих других земаља. Док се у суседним и осталим земљама Европе нагло повећава број радиоemisиионих станица и подижу станице великих антенских стана, код нас је у том по-

гледу још увек исто стање које је било у самом почетку њихове изградње. Данашња београдска радиостаница има снагу од свега 2 КВ, станица у Загребу 0,7 КВ, а станица у Љубљани 5 КВ. Укупан број радиопретплатника крајем 1935 г. износио је свега 78.857. И по броју и по укупној снази наших станица ми се налазимо данас међу последњим државама Европе. При таквом стању, разуме се, није се могла ни радиофонија развијати оним темпом и у оном обиму, како се развила у другим земљама, па се не може са садашњим станицама извући ни она велика корист, коју нам пружа радиотехника. Емисије станица суседних земаља чују се код нас врло добро са јевтиним апаратима а у извесним крајевима и на детектору. На супрот томе, емисије наших станица ни са најбољим пријемницима не могу се у појединим крајевима добро чути, јер су емисије слабе, њихов домет мали а сем тога наше су емисије пригушене од других јачих станица. (Повици: Тако је!). Овај недостатак у станицама јачих снага уочен је још пре неколико година, али сви покушаји, да се дође до јачих станица, до сада нису реализовани.

И тако, господо, ми данас имадемо такво стање да Југославија у погледу радиофоније не претставља никакво национално радиофонско подручје, него се она дели на четири утицајне сфере тих јачих суседних станица.

С обзиром на напред истакнути велики значај радиофоније за опште државне, привредне и културне циљеве, по моме мишљењу, био би грех садање стање и на даље задржати и у том погледу ништа не предузимати. (Одобравање и повици: Тако је!). Преузимајући ресор повереног ми Министарства, једно од првих питања, коме сам посетио сву дужну пажњу било је и питање побољшања радиофоније у нашој земљи. (Одобравање). Сматрам да су напред изнете чињенице довољно убедљиве, да се у погледу радиостанца не сме и даље остати при садашњем стању, већ да се изградњи нових станица у потребном броју и довољних снага мора што пре приступити. (Живо одобравање и повици: Тако је!). То захтева и највиши интерес наше земље. У циљу решења овог крупног питања ја сам већ предузео потребне мере, и надам се да ћу га окончати на начин који ће потпуно задовољити и све државне и народне потребе, и у сваком погледу обезбедити и интерес државе. (Бурно пљескање и повици: Живео!).

д) Телефонска служба. У погледу телефонске службе морам на првом месту да нагласим да је постојећа телефонска мрежа недовољна да задовољи све данашње привредне, административне и друге потребе. Везе за обнављање међуградских разговора у највише случајева добијају се споро. Чека се често сатима на њих, а многи пријављени разговори остану и необављени. Колико је то губитак с једне стране за привреду а с друге стране и за државну касу, није потребно да нарочито наглашавам. За добро функционисање ове службе потребно је имати поред исправних уређаја у првом реду и тако разгранату телефонску мрежу, која ће моћи да прими цео саобраћај и да омогући без застоја обављање сваког пријављеног разговора.

За проширење ове мреже потребне су знатне инвестиције. Редовни буџетски расходи на ове сврхе, који су иначе последњих буџетских година стално смањивани, не могу се употребљавати на

већа проширења телефонске мреже. Та сретства служе у главном за нормално одржавање постојећих централа, апарата, машина, уређаја и телефонске мреже, а само у врло ограничену обиму и за изградњу нових краћих телефонских мрежа и уређаја. Због тога се не може у највише случајева ни излазити у сусрет многобројним оправданим захтевима привредних кругова за изградњу и проширење нових телефонских веза.

Сличне тешкоће постоје и са телефонском мрежом у већим градовима. Пораст телефонских претплатника у већим градовима захтева и стално повећање и проширење градске мреже у свима правцима града. По правилу, телефонска градска мрежа треба да буде изграђивана у таквом обиму, који ће одмах омогућити добијања телефона свакоме, ко га затражи. Та потреба са садашњим буџетским сретствима не може бити подмирена. И у Београду, и у Загребу, и у Љубљани као и у другим већим местима постоји знатан број пријављених лица, који телефон не могу добити, јер је телефонска мрежа у том крају потпуно попуњена. Потребан је знатан издатак за набавку и полагање градских каблова и изградњу ваздушне мреже. Та сретства буџетом предвиђена нису ни издалека довољна, да ову потребу подмире. Ја чиним и чинићу све напоре да из расположивих сретстава побољшам и прилике код градских мрежа, али ће мој успех бити само толики, колико ми сретства буду омогућила.

Од важнијих радова из области телефона сматрам за потребно да неколико њих и посебно наведем. Један од највећих радова ове врсте је реконструкција целокупне телефонске градске мреже у Сарајеву и инсталација нове телефонске месне аутоматске централе за 2000 бројева и међуградске централе у Сарајеву, чиме се скида са дневног реда једно врло крупно питање из ове области, које је годинама задавало велике бриге. (Живо одобравање). Реконструкција мреже врши се из редовних буџетских сретстава, а централа из посебног кредита. У вези са овим радовима и бања Илија биће једним аутоматским телефонским уређајем везана за сарајевску централу. (Одобравање).

Други важнији рад из ове области јесте инсталација аутоматске телефонске централе у Земуну. Као што је познато београдски и земунски телефонски претплатници доводе се сада у везу посредовањем телефонских службеника. Добијање ових веза је сада доста отежано, нешто због манипулације а нарочито због недовољног броја телефонских линија између ове две централе. (Повици: Тако је!) Саобраћај између Београда и Земуна тако је развијен, да је се још раније појавила потреба да се у Земуну инсталише телефонски уређај, који ће аутоматским путем омогућити међусобно општење претплатника оба места. По овом питању донето је решење 1934 г. пре него сам преузео поверени ми ресор, али је потребно да одстраним још извесне техничке недостатке и доведем у склад извесна питања финансијске природе пре него буде дефинитиван уговор потписан. Ови се радови имају да изврше преко Европског друштва, коме је поверена градња жељезничке пруге Велес—Прилеп. Ако то не би успело, онда ћемо у најскоријем времену приступити једном другом решењу, да се и то питање скине с дневног реда. (Одобравање).

Поред наведених важнијих радова из ове области у току је инсталација и аутоматске теле-

фонске бледске групе, која по својој конструкцији претставља код нас једну новину, а први почетак за групно аутоматизирање суседних места, која су у тесном међусобном телефонском саобраћају. Противу рђавих телефонских веза на Бледу и околним туристичким местима (Лешце, Радовљица, Јесеница и Бохињска Бистрица) од дужег времена постоје стални приговори. С обзиром на посебни пначај Бледа и наведених места, а пошто сам претходно осигурао потребан кредит за све радове приступио сам инсталацији телефонских уређаја у овим местима, који чине једну јединствену групу и омогућује аутоматским путем телефонски саобраћај између претплатника свих места региструјући притом за сваког претплатника број обављених телефонских разговора са местима, за која се плаћа међуградска телефонска такса. Целокупна ова инсталација биће предана јавном саобраћају почетком месеца маја текуће године. (Одобравање). Истовремено сам решио и питање поштанске зграде на Бледу, пошто су инсталације на Бледу већ обима и због тога нису могле бити смештене у приватној згради.

Да напоменем још и то, да ми је, стављањем на расположење једног посебног кредита, омогућено да набавим неколико високофреквентних уређаја са једним и три канала за главне телефонске правце, којима ће се повећати досадашњи број телефонских могућности и тиме међуградски саобраћај за те правце осетно побољшати. (Пљескање).

Што се тиче међународних телефонских веза морам да нагласим, да је ово један посебан проблем, коме треба посветити нарочиту пажњу. (Повици: Тако је!) Из података о кретању прихода у појединим буџетским периодима, које сам вам мало пре изложио, види се, да су приходи по свима службама са насталом привредном депресијом били у осетном опадању. Једино приходи по међународној телефонској радњи показивали су осетан стални пораст без обзира на привредну депресију. Када се узме у обзир и то, да један велики број пријављених говора остане неостварен као и то, да наши и инострани корисници знајући за тешкоће у добијању веза, и не покушавају да траже међусобне везе сем у изванредно хитним случајевима, јасно је да би ти приходи били још и знатно већи, када би имали већи број телефонских веза са иностранством, (Повици: Тако је!) чак и сада, када свуда владају врло тешке привредне прилике. Ово тврђење поткрепљујем и захтевом од више држава, да им се на правцу Београд—Загреб—Марибор—аустројска граница што пре ставе на расположење још нових најмање 14 телефонских линија до Београда, Загреба, и кроз Југославију ради омогућавања добре телефонске везе са Југославијом и преко Југославије са Истоком. Колики је губитак за нашу привреду а и са фискалног гледишта за нашу државу, што немамо довољан број међународних телефонских линија, мислим да није потребно да нарочито истичем. И са становишта унутрашњег телефонског саобраћаја правац Београд—Загреб је најважнији правац за директне линије, јер тим правцем иде делимично или у целости телефонски саобраћај целе Савске и Дравске бановине са свима осталим бановинама и обратно. Тај исти правац, продужен преко Марибора до аустријске границе чини и основицу за телефонске везе са иностранством. С тога њега на првом месту треба и оспособити

да може примити сав телефонски саобраћај како за унутрашњост земље тако и за иностранство. (Пљескање и повици: Тако је!)

Садања телефонска пруга Београд—Загреб толико је оптерећена, да не може да прими више ни једну линију. Темељитом реконструкцијом ове трасе аустријске границе, која би изнела на десетине милиона динара могло би се повући још неколико телефонских линија, и тиме најнужнија потреба тренутно подмирити, али би се ускоро за тим поново стајало пред истим питањем. Такво решење не би било целисходно ни са техничког гледишта ни са саобраћајног гледишта нити пак са економског гледишта. Правилно решење овога проблема за сва три поменута гледишта лежи у напуштању ваздушне телефонске мреже и полагању телефонског кабла са довољним бројем линија за унутрашњи и међународни транзитни саобраћај. (Бурно пљескање), Употребом телефонског кабла са Пупиновим калемовима и појачавањима телефонски домет између најудаљенијих земаља потпуно је обезбеђен.

Могу, господо, да вам кажем, да при скорашњен оркану када је била порушена телефонска веза Београд—Загреб, ја сам првога дана ујутро разговарао преко Берлина и чуо сам јасније него на директној линији. Ово вам износим да бих вам показао какав је квалитет разговора који иду кроз кабловске линије.

Користећи се добрим својствима каблова све земље западне и централне Европе већ су реконструисале своје телефонске мреже и оспособиле их у сваком погледу и за унутрашњи и за међународни саобраћај. Изградњом телефонског кабла на овоме правцу велике количине жице и другог телефонског материјала као и високофреквентни уређаји на овоме правцу били би корисно употребљени у исте сврхе на другим правцима за проширење остале наше мреже. (Повици: Тако је!) Полагањем овога кабла било би дефинитивно решено једно крупно питање, због кога пати наша цела привреда. Трошкови одржавања телефонског кабла су минимални, а безбедност телефонског саобраћаја је несравњиво већа, а каквоћа преношења гласа каблом је далеко боља него код ваздушних линија, које су подложне разним амтосферским утицајима, утицајима страних електричних инсталација и међусобним утицајима. (Повици: Тако је!)

Омогућавањем довољних, добрих и брзих телефонских веза са иностранством на основу наших статистичких података и статистичких података суседних северних земаља, промет, па према томе и приходи, имају се у кратком року по постављању кабла удвостручити, тако да ће се из самих повећаних прихода моћи, кроз неколико година да отплати сав инвестирани капитал у ове радове. Ово питање, коме посвећујем највећу пажњу, (Пљескање) већ је проучено и ја ћу покушати, ако будем добио повољне финансијске услове, да га решим путем отплата кроз дужи низ година, а сретства за то црпео бих у главном из повећаних прихода по овој служби.

б) Техничка служба. Ову службу обавља техничко стручно особље 27 т. т. техничких секција и 8 т. т. радионица, а непосредни надзор над њиховим радом врше стручни отсеци дирекција, односно т. т. одељење Министарства. Настојим да у ову службу уведем што већи број техничара са факултетском спремом, да би саму службу дигао на што већи степен а с друге стране да упослим

и што већи број дипломираних инжињера. (Одобравање).

е) Инспекциона и контролна служба код пошта врши се преко нарочитих инспекционих органа. Редовни и ванредни прегледи каса обављају се по правилу једанпут годишње. Противу утврђених манипулативних грешака или рада противно прописима примењују се ефикасне одговарајуће мере, а противу утврђених касених мањака или послуге новцем примењују се најоштрије мере. Број случајева проневера и њихова висина сразмерно новчаном промету од више десетина милијарди које прођу кроз руке поштанско-телеграфско-телефонског особља, релативно је мали, што је најбољи доказ да је морал код поштанско-телеграфско-телефонског особља на висини и да особље врши савесно и предано своју службу. (Пљескање и повици: Браво!) Моје настојање биће да контролну и инспекциону службу, које спадају у врло важне гране службе још више усавршим.

Што се тиче техничког особља ову службу обавља редовно техничко стручно особље. Настојају да се у ову службу уведе што већи број млађих људи техничара, како би се техничка служба подигла на што већу висину, а с тим уједно запослио што већи број наших млађих инжињера. (Живо одобравање). Увешћемо још неке новине које ће омогућити да поштански службеници и своје здрављу посвете већу бригу. Једна од тих мера јесте да се у будуће достава редовних пошиљка недељом неће вршити.

ж) Тарифе. Последња ревизија тарифе за поштанске пошиљке, упутнице и телеграме извршена је у 1931 години. Ревизија такса за поштанске пакете извршена је такође у 1931 години. Те су таксе нешто смањене, а за пакете преко 5 кг. тежине уведене су таксе по зонама и тежини. У току 1936/37 године ове ће таксе бити задржане. Може бити речи само о коректурама појединих ставова у ограниченом обиму. У 1934 години извршене су извесне коректуре у ставовима за чековне уплате код пошта у износима преко 2000 динара. У телефонској тарифи извршене су битне измене које су ступиле на снагу 1 јула 1935 године. Многобројне оправдане жалбе привредних кругова, да су извесни ставови телефонских тарифа високи и неподношљиви, услед чега је број телефонских корисника почео да опада, био је повод да се све телефонске таксе подвргну свестраној ревизији. Извршеном ревизијом учињена су знатна смањења и погодности, што је у привредним круговима веома повољно одјекнуло. (Живо одобравање). За телефоне, чији су претплатници сеоске општине, учињене су такође крајње погодности у циљу омогућавања да се што већи број сеоских општина веже за централу у седишту спеза. (Пљескање). Овим смањењима растерећена је привреда за око 8,000.000 динара, а за толико су умањени и приходи Министарства.

з) Стручни течајеви. Ради што бољег стручног оспособљења особља за службу предвиђени су стручни течајеви за чиновничке приправнике свих категорија после једне године праксе у манипулативној служби. (Одобравање). Сада се одржавају редовно ови течајеви при Министарству за приправнике по § 45 став 2 и 3 и трају 10 месеци. По свршетку течаја и положеном испиту приправници се упућују у поште на рад. Стручни течајеви за приправнике по § 45 став 1 услед недовољних

буџетских сретстава не одржавају се већ неколико година. Ова лица добивају стручно оспособљење праксом у манипулативној служби. За успех саме службе било би пожељно и ове приправнике провести кроз течај и ја ћу настојати да уведем и ове течајеве, чим потребна сретства за то будем обезбедио.

д) Законодавство. Целокупна поштанско-телеграфско-телефонска служба заснива се на Закону о пошти, телеграфу и телефону, међународним конвенцијама, споразумима, уредбама и правилницима.

У прошлој години донет је нов Правилник о телефонској служби у унутрашњем саобраћају. Ради се интензивно на доношењу новог Правилника о рачунској служби и изменама и допунама осталих постојећих правилника у циљу што бољег прилагођивања садањим потребама службе. (Одобравање). Спремљен је и нацрт радио закона, који ћу ускоро моћи да изнесем пред Народно представништво. Тада ће бити решено и питање великих станица Београд—Загреб—Љубљана. Друго у погледу поштанско-телеграфско-телефонског законодавства не бих имао ништа од већег значаја да наведем.

С обзиром на све напред изложено молим, да се буџет, овакав какав је предложен прими. (Бурно и дуготрајно плескање и повици: Живео!).

Председник Stevan Ćirić: Има рећ народни посланик г. Ђорђе Јевтић.

Ђорђе Јевтић: Господо народни посланици, Министарство пошта, телеграфа и телефона, чији је буџет сада на претресу, једно је од врло важних Министарстава па се с тога и његовом буџету има поклонити озбиљна пажња. (Повици: Тако је!) Од колике је важности пошта, телеграф и телефон најбољи нам је доказ то, што се приликом револуција и државних удара понајпре ради на томе, да се устанници дочепају ових институција, јер онај ко њих држи у рукама, тај је господар ситуације. (Повици: Тако је!) То исто важи, господо, и за радио-станице. Томе су опет докази последњи нереди у Бечу.

Господо, ми се не можемо похвалити органима наше поштанско-телеграфске и телефонске службе, нити сигурношћу саме ове службе. Каква је сигурност у поштанској телеграфској и телефонској служби видело се ових дана, кад је једна већа непогода оборила преко хиљаду телеграфских стубова, те је веза између Загреба и Београда морала ићи преко Беча и Берлина, а не преко наше државе. С тога ја мислим да треба одмах приступити постављању кабловских линија у нашој земљи. (Повици: Тако је!)

Што се тиче пак сигурности наших поштанско-телеграфских и телефонских службеника, ја ћу вам навести само један пример. 29 јула пр. год. извесни анационални елементи у Срезу панчевачком покушали су да отму неколико општина и да их поседну. У неколико општина они су успели да отму општинске зграде и да разоружају жандарме и општинске стражаре. И док је претседник општине, који је добровољац, давао отпора и редовно о току догађаја преко телеграфа извештавао своју претпостављену власт, закупница државне поште није хтела те извештаје да достави вишим властима а то зато, што је била на страни побуњеника. Она се и данас налази на томе положају

на коме је и онда била, у место да је за такав рад кажњена и изгубила службу. Наши поштарци и телеграфисти морају, господо, бити строго национални и нашој држави политички одани људи. (Одобравање и повици: Тако је!)

Постављење кабловских линија, као што рече господин Министар пошта, од велике је важности. Тај посао морао би да кошта државу преко 1 милијарде динара. Сви Министри, који су до сада управљали ресором Министарства пошта и телеграфа расписивали су лицитације са кредитима који су им стојали на расположењу, па је тако расписана лицитација и за 20 октобар. Ја бих желео да скренем пажњу г. Министру на један закључак, који је донела једна комисија стручњака и индустријалаца у нашој земљи и који ћу му овом приликом дати. Постављање каблова било би најбоље решено ако би се тај посао уступио нашим домаћим индустријалцима и капиталистима и ако се подигне фабрика каблова у нашој земљи и рафинерије бакра. (Одобравање). Ми имамо много бакарних руда у нашој земљи, али још немамо рафинерију бакра, која нам може бити од велике потребе за нашу ратну индустрију. (Одобравање и повици: Тако је!) И баш ову прилику кад буде расписивао лицитацију за постављање ових каблова Министар може искористити да тражи од онога на кога остане лицитација за ове каблове, да подигне и фабрику за рафинерију бакра. (Одобравање). Ја бих се радовао ако г. Министар изјави да ће ово имати на уму, јер би од тога добили много; трошили би наше сировине, бакар, олово и хартију, запослили радништво итд.

Исто тако на радио станицу мора се обратити велика пажња. Ја бих скренуо пажњу на објављивање посланичких говора. Неки дан је радио станица објавила говор нашега друга Жике Димитријевића и др. Драгутина Јанковића. Тога нашег великог друга и сељака ушао је цео говор од речи до речи, а др. Јанковића само пет речи. Радио станица има да служи нашој просвети и националној мисли, а не може бити у рукама појединих политичких група. (Одобравање на левици и повици: Тако је!)

Као што сам напред поменуо мора се посветити велика пажња националној и политичкој оријентацији наших поштарца. Што се тиче жена ја сам против тога да оне могу узимати у закуп поште код толиких наших резервних официра и ђака који су без посла. (Одобравање на левици и повици: Тако је!) Даље, у многим пограничним местима има особља које није национално оријентисано и ја бих све такве поштаре, који су национално мало сумњиви, пребацио на другу страну, а на граници поставио само национално сигурне људе. (Одобравање и повици: Тако је!).

Још неколико речи о поштанским таксама. Пре две три године финансијским законом укинута је право, које су дотле имале земљорадничке задруге, да се могу користити бесплатном поштарином, а то је право остало и даље индустријским и још неким другим много јачим коморама. Ја налазим, да када је то право укинута земљорадничким задругама да га је требало укинути и овим другима или оставити и свима дати иста права. Исто тако имао бих да кажем да су таксе за писма доста велике. Оне су донете у доба просперитета, кад су цене земљорадничким производима биле доста ве-

лике, па и сада су те таксе остале исте. За тежину од 10—12 грама дати 1.50 динара то је много. Ја бих молио, да се цене за писма смање; и да се доведу у склад са ценама земљорадничких производа. (Одобравање на левици и повици: Тако је!) Рачунајући да ће моје сугестије г. Министар примити, ја ћу гласати за овај буџет. (Пљескање).

Pretsednik Stevan Ćirić: Има реч народни посланик г. Nikon Lazarević.

Никон Лазаревић: Господо народни посланици, кад сам као млад човек долазио на скупштинске галерије и посматрао рад народних посланика предатне Србије, ја сам осећао да у томе раду, пуном достојанства и озбиљности, има нечег узвишеног, божанског. (Одобравање). Па како и не би било, када се ту свака мисао, свака реч добро одмеравала пре но што ће се рећи. Како и не би, када се ту радило и мислило само о добру народа и државе. (Одобравање и повици: Тако је!) Како и не би, када је међу њима био Господ, кога су они на почетку свог посланичког рада свечаном заклетвом дозивали у помоћ и за сведока, да ће радити само на добро народа и државе.

Њихова кућа, стара Народна скупштина, тада је била неприкосновена као храм Божји. Да вам се исповедим, господо народни посланици, тада сам ја у својој души помишљао, како бих се ја осећао срећан када би, као народни изабраник, једном ушао у тај народни храм до послужим Богу и народу своје. И моју је жељу Господ испунио. Изабран сам за народног посланика и дошао у Београд пун страхопоштовања и вере, да послужим своје узвишеном Краљу и народу а на славу Богу. (Пљескање).

Одмах у почетку свог посланичког делања ја сам се разочарао. Место да смо свој рад почели молитвом и призивањем Бога и благодарењем у цркви, како је то раније чињено у нашој старој Скупштини, ми смо свој рад почели заклетвом у којој се не помиње ни Бог ни вера! Ми се нисмо заједнички помолили Богу, нити га призивали у помоћ онако, како је то стари наш народни обичај од вајкада био. И над нама, господо народни посланици, не лебди онај узвишени верски чин, који је лебдео над нашим предатним народним посланицима, нити оно узвишено духовно расположење које људима побожним обилно подарује Свевишњи. Уместо озбиљности, ми смо били сведоци једне атмосфере у овом Дому која није служила на част онима који су је изазвали и припремили. Та атмосфера довела је до безбожничког и одвратног догађаја, који се је, на гнушање и згрожење целога културног света као и овога Дома, прекључе овде одиграо. Свега тога не би било, када би над овим Домом и у њему било оног узвишеног божанског Промисла, који је владао некада у нашој старој Скупштини, када се све почињало, радило и завршавало са именом Божјим и у име Бога. (Одобравање).

Изгледа ми, да се је традиционални дух старе предатне српске Скупштине изгубио и заборавио. А требало би, да се баш данас обнови, и да послужи за пример онима, који се свим снагама труде да унизе и окаљају достојанство и светиње ове народне Куће. (Живо одобравање и повици: Тако је!)

Разочарао сам се и судбином која је снашла стару зграду предатне Народне скупштине Кра-

љевине Србије. Уместо да се та зграда, која је данас по пространству свом и сувише мала за нас, народне посланике данашње велике Југославије, чува као свети споменик народни, да би се поколењу показало где је седео поједини наш народни великан, у којој су донете значајне одлуке за наше ослобођење и уједињење, данас се у њој дају неке профане кинематографске претставе. (Одобравање). Под фирмом Народног биоскопа даје се народу ненародни програм пун аустро-мађарског разврата. (Повици: Тако је!) Ко би икада у предатној Србији могао помислити, да ће у томе храму народном пропевати белосветске певачице и поиграти играчице из кафешантана.

Све то, господо народни посланици, чини на мене тежак утисак. Ја, господо, у име оних који су некада у тој згради седели тражим, да се томе учини крај и да се та зграда огласи као народни споменик и преда на чување Министру просвете. (Одобравање и повици: Тако је!) Исто тако предлагем, да се у заклетву народних посланика поново унесе име Божије и да се она прилагоди свима верским осећајима нашега народа. Тада ће међу нама поново да буде дух Господњи, који ће нас запајати и учинити нас трпељивим, бољим, озбиљнијим, дружељубљивијим. Тада ћемо моћи боље послушати и Краљу и народу.

Није то била само случајност, да је новац предатне Србије био стабилнији и снажнији од данашњег. И онда је било економске кризе и онда смо имали аутархија, царинских ратова, али је ту новчаницу чувао Бог, јер је на њој било исписано словима: „Бог чува Србију”.

После рата прецртали смо реч „Србија”, као што смо је прецртали и предали историји на више других места, исто онако као што смо предали музеју многе светле симболе победоносне Србије, за љубав наше браће с којима смо се ујединили. Али смо са речи „Србија” прецртали и име Господа, и то је за мене теже и дубље но оно прво.

Господо народни посланици, говорићу сада о буџету који је пред нама, а специјално о буџету обновљеног Министарства пошта, телеграфа и телефона. Тешко економско стање у коме живимо диктовало је, да се у буџету чине замашне уштеде, јер се није ни хтело ни смело помишљати на увођење нових терета народу. Отуда је и овај буџет препоручен од мојих пријатеља предговорника. Ја знам, господо народни посланици, да у њему нема много тога што би било и прешно и потребно да се унесе. Све то остало је за идући буџет.

Ја верујем, да ће се тада наћи могућности и разумевања за многе корисне предлоге, који су овде у овоме Дому пали, па молим г. Министра финансија да их води у евиденцији и да их већ сада унесе у нацрт идућег буџета, који ће се за неколико дана почети да ради.

У мој изборни Срез левачки, који је саставни део Шумадије, који је више пасиван но активан зато што нема саобраћајним сретстава, железница ни путева, у коме су школе оскудне и малобројне, није допрла модерна социјална скрб и савремена хигијена. На граници источне и јужне Шумадије овај је срез први примио и одбијао ударце непријатеља, који је надирао у Шумадију да је покори, па зато и највише увек страдао. (Повици: Тако је!) Тај се је срез и пре устанка дизао и дизао народ

Шумадије на отпор за ослобођење, па је први био и за време нашег устанка под неумрлим вођом Карађорђем. Левачки је срез, дакле, од почетка ослобођења па до завршетка ослобођења и уједињења, вазда био први, па ипак ни до данас ништа није добио за побољшање свога економског и социјалног стања. Пројектована је пруга Копривница—Вараждин скоро, и ако у тим крајевима има доста распрострањене железничке мреже, док Левач остаје вазда као заборављено сироче и пасторче, што не би требало ни смело да буде. Многе се пруге изградише, па ће се градити и ова за коју вам рекох да је пројектована, док се на прузи Крагујевац—Крушевац пројектованој и озакоњеној 1912 године још и не отпочиње рад! Ако ко има права да говори о потреби једнакости и равноправности поделе кредита, то је мој Срез левачки. Али је он далеко од тога да од тога ствара неко „државно питање”. Мене радује што је господин Претседник Краљевске владе у своме експозеу прекјучер напоменуо, да ће се обратити пажња на оне крајеве наше простране отаџбине, који су били до сада заборављени.

У овоме Дому много је говорено и говори се о раздужењу нашег сељака и многи су говорници изнели своје гледиште и разлоге по томе питању како да се реши и што пре да се реши, те према томе ја нећу да излажем своје мисли овде о томе, већ само желим да се ово тешко и болно питање што пре једном реши праведно и поштено. (Одобравање.)

У овоме Дому, господо народни посланици, много се је говорило и о крупним проблемима, који постоје и великанима, који су се о тим питањима изјашњавали. Али нико не помену нашега најлепшег великана и светитеља Саву, оснивача не само самосталне православне цркве у српском народу, но и оснивача српског национализма. Предратна Србија уносила је у свој мали и скромни буџет суму од 100.000 динара за подизање цркве Св. Саве у Београду. Да није Србија повучена у рат, да се није борила за своју слободу, која је била угрожена и да није проливала своју крв за уједињење са нашом браћом, које је уједињење она себи ставила у задатак као национални и државни свој програм, данас би тај храм већ био сазидан сретствима малог србијанског буџета. Ја молим Краљевску владу, да следи примеру својих претходника и нађе могућности да се уједињени наш народ достојно одужи свом првом националном великану, светитељу Сави и омогући подизање његовог храма. (Одобравање.)

Требало би овом приликом да подвучем, да је православна црква и православље било главна основа и огњиште националне борбе за ослобођење и величину Србије и да је она активно учествовала у раду око ослобођења и уједињења наше браће Хрвата и Словенаца. Данас, у великој Југославији, православна црква није више државна. Православна црква, она је једна од признатих законских дела, а та иста православна црква, која је активно учествовала у сваком националном раду Србије, није се повукла, већ је, свесна своје одговорности пред историјом и народом, наставила благотворан рад на сливању и стапању Срба, Хрвата и Словенаца у један јединствени Југословенски народ у духу трпељивости и смиревања

духова. Никада православна црква и њено свештенство није сејало мржњу и нетрпељивост међу нашом браћом друге вере и никада није истицала своју велику и пресудну улогу у делу ослобођења и уједињења. (Одобравање и повици: Тако је!) Њен најузвишенији члан, Блаженопочивши Краљ Александар I (Сви посланици устају и једнодушно кличу: Слава Великому Краљу!) био је вазда светао пример верске трпељивости и светао пример како треба волети сву браћу нашу и друге вере. (Једнодушни повици: Тако је!) Господо, није случајност, да се највећи наш орден, Карађорђева звезда са лентом налази на грудима католичког надбискупа, Преузвишеног господина др. Анте Бауера, који га је од Блаженопочившег Краља добио као знак Његове високе пажње према католичкој вери, пажње и поштовања којом га је одгајила православна црква. (Одобравање и повици: Тако је!)

Велики светли пример свима онима који хоће да воде народ дао нам је Онај, кога данас више нема међу нама, Блаженопочивши Краљ Александар I Ујединитељ. (Једнодушни повици: Слава Му!) Своје знање и државничку мудрост црпео је он изравно из народа, кога је обилазио с којим је разговарао, коме се нашао у свакој неприлици. Од рова па до престола Блаженопочивши Краљ Александар био је увек само са народом и за народ. (Једнодушни повици: Тако је!) Познавао је његове обичаје и потребе, залазио је у најзабаченије колибе и крајеве, ублажавао беду и најсиромашнијим и својим топлим осмехом уносио радост у сваку сељачку кућу. (Једнодушни повици: Тако је!) Он данас није међу нама. (Сви посланици устају сложено и кличу: Слава Краљу Александру!) Али Његов дух лебди вазда пред нама, дух љубави и слоге, дух широког очинског срца и братског старања, дух побожности и вере у Господа Бога. (Једнодушни повици: Тако је!)

Њему би се најбоље одужили када би и ми као и он што је био, били богобојажљиви, морални и мирољубиви, и као год што је Он положио Свој живот за велико дело мира, тако и ми треба да смо вазда приправни да за дело мира и братске љубави дамо сво наше овоземаљско благо. (Одобравање и повици: Тако је!)

Гласајући за овај буџет, ја гласам за све оне издатке од којих живе хиљаде и хиљаде малих и вредних породица наших, ја гласам за нормално функционисање нашег државног апарата, на добро народа и државе. Молим господу народне посланике да ми не замере што сам у своме говору био више свештеник но посланик. Уверен сам, да ће се међу нама наћи говорника који ће се више и стручније позабавити ресором Министарства пошта, телеграфа и телефона за чији ћу буџет и ја врло радо гласати. (Пљескање.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pretres predloga budžeta rashoda — Xla razdela — Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona — molim gospodu narodne poslanike, neka mi oprostite za ovih osam genitiva — u pojedinostima završen je. Kako je lista govornika iscrpena prelazimo na glasanje. Glasaće se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim izvestioca g. dr. Ćaslava Nikitovića da izvoli pročitati partiju 356u.

Izvestilac dr. Ćaslav Nikitović pročitа partiju 356 u.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 356u? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je partija 356u jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 356 f.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 356 f.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 356 f? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je partija 356 h jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 356 h sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 356 h sa amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

XIa RAZDEO — MINISTARSTVO POŠTA, TELEGRAFA I TELEFONA

GLAVA LXXXVIv — MINISTARSTVO

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.
656h

Specijalne nagrade:

- 2 Nagrade članovima komisije za izradu zakonskih projekata itd. povećati sa . . . +50.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 656 h sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je partija 656 h jednoglasno primljena sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite čuti partiju 656 c.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — XIa razdeo — Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona od partije 656 c do 656 §/2 zaključno.

Pretsednik Stevan Ćirić: Izvolite čuti partiju 656§/2—I sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 656§/2—I sa amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part.
656§/2-1 „Subvencije parobrodskim preduzećima za organizaciju i vršenje redovnog saobraćaja i prevoza pošte morem (ova subvencija plaća se parobrodskim preduzećima na osnovu zaključenih ugovora i naknadnih sporazuma od 1-IV-1932)“

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 656§/2—I sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je partija 656§/2—I sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 656§/3 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 656§/3 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part.
656§/3 Za opravku poštanskih vagona itd. povećati sa +1,000.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 656§/3 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je partija 656§/3 jednoglasno primljena sa amandmanom Kraljevske vlade. Izvolite

čuti partiju 656§/3—I (nova) po predlogu u amandmanima Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 656§/3—I (nova) po predlogu u amandmanima Kraljevske vlade, koji glasi:

Part.

656§/3-1 (nova) Nabavka potrošnog materijala i štampanje poštanskih maraka i ostalih vrednosnika +6,000.000.—
Svega Gl. LXXXVIv, povećati sa . . . +7,050.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 656§/3—I (nova) po predlogu u amandmanima Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je partija 656§/3—I (nova) po predlogu u amandmanima Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 656§/4.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila sve partije budžeta rashoda — XIa razdeo — Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona od partije 656§/4 do 656§/12 zaključno.

Pretsednik Stevan Ćirić: Izvolite čuti partiju 656§/13 sa amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 656§/13 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXXXVIg — SPOLJNA POŠTANSKO-TELEGRAFSKA SLUŽBA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.
656§/13

Nagrade:

- 1 Nagrade za noćni rad itd. smanjiti sa — 50.000.—
Svega Gl. LXXXVIv, smanjiti sa . . . — 50.000.—
Ukupno XIa razdeo, povećati sa . . . +7,000.000.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 656§/13 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Jednodušan odziv: Prima!) Objavljujem da je partija 656§/13 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade jednoglasno primljena. Izvolite čuti partiju 656§/14.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini jednoglasno usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — XIa razdeo — Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona od partije 656§/14 do 656§/23 zaključno.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pošto je svaka partija i svaki predloženi amandman Kraljevske vlade budžeta rashoda — XIa razdeo — Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona primljeni, objavljujem da je predlog budžeta rashoda — XIa razdeo — Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona usvojen u pojedinostima. (Burno pljeskanje).

Time smo, gospodo narodni poslanici, iscrpli današnji dnevni red.

Dopustite da vam kao dnevni red za iduću sednicu predložim: produženje pretresa u pojedinostima predloga budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1936/37 godinu:

- 1 — XII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede;
- 2 — XIII razdeo — Ministarstvo trgovine i industrije;
- 3 — XI razdeo — Ministarstvo saobraćaja;
- 4 — XV razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja;
- 5 — XVI razdeo — Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda; i
- 6 — XVII razdeo — Budžetski rezervni krediti.

Prima li Narodna skupština ovaj dnevni red? (Prima.) Objavljujem da je predloženi dnevni red primljen.

Molim gospodu narodne poslanike da sutra tačno u zakazano vreme budu ovde, jer, kao što vidite, ima mnogo posla. Iduću sednicu zakazujem za sutra, u utorak, u 8 časova pre podne.

Sa vašim pristankom današnju sednicu zaključujem.

Sednica je zaključena u 18.55 časova.

PRILOZI

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Kabinet

Pov.K.Br. 76

8 marta 1936 god.

Beograd

Gospodinu

Pretsedniku Narodne skupštine

Beograd

Čast mi je dostaviti prednji zahtev Upravnika grada Beograda i umoliti Vas, da se ovaj predlog uputi Imunitetnom odboru Narodne skupštine radi izdavanja imenovanih poslanika istražnim vlastima.

Molim ovo smatrati kao vrlo hitno.

Ministar unutrašnjih poslova,
Dr. Korošec, s. r.

UPRAVA GRADA BEOGRADA

Odeljenje opšte policije

Pov. II Br. 1344

7 marta 1936 godine

Beograd

Gospodinu

Ministru unutrašnjih poslova

Beograd

Juče, 6 ovog meseca nešto posle 11 časova, narodni poslanik Arnautović Damjan, naoružan revolverom sistema »Štajer« kalibra 9 mm, pokušao je u sali Narodne skupštine, za vreme trajanja skupštinske sednice da ubije Predsednika Kraljevske vlade g. dr. Milana Stojadinovića.

Arnautović je uhvaćen i razoružan na mestu dela i u toku istrage koja je povedena prema Arnautoviću ustanovljeno je da je on u oči toga dana noću između 5 i 6 ovog meseca bio cele noći u društvu narodnih poslanika: Stojadinovića Dragiša, Nanovića Radivoja, Milovanovića Dragiša, Trbića Vasilija, Uroševića Mirka, Kabalina Nikole, Nenadovića Jovana, Ivanovića Dragoljuba i Đurovića Mihaila; a sa njima je bio izvesno vreme i narodni poslanik Protić Jeremija, koji je međutim nakon kratkog vremena napustio ovo društvo i otišao kući.

Arnautović na svom saslušanju kaže: U tom društvu u toku te noći svi napred imenovani narodni po-

slanici u razgovoru izražavali su misao, da je potrebno da se sutradan ode u Narodnu skupštinu i tamo napravi »džumbus«. Arnautović isto tako ističe, da su izvesni od napred pomenutih narodnih poslanika na njega već i ranije uticali, te je pod njihovim uticajem činio ispade u Narodnoj skupštini.

Iz saslušanja Arnautovića i drugih utvrđenih i isledenih činjenica može se osnovano sumnjati da su napred pomenuti narodni poslanici učestvovali u pripremama za ovaj atentat kao i u pripremanju i potstrekavju Arnautovića za njihovo izvršenje.

Ova okolnost utvrđuje se iskazima svedoka Kuršulića Velimira, narodnog poslanika, Popića Svetislava, upravnika pošte u Narodnoj skupštini i Planojevića Jevrema, industrijalca iz Ušća, Sreza studeničkog, koji tvrde, da su videli kako su napred pomenuti poslanici u toku noći, pre izvršenja samoga dela od strane Arnautovića, pokušavali da u jednom lokalnu mešanjem pića izazovu stanje u kome je sposoban i zločin izvršiti. Isti svedoci tvrde da su to isto veče, u oči samog zločina videli u istom lokalnu, da je narodni poslanik Urošević Mirko pokazivao revolver sa napomenom, da će se sa njime raščistiti situacija u Narodnoj skupštini.

Kućnim i ličnim pretresima kod napred pomenutih narodnih poslanika pronađeno je gotovo kod svakog po jedan ili više revolvera, što takode potvrđuje njihovu nameru, da su se pripremali za izvršenje krivičnih dela.

U toku same istrage ustanovljeno je da je atentator Arnautović dobio — prema njegovom iskazu — revolver iz koga je pucao na Predsednika Kraljevske vlade od narodnog poslanika Stojadinovića Dragiša. Isto tako Arnautović izjavljuje da mu je narodni poslanik Stojadinović Dragiša predajući mu u Klubu jugoslovenskih narodnih poslanika ovaj revolver dao 10 metaka, a da je 6 ubojnih metaka istog kalibra dao iz fijke narodni poslanik Nanović Radivoje.

Naodni poslanici Stojadinović i Nanović na suočenju sa Arnautovićem daju nepotpuno priznanje, a Stojadinović izjavljuje da mu je predao i u Klubu jugoslovenskih narodnih poslanika jedan drugi revolver istoga tipa i kalibra sa kojim je Arnautović pucao na Predsednika Kraljevske vlade. Nanović odbija da kaže poreklo revolvera koji je kod njega nađen.

U toku saslušanja okrivljenih, kao što je napred navedeno, saslušan je narodni poslanik Milovanović Dragomir, pa je prilikom saslušanja Milovanović priznao da je on lično napisao i izradio cirkularno pismo (letak) upućen svojim biračima u kome između

ostalog kaže: »Da će u Narodnoj skupštini doći i do krvi«.

Sam Arnautović u svojim iskazima i u preslušanjima u nekoliko mahova podvlači da je od strane pomenutih poslanika govoreno da mora doći do obračuna i do krvi u Narodnoj skupštini.

Na osnovu napred izloženih činjenica, a prema prirodi samoga dela, isledne vlasti nalaze da u konkretnom slučaju stoji krivično delo iz čl. 1 tač. 7 Zakona o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi i to kako za atentatora Arnautovića Damjana, tako i za narodne poslanike Stojadinovića Dragišu, Nanovića Radivoja, Milovanovića Dragišu, Trbića Vasilija, Uroševića Mirka, Kabalina Nikolu, Nenadovića Jovana, Ivanovića Dragoljuba i Đurovića Mihaila, kao potstrekače.

U smislu § 29 Zakona o državnom sudu za zaštitu države nadležne su policijske vlasti za isledenje krivičnih dela ove vrste.

S obzirom na težinu samoga dela ukazuje se neminovna potreba prema § 36 Zakona o državnom sudu za zaštitu države da se u pritvoru zadrže pored atentatora Arnautovića Damjana i narodni poslanici: Stojadinović Dragiša, Nanović Radivoje, Milovanović Dragiša, Urošević Mirko, Kabalin Nikola, Nenadović Jovan, Ivanović Dragoljub, Đurović Mihailo i Trbić Vasilije.

Na osnovu napred izloženog čast mi je umoliti Gospodina Ministra unutrašnjih poslova za dejstvo kod Narodne skupštine da se napred pomenuti narodni poslanici izdadu islednim vlastima radi vođenja istrage.

(M. P.)

Vrši dužnost
Upravnika grada Beograda
Pomoćnik,
Mih. Acimović, s. r.

MINISTARSTVO FINANSIJA
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE
Budžetsko odelenje

Br. 2623/VII
9 marta 1936 godine
u Beogradu

NARODNOJ SKUPŠTINI

Na osnovu § 58 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, čast mi je predložiti da se u pred-

logu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1936/37 godinu izvrše sledeće izmene i dopune:

A RASHODI

X RAZDEO — MINISTARSTVO GRAĐEVINA

GLAVA LXXVIII — ZETSKA BANSKA UPRAVA

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part.
572

Za izgradnju cisterni (čatrnja) i drugih manjih postrojenja itd. na kraju teksta dodati reči: „trebinjskog sreza“.

Ministar finansija,
Letica, s. r.

MINISTARSTVO FINANSIJA
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Budžetsko odelenje

K. Br. 2404/VII

9 marta 1936 godine
u Beogradu

NARODNOJ SKUPŠTINI

Mojim pismom Br. 2404/VII od 4 marta t. g., molio sam da se u predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1936/37 godinu izvrše izvesne izmene i dopune među kojima je pomenuto i Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona — part. 656š/2—I. Međutim, izmena ove partije treba u celosti da glasi ovako:

„Part. 656š/2—I Subvencije parobrodskim preduzećima za organizaciju i vršenje redovnog saobraćaja i prevoza pošte morem (ova subvencija plaća se parobrodskim preduzećima na osnovu zaključenih ugovora i naknadnih sporazuma od 1-IV-1932),” — što molim da se ispravi.

Ministar finansija,
Letica, s. r.

